

"Sehän on aina vähän sellainen hyppy tuntemattomaan" –
Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia
kotikäyntien turvallisuudesta

Heini Nyman
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Yhteiskuntatieteiden laitos
Itä-Suomen yliopisto
Syyskuu 2024

Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Yhteiskuntatieteiden laitos

Oppiaine: sosiaalityö

Nyman, Heini: *"Sehän on aina vähän sellainen hyppy tuntemattomaan"* – Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotikäyntien turvallisuudesta

Pro gradu -tutkielma, 84 sivua, 2 liitettä (4 sivua)

Syyskuu 2024

Tiivistelmä

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotikäyntien turvallisuudesta. Tutkimus liittyy toistaiseksi melko vähän käytyyn keskusteluun kotikäynneistä sosiaalityön ammatillisena käytäntönä. Tutkimus noudattaa hermeneuttis-fenomenologista lähestymistapaa, joka korostaa elettyjen kokemusten kielellisen kuvauksen ja tulkinnan merkitystä ja jossa kokemukset nähdään tilannesidonnaisina, ainutlaatuisina ja muuntuvina ilmiöinä.

Tutkimusaineisto koostuu 12 puolistrukturoidusta teemahaastattelusta, jotka kerättiin huhtikuussa 2024. Aineisto analysoitiin tulkitsevalla fenomenologisella analyysillä. Analyysissä aineistosta tulkittiin neljä yhteistä teemaa: 1) työpariin liitetyt merkitykset, 2) tuntemattomaan astuminen, 3) vieraan rooliin asettuminen ja siinä pitäytyminen sekä 4) luottamus itseän, muihin ihmisiin ja elämään. Osallistujien kokemuksia yhdisti pyrkimys säädellä turvallisuudentunnetta omalla toiminnalla. Toisaalta osallistujat kuvasivat yksilöllisten ja tilanteisten tekijöiden kuten itseluottamuksen ja vuorovaikutuksessa rakentuvan luottamuksen merkitystä turvallisuudentunteelle.

Tutkimuksen perusteella asiakkaan koti jäsentyy liminaalilaksi eli välitulaksi, johon liittyviä epävarmuustekijöitä sosiaalityöntekijät pyrkivät hallitsemaan mukautumalla vieraan rooliin. Odotetuista rooleista poikkeaminen puolestaan voi aiheuttaa hämmennystä ja epävarmuuden tunnetta.

Asiasanat: sosiaalityö, kotikäynnit, turvallisuus, kokemukset, tulkitseva fenomenologinen analyysi

Säilytyspaikka: Itä-Suomen yliopiston kirjasto

University of Eastern Finland, Faculty of Social Sciences and Business Studies

Department of Social Sciences

Subject: Social Work

Nyman, Heini: *"It's always kind of a jump into unknown"* – Social Workers' Experiences on Safety During Home Visits

Master's Thesis, 84 pages, 2 appendices (4 pages)

September 2024

Abstract

The aim of the study was to explore social workers' experiences on safety during home visits. The study contributes to emerging discussion on home visits as a part of the professional practice of social workers. The study follows a hermeneutic phenomenological approach, which emphasizes interpretation and linguistic description of a lived experience as well as the situational, particular and procedural characters of lived experiences.

The research material consisted of 12 semi-structured thematic interviews collected in April 2024. Using interpretative phenomenological analysis, four Group Experiential Themes were derived: 1) meanings related to having a work partner, 2) entering the unknown, 3) settling into and holding on to a role of a guest, and 4) trust in oneself, other people and life. A shared characteristic for Group Experiential Themes was participants' attempt to regulate the sense of safety through their own actions. On the other hand, participants described the importance of individual and situational factors, such as self-confidence and interactional trust, for their sense of safety.

The study suggests that client's home is a liminal space, an in-between space characterized by uncertainties, which social workers aim to manage by conforming to the social role of a guest. Thus, deviating from expected roles can cause confusion and sense of insecurity.

Keywords: social work, home visits, safety, experiences, interpretative phenomenological analysis

Place of storage: University of Eastern Finland Library

Sisältö

1	Johdanto	6
2	Koti sosiaalityön toimintaympäristönä	10
2.1	Koti yksityisen ja julkisen rajapintana	10
2.2	Koti liminaalitulana	12
2.3	Riskit ja luottamus sosiaalityön kotikäynneillä	15
3	Turvallisuus sosiaalityön kotikäynneillä	18
3.1	Turvallisuuden käsite	18
3.2	Turvallisuudentunteeseen vaikuttavat tekijät	20
3.2.1	Fyysinen ympäristö ja kotikäyntien toteuttaminen	20
3.2.2	Henkilöihin ja vuorovaikutukseen liittyvät tekijät	22
3.2.3	Sosiaalityöntekijän kokemukset, käsitykset ja tunteet	24
4	Tutkimuksen toteuttaminen	28
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	28
4.2	Aineistonkeruu ja aineisto	31
4.3	Tulkitseva fenomenologinen analyysi (IPA)	35
4.4	Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijapositio	40
5	Sosiaalityöntekijöiden kokemukset	44
5.1	Työpari – tuki, turha ja riski?	44
5.2	Tuntemattomaan astuminen	50
5.3	Vieraan rooliin asettuminen ja siinä pitäytyminen	57
5.4	Luottamus itseän, muihin ihmisiin ja elämään	63
6	Johtopäätökset ja pohdinta	68
	Lähteet	77
	Liitteet	85

Kuvaluettelo

Kuva 1. Haastattelurunko	34
---------------------------------------	----

Taulukkuasettelu

Taulukko 1. Esimerkki haastattelukohtaisten teemojen muodostamisesta	37
---	----

Taulukko 2. Yhteinen teemataulukko.....	38
--	----

1 Johdanto

Kotikäyntejä eli asiakkaan kotona tapahtuvia ammatillisia kohtaamisia käytetään yhtenä asiakastyön muotona muun muassa lastensuojelun sosiaalityössä, aikuissosiaalityössä, gerontologisessa sosiaalityössä ja vammaispalveluiden sosiaalityössä (ks. Juhila, 2018, s. 103–104). Kotikäynnit ovat keskeinen asiakastyön muoto esimerkiksi harvaan asutuilla seuduilla sekä silloin, kun asiakasta halutaan tavata hänen päivittäisessä ympäristössään (Ferguson, 2018; Juhila, 2018, s. 102–105; Raitakari & Juhila, 2022, s. 28). Kotikäynnit tukevat myös sosiaalityön palveluihin kuuluvaa arviointia, koska ne mahdollistavat julkisissa tiloissa tapahtuvia kohtaamisia laajemman näkökulman asiakkaan ja koko hänen perheensä arkeen (Cook, 2020, s. 18; Ferguson, 2018, s. 68; Juhila, 2018, s. 104–105).

Sosiaalityön toimintaympäristönä kotiin liittyy erityispiirteitä, jotka erottavat kotikäynnit toimitoissa tai muissa julkisissa tiloissa tapahtuvista kohtaamisista. Yksi tällainen erityispiirre on julkisen ja yksityisen rajojen limittyminen: Kotikäynnit sijoittuvat tyypillisesti yksityiseksi määrittyvään tilaan, joka on asiakkaalle tuttu ja työntekijälle vieras. Asiakkaalle kyse on yksityisestä, kotirauhan suojaamasta paikasta, ja sosiaalityöntekijä puolestaan edustaa työtehtävissään julkista organisaatiota. (Ferguson, 2018, s. 70; Juhila, 2018, s. 106; Juhila, 2022, s. 64–67.) Tilan yksityisyydestä johtuen kotikäyntien sosiaaliseen ympäristöön voi liittyä ennakoimattomuutta ja vaihtuvuutta: sosiaalityöntekijän saapuessa kotikäynnille paikalla voi olla asiakkaan lisäksi muitakin henkilöitä ja asiakkaalla saattaa olla meneillään myös jokin akuutti kriisi, johon työntekijä ei ole osannut varautua (Ferguson, 2018, s. 71–72; Juhila, 2022, s. 67; Kim & Hopkins, 2017, s. 4; Wise, Blakey, Dickey, Chancy, Dawson & Beck, s. 39). Julkisen ja yksityisen limittymisestä voi siis syntyä jännitteitä, jotka saattavat vaikuttaa sekä asiakkaan että sosiaalityöntekijän turvallisuudentunteeseen.

Kotikäynnit ovat olleet sosiaalityössä keskeinen asiakastyön muoto palvelun syntyajoista lähtien (Ferguson, 2018, s. 65; Winter & Cree, 2016, s. 1176). Historiallisesti tarkasteltuna kotikäyntejä koskevaa tutkimusta on kuitenkin tehty sosiaalityön alalla verrattain vähän. Kymmenen viime vuoden aikana sosiaalityön kotikäyntejä on tutkittu muun muassa turvallisuuden (Cook, 2020; Kim & Hopkins, 2017, Wise ym., 2023), työkäytäntöjen (Ferguson, 2018), sosiaalityöntekijöiden kokemusten

(Muzicant & Peled, 2018) ja suhdeperustaisen työtteen (Ferguson, Disney, Warwick, Leigh, Cooner & Beddoe, 2021) näkökulmista. Suomessa kotikäyntejä on kuitenkin toistaiseksi tutkittu melko vähän, vaikka kotikäyntien asema sosiaalityössä on jalkautuvan työn lisääntymisen ja laitospereinteen purkamisen myötä vahvistunut uudelleen (Juhila, 2018, s. 102–105; Raitakari & Juhila, 2022, s. 25–26). Myöskään kotikäyntien turvallisuutta koskevaa tutkimustietoa ei Suomessa juuri ole tuotettu, vaikka aihe on sekä työkäytäntöjen että työhyvinvoinnin kannalta merkittävä (Kim & Hopkins, 2017, s. 1–2; Pink, Morgan & Dainty, 2015, s. 455).

Kotikäynneillä sosiaalityöntekijät toimivat ammatillisen instituution edustajina, mutta toisaalta myös kokevina ja tuntevina yksilöinä, jotka kohtaavat asiakkaidensa arkiympäristön sellaisena kuin se sillä hetkellä on (Muzicant & Peled, 2018, s. 827). Kotikäynneillä työntekijä kohtaa asiakkaan ja tämän kodin lähtökohtaisesti ilman organisaation suojaa, mikä näkyy esimerkiksi siten, että turvallisuuden arvioinnissa ja säätelyssä on luotettava aistinvaraiseen tietoon, omaan arvioon ja improvisointiin (Pink ym., 2015, s. 457, s. 462). Yksilölliset havainnot ja tulkinnat vaikuttavat siis turvallisuuteen, mutta niillä on yhteys myös työhyvinvointiin: Yksilön tapa havainnoida ja hallita ympäristöään on yhteydessä koherenssin tunteeseen eli siihen, miten mielekkääksi tai hallittavaksi ympäristö koetaan. Koherenssin tunne puolestaan vaikuttaa keskeisesti koettuun työhyvinvointiin. (Marjala, 2009, s. 191–192.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen sosiaalityön kotikäyntien turvallisuutta sosiaalityöntekijöiden subjektiivisten kokemusten kautta. Kiinnostukseni tutkimusaiheeseen sai alkunsa sosiaalityön opintoihin kuuluneella käytännönjaksolla, jolla tutustuin kotikäynteihin gerontologisen sosiaalityön näkökulmasta. Tutkimuksen tavoitteena on löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin: 1) *Millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat turvallisuudelle kotikäynneillä?* ja 2) *Miten kotikäyntejä tehneet sosiaalityöntekijät ymmärtävät asiakkaan kotiin menemisen?* Tutkimuksen yhtenä tavoitteena on tuottaa kokemuksia koskevaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää työhyvinvoinnin kehittämisessä. Tutkimuksen näkökulma turvallisuuteen ei kuitenkaan ole työturvallisuus, vaan laajemmin turvallisuus koettuna ja elettyinä ilmiönä osana sosiaalityöntekijän työtä.

Tutkimusasetelma liittyy fenomenologiseen lähestymistapaan, joka on tyypillinen subjektiivisia kokemuksia ja kulttuurisia merkityksiä tarkasteleville tutkimusasetelmille (ks. Laine, 2018; Liimakka,

2012; Tökkäri, 2018). Tarkemmin määriteltynä sovellan hermeneuttis-fenomenologista lähestymistapaa, joka perustuu ajatukseen kokemusten yksilöllisyydestä ja tajunnallisuudesta, mutta tunnustaa myös tutkijan merkityksen kokemusten tulkitsijana (Tökkäri, 2018, s. 65). Valitsemani lähestymistapa perustuu hermeneuttiseen kokemukäsitykseen, jossa kokemukset nähdään tilannesidonnaisina, ainutkertaisina ja muuttuvina (Backman, 2018, s. 28).

Lähestyn tutkimusaihetta teemahaastatteluilla kerätyn haastatteluaineiston kautta. Tutkimuksen aineisto koostuu kahdestatoista yksilöhaastattelusta, jotka keräsin video- ja ääniyhteyden välityksellä huhtikuun 2024 aikana. Osallistujat rekrytoin sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityöntekijäksi opiskelevien suljetusta Facebook-ryhmästä haastattelukutsulla (liite 1), jonka julkaisin huhtikuun alussa 2024. Osoitin kutsun sosiaalityöntekijöille ja sosiaalityöntekijän sijaisille, jotka olivat kutsun julkaisua edeltäneiden kahden vuoden aikana tehneet työssään sosiaalityön kotikäyntejä. Rajasin kutsun koskemaan sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityöntekijän sijaisia, joilla oli kokemusta suunnitelmallisen sosiaalityön kotikäynneistä tai palvelutarpeen arviointeihin liittyvistä sosiaalityön kotikäynneistä. Rajauksen tarkoituksena oli kerätä aineistoa pitkäkestoiseen työskentelyyn liittyvistä kotikäyntikokemuksista palveluissa, joissa kotikäyntejä tehdään sekä työparin kanssa että yksin.

Tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi perehdyin kotikäyntejä ja turvallisuutta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen huolellisesti ennen haastattelurungon laatimista ja haastattelujen toteuttamista. Sovelsin tutkimuksessa hermeneuttista kehää, jossa tutkijan ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä lähtee liikkeelle esiyymmärryksestä ja täsmentyy spiraalimaisen kehän tavoin sitä mukaa, kun tutkija käy vuoropuhelua aineiston kanssa (Backman, 2018, s. 35–36). Hermeneuttisen kehän mukaisesti tutkimuksen teoreettinen viitekehys täsmentyi vielä aineistonkeruun jälkeen sitä mukaa, kun aineiston analyysi eteni. Haastatteluaineiston analysoinnissa sovelsin tulkitsevaa fenomenologista analyysia (Eatough & Smith, 2017; Smith, Flowers & Larkin, 2022; Smith & Osborn, 2008), joka on kehitetty kielellisiä aineistoja hyödyntävien fenomenologisten tutkimusten analyysimenetelmäksi (Liimakka, 2012, s. 103–105; Tökkäri, 2018, s. 74–77). Tulkitseva fenomenologinen analyysi muodostui tutkimukselle keskeiseksi menetelmälliseksi valinnaksi, joka vaikutti myös aineistonkeruun suunnitteluun ja tutkimuskysymysten muotoiluun.

Tutkimus etenee seuraavasti: Luvuissa 2 ja 3 esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, joka rakentuu kotikäyntejä ja turvallisuutta käsittelevän kirjallisuuden varaan. Teoreettisen viitekehyksen määrittelyssä olen hyödyntänyt antropologian tutkimuksessa (mm. Turner, 1977) käytettyä liminaalitalan käsitettä. Luvun 2 jaottelu perustuu ajatukseen siitä, että sosiaalityön toimintaympäristönä koti voidaan nähdä eräänlaisena liminaalitalana eli välitalana (Kontinen, Houni, Karsten & Toivanen, 2013, s. 252; Turner, 1977, s. 37), jossa ei asiakkaan yksityiselämän suojaa ja sosiaalityöntekijän toimintaa säätelevää lainsäädäntöä lukuun ottamatta ole selkeästi määriteltyjä alalle yhteisiä käytäntöjä tai rajoja. Jäsennän kodin liminaalitalaksi, jossa toimitaan yksityisen ja julkisen välissä ja jossa turvallisuutta ja turvallisuudentunnetta voidaan pyrkiä säätelemään vaikuttamalla riskeihin ja keskinäiseen luottamukseen. Luku 3 puolestaan perustuu turvallisuutta, turvallisuudentunnetta ja sosiaalityön kotikäyntejä käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Hyödynnän myös luvussa 3 monialaista lähestymistapaa käsiteltävään aiheeseen.

Teoreettisen viitekehyksen jälkeen, luvussa 4, kuvaan ja perustelen tarkemmin tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä metodologisia ja käytännöllisiä valintoja. Luku alkaa tutkimustehtävän ja tutkimuskysymysten esittelyllä. Tutkimustehtävän yhteydessä, luvussa 4.1, määrittelen myös tutkimuksen tieteenfilosofista taustaa. Tutkimustehtävän jälkeen kuvaan aineistonkeruuta, aineistoa ja aineiston käsittelyä sekä analyysimenetelmää. Analyysimenetelmää käsittelevässä alaluvussa 4.3 kuvaan konkreettisten esimerkkien avulla myös analyysiprosessia ja analyysin teemojen rakentumista. Analyysimenetelmän jälkeen luon katsauksen tutkimuseettisiin kysymyksiin ja omaan tutkijapositioni. Menetelmällisten valintojen ja eettisten näkökohtien jälkeen, luvussa 5, esittelen analyysini keskeisimmät tulokset aineistolähtöisesti teemoiteltuina. Lopuksi kokoan tutkimuksen keskeisimmät tulokset yhteen ja pohdin niiden merkitystä suhteessa tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen sekä alan kehitykseen ja mahdolliseen jatkotutkimukseen.

2 Koti sosiaalityön toimintaympäristönä

2.1 Koti yksityisen ja julkisen rajapintana

Koti voidaan määritellä paikaksi, ”jonka ihminen kokee itselleen merkitykselliseksi, johon hän tuntee kuuluvansa ja josta käsin hän asettuu muihin paikkoihin ja laajemmin maailmaan” (Juhila, Ranta & Holmberg, 2022, s. 85). Koti on siis henkilökohtaisesti merkityksellistetty paikka, johon liittyy paikkaan kuulumisen kokemus. Koti ei käsitteenä aina ole sama kuin asunto, eivätkä kaikki asunnot välttämättä määriy kodeiksi. (Juhila, 2022, s. 64.) Toisaalta myös tilapäiseksi tarkoitettu asunto voi tuntua kodilta. Koti voikin määrittyä mielentilaan, ympäristöön tai sosiaalisiin suhteisiin liittyvien tekijöiden kautta. (Autonen-Vaaraniemi, 2009, s. 81–87.) Arkisessa kielenkäytössä kodilla tarkoitetaan usein sellaista tilaa, jossa ihminen asuu ja on kirjoilla. Sosiaalityön ammatillisessa kielenkäytössä työntekijän ja asiakkaan kohtaamisia asiakkaan asunnossa puolestaan kutsutaan kotikäynneiksi. (Juhila, 2022, s. 64.) Tässä tutkimuksessa viitataan kotikäynneillä yleisesti asiakkaan asunnossa tapahtuviin sosiaalityön ammatillisiin kohtaamisiin.

Kotiin vietävän auttamistyön historia länsimaisessa kulttuurissa ulottuu laajasti tarkasteltuna antiikin aikaan eli ajanjaksoon, joka alkoi noin tuhat vuotta ennen ajanlaskun alkua ja päättyi noin viisisataa vuotta ajanlaskun alun jälkeen (Holbrook, 1983, s. 113). Kotikäyntien voidaan katsoa kehittyneen juutalaisen ja kristillisen perinteen mukaisista hyväntekeväisyyskäynneistä vähävaraisten seurakunnan jäsenten kodeissa. Alun perin kotikäynnit edustivat hyvän tekemisen eetosta, jonka noudattaminen kuului keskeisesti uskonnon harjoittamiseen. Kaupungistumisen, teollistumisen ja köyhäinhoidon kehittymisen myötä perhekohtainen auttamistyö eriytyi vähitellen uskonnollisten yhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen tehtäväksi. Auttamistyön eriytymisen myötä kotikäynnejä tekeviä vapaaehtoisia alettiin Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa 1700- ja 1800-luvuilla kutsua yleisesti ystävällisiksi vierailijoiksi (engl. *friendly visitors*). (Winter & Cree, 2016, s. 1178–1179; Wood, 2001, s. 15–16.)

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa ystävällisten vierailijoiden toiminta alkoi Yhdysvalloissa vähitellen kehittyä palkkatyöksi ja kohti professiota, jonka katsottiin edellyttävän koulutusta. Muutoksen myötä ystävälliset vierailijat alkoivat kutsua itseään sosiaalityöntekijöiksi. Kotikäyntien keskeinen

asema säilyi kuitenkin muutoksen jälkeenkin. (Wood, 2001, s. 17–18; Woodford, 1999, s. 266.) Suomessa sosiaalisen auttamistyön kotikäyntejä tekivät 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa diakonissat ja Pelastusarmeijan slummissisaret, jotka vierailivat köyhien, vanhusten ja lapsiperheiden kodeissa (Toikko, 2005, s. 80–86, s. 107–108). 1900-luvun aikana sosiaalityön asiakaskohtaamisten painopiste siirtyi ammatillisen sosiaalityön kehittymisen myötä kodeista institutionaalisiin tiloihin kuten toimistoihin ja laitoksiin. Sittemmin kotikäyntien asema on jalkautuvan työn lisääntymisen ja laitospäätöiden purkamisen myötä kuitenkin vahvistunut uudelleen. (Juhila, 2018, s. 102–105; Raitakari & Juhila, 2022, s. 25–26.)

Kotikäyntien etuna on, että yksityisessä tilassa arkiseen elämään liittyvät seikat saattavat tulla puheeksi helpommin kuin julkisessa tilassa. Toisaalta kodin yksityisyys ja materiaallinen ympäristö voivat tuoda esiin sellaisia huolen aiheita, jotka muuten jäisivät huomaamatta. Kotikäyntien perusteena voikin olla mahdollisuus tehdä havaintoja asiakkaan kodista ja tuen tarpeista sekä perheenjäsenten välisestä vuorovaikutuksesta (Ferguson, 2018; Juhila, 2018, s. 102–105; Muzicant & Peled, 2018, s. 832–833; Wood, 2001, s. 18.) Kotikäynnit ovat siis yksi tapa saada tietoa asiakkaan arjesta ja sosiaalisesta verkostosta. Kotikäynnit ovat myös keino viedä sosiaalityötä sellaisten asiakkaiden luo, joiden kynnyksellä hakeutua palveluihin kodin ulkopuolelle on tavanomaista korkeampi (Raitakari & Juhila, 2022, s. 28).

Tutkimusaiheen rajauksen kannalta olennaista on, että koti on luonteeltaan yksityinen paikka, joka kuuluu perustuslain (731/1999) 10 §:n mukaisen yksityiselämän suojan piiriin. Yksityiselämän suoja ja siihen liittyvä kodin kunnioittaminen on turvattu myös kansainvälisenä ihmisoikeutena Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIOS) 8 artiklassa (yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, SopS 19/1990). Sosiaalityö puolestaan edustaa sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön piiriin kuuluvaa julkisen vallan instituutiota. (Juhila, 2018, s. 106; Juhila, 2022, s. 61–65.) Kotiin vietävässä sosiaalityössä on pohjimmiltaan kyse viranomaistoiminnasta, joka perustuu sosiaalihuoltolakiin (1301/2014) ja sosiaalialan erityislakeihin kuten lastensuojelulakiin (417/2007). Viranomaistoimintana kotiin vietävää sosiaalityötä koskevat myös hallintolain (434/2003, HL) säännökset kuten puolueettomuus- ja oikeasuhtaisuusperiaatteet (HL 6§) sekä yhdenvertaisuuslain (1325/2014) säännökset.

Käytännössä yksityiselämän suojaa koskevasta sääntelystä seuraa, että sosiaalityöntekijällä on lähtökohtaisesti oltava asiakkaan lupa astua kynnyksen yli tämän kotiin (Juhila, 2022, s. 66). Jos asiakas ei anna suostumustaan kotikäyntiin, niin kotirauhan suojan piiriin kuuluvaan asuntoon tai muuhun tilaan pääseminen edellyttää poliisin virka-apua ja lain tasoisella säädöksellä säädettyä erityistä syytä (EIOS 8 art. 2 kohta). Virkavastuulla toimivalla sosiaalityöntekijällä on virkatehtäviensä puitteissa valtuus päättää kotirauhan suojaan puuttumisesta, mutta puuttumiseksi tarpeellisten pakkokeinojen käyttäminen on perustuslain esitöissä (HE 309/1993 vp, s. 54) määritelty poliisin tehtäväksi. Käytännössä sosiaalityöntekijä voi pyytää poliisin virka-apua kotikäynnin toteuttamiseksi esimerkiksi silloin, jos sosiaalityöntekijältä estetään pääsy asuntoon, jossa on lapsi ja asuntoon pääseminen on välttämätöntä lastensuojelulain 26.2 §:n mukaisen kiireellisen lastensuojelun tarpeen arvioimiseksi (HE 151/2022 vp, s. 7).

2.2 Koti liminaalitulana

Sääntelyyn perustuvista rajoista huolimatta sosiaalityön kotikäynteihin liittyvät käytännöt ovat jossain määrin vakiintumattomia, ja niihin liittyy paljon yksilökohtaista harkintaa. Kotikäynneillä tehtävää sosiaalityötä onkin kuvattu tien etsimiseksi ja liikkumiseksi asiakasperheen maailmassa ilman karttoja tai valmiiksi tallattuja polkuja (Ferguson, 2010, s. 1115). Yksityisen ja julkisen rajojen limittymisen sekä kotikäyntityöhön liittyvien liikkumisen, luovuuden ja uuden luomisen elementtien (Ferguson, 2010; 2018; Pink ym., 2015, s. 457, s. 462) kautta asiakkaan koti voidaan nähdä eräänlaisena liminaalitulana eli välitulana, jossa ollaan kahden maailman tai tilan välissä (Kontinen ym., 2013, s. 253–254; Turner, 1977, s. 37). Sosiaalityön kotikäyntien kokemuksellisuutta tutkinut Harry Ferguson (2018, s. 70) toteaaakin, että sosiaalityön toimintaympäristönä asiakkaan koti ei määrity neutraaliksi tilaksi toisin kuin kadut, toimistot ja muut julkiset tilat. Fergusonin mukaan asiakkaan koti edustaa ”toista maailmaa”, liminaalitulaa, johon liittyy rajan ylittäminen.

Liminaalitulana käsite perustuu belgialaisen etnologin ja folkloristin Arnold van Gennepin siirtymäriittejä käsitelleisiin tutkimuksiin, joista tunnetuin, *Le Rites de Passage* (engl. *The Rites of Passage*) ilmestyi 1909. Van Gennep tunnisti siirtymäriiteissä kolme vaihetta: 1) entisestä irtautumisen, 2) entisen ja uuden väliin jäävän marginaalitulana sekä 3) uudelleenjärjestäytymisen. Siirtymäriittien

keskimmäiseen vaiheeseen van Gennep viittasi myös latinan kielen sanalla *limen*, joka tarkoittaa kynnystä. (Kontinen ym., 2013, s. 254; Turner, 1977, s. 36–37; Turner, 2008, s. 33–35.) Myöhemmin brittiläinen antropologi Victor Turner (1977) kehitti van Gennepin tutkimusten pohjalta liminaalitalan käsitteen (engl. *liminality*), jolla hän viittasi välitilassa tai kynnyksellä olemiseen eli tilaan, jossa ei olla täällä eikä siellä, eikä sitä tai tätä, vaan kahden maailman tai tilan välissä (Turner, 1977, s. 36–37). Sosiaalisesti tarkasteltuna liminaalitalassa olevan ihmisen voidaan tulkita olevan siirtymässä yhdestä sosiaalisesta tilasta tai asemasta toiseen olematta kuitenkaan osa kumpaakaan (Hytönen-Ng & Tarmio, 2018, s. 28). Liminaalitalaan liittyy siis totutusta tai tunnetusta irrallaan olo.

Turnerille liminaalitala edusti vallitsevista sosiaalisista rakenteista poikkeavaa tilaa, johon liittyi omakohtainen kokemus odottamisesta ja siihen liittyvästä epätietoisuudesta (Turner, 2008, s. 35). Normaaleista rooleista, rakenteista ja normeista poikkeaminen määritteli myös van Gennepin tunnistamaa siirtymäriittien marginaalivaihetta (Kontinen ym., 2013, s. 254). Turner (1977, s. 36–44) kuitenkin laajensi siirtymäriitteihin liittynyttä teoriaa koskemaan vuotuisjuhlia, sosiaalisten prosessien kriisejä, luonnonkatastrofeja ja muita kollektiivisia ilmiöitä, joihin liittyy arjesta tai sosiaalisesta järjestyksestä irtautuminen. Liminaalitalaan liittyy siis välitilassa olemisen lisäksi myös normeista poikkeaminen. Sosiaalityön kontekstissa normeista poikkeamiseksi voidaan tulkita esimerkiksi se, että kotikäynnillä sosiaalityöntekijä astuu viranomaisena asiakkaan yksityiseen ja henkilökohtaiseen tilaan, joka nauttii kotirauhan suojaa. Toisaalta myös kotikäynteihin liittyvä tilannekohtainen improvisaatio (Ferguson, 2018; Pink ym., 2015, s. 457, s. 462) voidaan ymmärtää poikkeamiseksi viranomaistoiminnan normaaleista rakenteista ja normeista.

Antropologian lisäksi liminaalitalan käsitettä on sovellettu muun muassa organisaatiotutkimuksen (Kontinen ym., 2013) ja humanistis-yhteiskuntatieteellisen kulttuurintutkimuksen (Hytönen-Ng & Tarmio, 2018) aloilla. Tässä tutkimuksessa liminaalitalan käsitettä puoltaa ensinnäkin se, että tutkimuksella on tutkimusaiheen eli kokemusten sekä menetelmällisten valintojen eli tulkitsevan fenomenologisen analyysin kautta yhtymäkohtia antropologian menetelmiin ja teorioihin (ks. Bruner, 1986; Smith & Osborn, 2008, s. 56). Toiseksi käsitteen käyttöä puoltaa se, että sosiaalityön toimintaympäristönä asiakkaan koti on tunnistettu liminaalitalaksi myös aiemmin (Ferguson, 2018, s. 70, s. 73). Liminaalitalan käsite on Fergusonin (2018) tutkimusta lukuun ottamatta jäänyt melko

vähälle huomiolle kotikäyntien yhteydessä, mutta liminaalitilaan liittyvää kahden maailman välissä olemisen teemaa käsitellään kuitenkin laajasti myös tutkimuksessa, jossa tarkastelun kohteena ovat sosiaalityöntekijöiden keholliset kokemukset kotikäynneillä (Muzicant & Peled, 2018). Asiakkaan kotia on siis tarkasteltu liminaalitulana, vaikka itse käsitteen käyttö on jäänyt vähäiseksi.

Välitilan lisäksi liminaalitulaa voidaan luonnehtia kaaoksen ja epävarmuuden tilaksi, jossa voi tapahtua ”mitä tahansa”. Kaaos voidaan nähdä uuden luomisen mahdollisuutena, mutta sitä voidaan myös pyrkiä hallitsemaan rituaalisen käyttäytymisen avulla. Liminaalitulassa rituaalisen käyttäytymisen yhtenä tarkoituksena onkin luoda turvallisuutta epävarmuuden keskelle. (Kontinen ym., 2013, s. 253–255.) Kotikäyntejä tekeville sosiaali- ja terveystalouden ammattilaisille yksi keino pyrkiä hallitsemaan liminaalitilaan liittyvää epävarmuutta on vieraan rooli ja siihen kuuluvien käytäntöjen kuten kohteliaan ja kunnioittavan käytöksen sekä rajojen noudattaminen (Günther, 2022, s. 154, s. 173–175; Juhila & Raitakari, 2022, s. 128; Lyter & Abbott, 2007, s. 27). Julkisesta tehtävästään huolimatta sosiaalityöntekijä voi siis saapua asiakkaan kotiin vieraana, joka pyrkii kunnioittamaan asiakkaan asettamia rajoja ja tarvittaessa neuvottelemaan niistä asiakkaan kanssa.

Kotikäynneillä rajojen kunnioittaminen voi ilmetä esimerkiksi siten, että sosiaalityöntekijä odottaa asiakkaan tulevan ulko-ovelle vastaan, vaikka hän tietäisi, että ovi on lukitsematta. Suomessa vieraan rooliin kuuluu tyypillisesti myös kenkien riisuminen kodin sisätiloihin tultaessa. Vieraan roolin lisäksi sosiaalityöntekijä toimii kotikäynneillä kuitenkin ammatillisten käytäntöjen ohjaamana ja ammatillisesta asemastaan käsin (Günther, 2022, s. 158). Tästä voi toisinaan seurata vieraan rooliin kuuluvien rajojen rikkomista: sosiaalityöntekijä voi esimerkiksi ottaa kotikäynnin aikana puheeksi asioita, joista vieraan roolissa ei tyypillisesti puhuttaisi (mts. 158). Esimerkiksi asiakkaan elämäntilanteeseen tai kotiin fyysisenä ympäristönä voi liittyä asioita, joissa vieraan roolissa ei tyypillisesti keskusteltaisi, mutta joista on ammatillisten käytäntöjen näkökulmasta tarpeen keskustella. Kotikäyntejä tekevät ammattilaiset ovatkin kuvanneet toimivansa kotikäynneillä kaksoisroolissa eli toisaalta ammattilaisina ja toisaalta vieraina (Pink ym., 2015, s. 460).

2.3 Riskit ja luottamus sosiaalityön kotikäynneillä

Liminaalitilan lisäksi sosiaalityön kotikäynteihin liittyy keskeisesti riskin käsite. Asiakkaan näkökulmasta koti hahmottuu paikaksi, johon liittyy tunteita ja muistoja (Juhila ym., 2022, s. 89–90). Koti on myös paikka, jossa voi kokea rauhaa ja yksityisyyttä. Suomalaisessa kulttuurissa koti ei välttämättä ole kyläilyn paikka, vaan kotona saatetaan haluta olla omassa rauhassa niin, että kavereitakin tavataan pääsääntöisesti muualla kuin kotona. (Autonen-Vaaranieniemi, 2009, s. 86, s. 206.) Sosiaalityöntekijän päästäminen omaan kotiin voikin herättää asiakkaassa pelon ja häpeän kaltaisia tunteita, jotka saattavat johtaa ristiriitoihin asiakkaan ja työntekijän välillä (Raitakari, Takala & Saario, 2022, s. 249). Työntekijälle asiakkaan koti puolestaan on tyypillisesti tuntematon ympäristö, jota työntekijän on vaikea ennakoida tai säädellä (Pink ym., 2015, s. 455–456). Sosiaalityön kotikäynteihin onkin tunnistettu liittyvän riskejä sekä asiakkaan että työntekijän näkökulmasta (Raitakari ym., 2022, s. 249).

Asiakkaan näkökulmasta kotikäynteihin liittyviä riskejä voivat olla esimerkiksi oman tuen tarpeen paljastuminen naapureille sekä oman eristäytyneisyyden ja elämänhallintaan liittyvien haasteiden paljastuminen työntekijälle. Riskit voivat liittyä myös työntekijän luotettavuuteen ja siihen, miten hyvin asiakas pystyy ennakoimaan työntekijän toimintaa. (Raitakari ym., 2022, s. 249, s. 264–273.) Työntekijän näkökulmasta riskit voivat puolestaan liittyä fyysiseen ympäristöön (mm. Ferguson, 2018, s. 69, s. 73; Wise ym., 2023, s. 40–41), käyntien toteuttamiseen (mm. Cook, 2020, s. 22; Kim & Hopkins, 2017, s. 5) taikka henkilöihin ja vuorovaikutukseen kuten siihen, ettei työntekijä tunne asiakasta ja tämän toimintatapoja entuudestaan (Cook, 2020, s. 20–23; Ferguson, 2018, s. 71–72). Kotikäynnin aikana paikalla voi olla myös työntekijälle entuudestaan tuntemattomia henkilöitä, joiden läsnäoloon työntekijä ei ole osannut varautua (Juhila, 2022, s. 67–68; Raitakari ym., 2022, s. 271).

Sosiaalityön kontekstissa riskin käsitettä voidaan tarkastella ihmisten keskinäisen kanssakäymisen näkökulmasta, jolloin se kytkeytyy tiiviisti yhteen luottamuksen käsitteen kanssa (Raitakari ym., 2022, s. 250). Riskin käsite liittyy välillisesti myös turvallisuuteen (Niemelä, 2000, s. 23), mikä näkyy myös sosiaalityön kotikäyntejä käsittelevissä tutkimuksissa (Cook, 2020; Ferguson ym., 2021, s. 20, s. 29; Kim & Hopkins, 2017; Wise ym., 2023, s. 46). Koska tutkimusasetelmani liittyy olennaisesti

turvallisuuteen sekä asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutukseen, tarkastelen riskin käsitettä toisaalta realistisen lähestymistavan valossa eli tosiasiallisena tapahtumana tai vaarana ja toisaalta konstruktionistisen lähestymistavan valossa eli osana jokapäiväisiä, sosiaalisia tulkintaprosesseja (Raitakari ym., 2022, s. 251–252).

Tutkimusasetelman kannalta olennainen näkökulma on, että riskiin liittyy mahdollisuus vaikuttaa ja muuttaa odotettua tulevaisuutta sekä mahdollisuus säädellä riskin toteutumista luottamuksen avulla (Raitakari ym., 2022, s. 250–251). Luottamuksella tarkoitan luotettavuuden, ennakoitavuuden ja reiluuden odotuksia asiakkaan ja työntekijän välisessä kanssakäymisessä (mts. 252), mutta myös yleisemmin luottamusta omiin taitoihin ja kykyihin sekä luottamusta elämää ja muita ihmisiä kohtaan. Kotikäyntien kontekstissa vuorovaikutuksessa rakentuva luottamus liittyy ennakoitavuuteen ja reiluuteen esimerkiksi siten, että sosiaalityöntekijä sopii kotikäynnistä asiakkaan kanssa tyypillisesti etukäteen ja noudattaa ennalta sovittua tapaamisaikaa. Asiakkaan kotiin saatetaan tulla ennakolta sopimatta lähinnä kriisitilanteissa tai silloin, kun kyse on kiireellisen lastensuojelun tarpeen arvioinnista. (Juhila, 2018, s. 104; Kim & Hopkins, 2017.)

Kotikäyntien riskitekijöitä tutkineet Sharon C. Lyter ja Ann A. Abbott (2007, s. 27) toteavat, että kotikäynnin tarkoituksesta riippumatta sosiaalityöntekijä on kotikäynnin aikana aina jonkun muun kotona ja reviirillä. Tätä taustaa vasten Lyter ja Abbott (mts. 27) huomauttavat, että kotikäynneillä sosiaalityöntekijän pitäisi käyttäytyä ystävällisesti, itsevarmasti ja jämäkästi, mutta ei koskaan aggressiivisesti. Kunnioittava ja kohtelias käytös liittyy toisaalta luottamuksen luomiseen ja vahvistamiseen (Raitakari ym., 2022, s. 252–253) ja toisaalta omien sekä asiakkaan rajojen tunnistamiseen ja tunnustamiseen (Lyter & Abbott, 2007, s. 27). Käytännössä kunnioittavaan ja kohteliaaseen käytökseen sekä luottamuksen rakentamiseen kuuluvat esimerkiksi käynnin tarkoituksesta kertominen, asiakkaalle annettujen lupauksen pitäminen sekä aikataulujen ja sopimusten noudattaminen (Lyter & Abbott, 2007, s. 27; Raitakari ym., 2022, s. 252–253).

Vuorovaikutuksen näkökulmasta asiakkaan ja sosiaalityöntekijän suhde on aina jossain määrin epäsymmetrinen. Epäsymmetrisyyteen vaikuttaa keskeisesti institutionaalisuus eli se, että ammattilisten kohtaamisten ehdot määrittyvät ammattilaisen edustaman instituution mukaan. (Jokinen, 2016, s. 140–143; Mönkkönen, 2018, s. 40.) Institutionaalisesta epäsymmetrisyydestä huolimatta

asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde rakentuu kuitenkin myös vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa eli keskinäisen toiminnan tuloksena. Konkreettisisissa vuorovaikutustilanteissa vuorovaikutuksen osapuolet eli sekä asiakas että työntekijä voivat omalla toiminnallaan joko edistää luottamuksen ja vuorovaikutuksen rakentumista tai estää niiden syntymistä. (Jokinen, 2016.) Kohteissa tapahtuvat vuorovaikutustilanteet vaativatkin asiakkaalta ja työntekijältä onnistuakseen sekä tasapainottelua yksityisen ja julkisen välillä että molemminpuolista luottamusta. (Ferguson, 2018, s. 70; Juhila, 2022, s. 65.)

Luottamuksen rakentamisessa olennaista on, että osapuolet kokevat tulevansa kuulluiksi vuorovaikutuksessa. Kuulluksi tulemiseen ei yleensä riitä, että toinen osapuoli antaa toiselle tilaa puhua ja asettuu passiiviseksi kuuntelijaksi. Sen sijaan olennaista on, että kuulija myös osoittaa kuuntelevansa esimerkiksi nyökkäämällä, katsekontaktilla tai minimipalautteella. (Jokinen, 2016, s. 140–146.) Kotikäyntien vuorovaikutustilanteissa luottamussuhdetta voi vahvistaa myös sosiaalityöntekijän kyky jättää asiakkaan mahdollinen kritiikki ja provosointi huomioimatta tai suhtautua niihin mahdollisimman neutraalisti. Riskien säätelyn kannalta työntekijän voi olla hyödyllistä vältellä asiakkaan suuttuttamista tai nolaamista ja suhtautua asiakkaan aloitteisiin myönteisesti ja kannustavasti. Myönteinen suhtautuminen ei kuitenkaan tarkoita myöntymistä, vaan työntekijä voi myös kieltäytyä esimerkiksi asiakkaan tarjoamasta ruuasta tai juomasta päättäväisesti mutta kohteliaasti. (Raitakari ym., 2022, s. 265–268.) Ystävällisyys ei siis tarkoita omista rajoista luopumista, vaan vuorovaikutuksessa voidaan hyödyntää sekä ystävällisyyttä että jämäkkyyttä ilmentäviä keinoja (Lyter & Abbott, 2007, s. 27).

3 Turvallisuus sosiaalityön kotikäynneillä

3.1 Turvallisuuden käsite

Kodin ja kotikäyntien lisäksi tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu keskeisesti turvallisuuden käsitteen ympärille. Sosiaalityön kotikäyntien kontekstissa turvallisuutta voidaan tarkastella muun muassa asiakasturvallisuuden (Välimäki, Vornanen, Vanjusov & Hämäläinen, 2021, s. 168, s. 184) ja työturvallisuuden (Pink ym., 2015; Wise ym., 2023) näkökulmista. Lisäksi kotikäyntien turvallisuutta voidaan tarkastella koettuna ilmiönä eli subjektiivisten ja kielellisesti välitettyjen kokemusten kautta (mm. Cook, 2020; Ferguson ym., 2021, s. 73–74; Muzicant & Peled, 2018, s. 835). Tässä tutkimuksessa tarkastelen turvallisuutta koettuna ja elettyinä ilmiönä osana sosiaalityöntekijän työtä.

Ilmiönä turvallisuus liittyy luotettavuuteen, vaarattomuuteen ja riskien hallintaan (Kaufmann, 1970, s. 67–89, s. 108–127; Niemelä, 2000). Lisäksi turvallisuutta voidaan tarkastella muun muassa arvona ja ihmisoikeutena taikka tarpeena (Lynch, 2021, s. 61; Niemelä, 2000, s. 22–23). Tässä tutkimuksessa lähestyn turvallisuutta ensisijaisesti tarvenäkökulmasta eli inhimillisenä peruspyrkimyksenä tai tarpeena, jota ihminen pyrkii täyttämään (Kaufmann, 1970, s. 27–28; Niemelä, 2000, s. 22). Tarvenäkökulman valinta perustuu toisaalta käsitykseen, jonka mukaan hyvinvointi on yhteydessä tarpeiden täyttymiseen ja toisaalta käsitykseen siitä, että koettuna ilmiönä turvallisuus vaikuttaa keskeisesti ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin (Lynch, 2021, s. 53, s. 61) ja identiteettiin (Lahikainen, 2000, s. 62). Esimerkiksi persoonallisuuden ja sosiaalisuuden kehitystä tarkastelevissa psykodynaamisissa teorioissa itsen suhteuttamisen maailmaan katsotaan alkavan turvallisuuden ja turvattomuuden kokemuksista (Lahikainen, 2000, s. 63).

Turvallisuus on käsitteenä monimuotoinen, mutta myös ristiriitainen, koska siihen liittyy mahdollisuus turvattomuudesta. Turvattomuutta voidaan luonnehtia muun muassa käsittämättömän tai ylivoimaisen kohtaamiseksi, johon liittyy voimattomuuden, avuttomuuden tai neuvottomuuden tunteita (Lahikainen, 2000, s. 69). Turvattomuuden lähikäsitteitä puolestaan ovat riski, uhka, vaara ja pelko (Niemelä, 2000, s. 23). Sosiaalityön kotikäyntejä käsittelevissä tutkimuksissa (Kim & Hopkins, 2017; Lyter & Abbott, 2007; Raitakari ym., 2022) turvallisuutta onkin tarkasteltu melko usein

riskin käsitteen kautta. Turvallisuuden tutkimuksen näkökulmasta riskin käsite on keskeinen, ja siksi olen tarkastellut sitä myös tässä tutkimuksessa. Haastattelutilanteissa olen kuitenkin tietoisesti pyrkinyt välttämään riskin käsitettä, koska tavoitteeni on ollut, että osallistujat kertoisivat kokemuksistaan mahdollisimman vapaasti ja monipuolisesti. Valintaani on vaikuttanut myös havainto siitä, että kieli luo turvattomuutta (Lahikainen, 2000, s. 74). Tutkimuseettisesti riskinäkökulman korostaminen olisi siksi ollut arvioni mukaan arveluttavaa.

Yksi tapa jäsentää turvallisuuden käsitettä on jaotella se objektiiviseen eli ulkoiseen tilaan ja sisäiseen eli subjektiiviseen, koettuun tilaan (Kaufmann, 1970, s. 10–11; Niemelä, 2000, s. 21) sekä näiden kahden väliseen suhteeseen (Niemelä, 2000, s. 21). Ulkoisella turvallisuudella tarkoitetaan pyrkimystä suojella itseään vaaroilta, kun taas sisäisellä eli subjektiivisella turvallisuudella tarkoitetaan olotilaa, jossa ihminen ei tunne ahdistusta tai pelkoa (Kaufmann, 1970, s. 10–11). Tässä tutkimuksessa tarkastelen turvallisuutta ensisijaisesti subjektiivisena eli koettuna tilana. Sisäistä ja ulkoista turvallisuutta ei kuitenkaan käytännössä voi täysin erottaa toisistaan, koska ulkoiseen turvallisuuteen liittyvät aistihavainnot ja tulkinnat vaikuttavat myös koettuun turvallisuuteen (Lynch, 2021, s. 90–91). Sisäisen ja ulkoisen turvallisuuden välisen rajan häilyvyys näkyy myös kotikäyntejä koskevassa tutkimuskirjallisuudessa (mm. Kim & Hopkins, 2017; Lyter & Abbott, 2007; Wise ym., 2023) siten, että turvallisuuden käsitettä ei tyypillisesti ole määritelty, vaikka se olisi tutkimuksessa keskeinen.

Käsitteenä sisäinen eli koettu turvallisuus liittyy läheisesti turvallisuudentunteeseen (engl. *sense of safety*). Turvallisuudentunne on keskeinen osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia, ja siihen kuuluu sekä fyysinen että relationaalinen eli ihmissuhteissa rakentuva ulottuvuus: turvallisuudentunne koostuu kehollisista ja ihmissuhteissa rakentuvista kokemuksista, jotka tuottavat helpotuksen tai mukavuudentunnetta (engl. *comfort*) sekä rohkeutta. (Lynch, 2021, s. 53–61.) Turvallisuudentunne vaikuttaa siis käsitteeltä, joka huomioi sekä näkökulman turvallisuudesta inhimillisenä tarpeena että turvallisuuden ja hyvinvoinnin välisen yhteyden.

Tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen määrittelyssä hyödynnän näkökulmaa, jonka mukaan turvallisuudentunne muodostuu tietoisuudesta suhteessa itseän (engl. *self*), muihin (engl. *others*) ja

kontekstiin (engl. *context*) eli esimerkiksi paikkaan ja tilanteeseen (Lynch, 2021, s. 89–91). Soveltamani näkökulman mukaan turvallisuudentunne rakentuu aktiivisen arviointiprosessin kautta, johon vaikuttavat muun muassa tunteet ja aistihavainnot sekä omistaminen ja oleminen. Turvallisuudentunne ei siis näyttäydy vain staattisesta tilasta tai kokemuksesta tehtynä havaintona, vaan siihen vaikuttaa myös kokijan oma aktiivinen rooli turvallisuuden havainnoijana ja arvioijana sekä turvassa olijana. (Lynch, 2021, s. 91–92.) Seuraavaksi tarkastelen turvallisuudentunteen ulottuvuuksia soveltamalla niitä sosiaalityön kotikäyntejä koskevaan tutkimustietoon. Käsittelen turvallisuudentunteen kolmea ulottuvuutta käänteisessä järjestyksessä eli kontekstista alkaen.

3.2 Turvallisuudentunteeseen vaikuttavat tekijät

3.2.1 Fyysinen ympäristö ja kotikäyntien toteuttaminen

Turvallisuudentunteen yhteydessä kontekstilla tarkoitetaan tietoisuutta paikasta tai tilanteesta suhteessa aikaan. Kontekstiin liittyvinä tekijöinä yksilön turvallisuudentunteeseen vaikuttavat muun muassa työ- ja asuinympäristö, kulttuuri, aika, tieto ja tarpeiden täytyminen. (Lynch, 2021, s. 89–91.) Sosiaalityön kotikäyntejä käsittelevissä tutkimuksissa kontekstiin liittyviksi tekijöiksi hahmottuvat toisaalta fyysinen ympäristö eli asiakkaan koti ympäristöineen ja toisaalta käynnin toteuttamiseen liittyvät seikat kuten se, keitä käynnille osallistuu, miten käynti suunnitellaan ja miten käynnin yksityiskohdista kommunikoidaan asiakkaan kanssa (Cook, 2020; Ferguson, 2018; Ferguson ym., 2021; Kim & Hopkins, 2017; Raitakari ym., 2022; Wise ym., 2023).

Kotikäyntien turvallisuutta koskevissa tutkimuksissa erityisesti fyysiseen ympäristöön kuten esineisiin, tilaan ja kodin ympäristöön liittyvät seikat ovat saaneet runsaasti mainintoja. Haastattelututkimuksissa (Ferguson, 2018, s. 69, s. 73; Kim & Hopkins, 2017, s. 4; Wise ym., 2023, s. 40–41) sosiaalityöntekijät ovat kertoneet peloistaan ja epämukavuudentunteistaan esimerkiksi asiakkaiden lemmikkejä sekä erilaisia tuhoeläimiä kuten luteita, torakoita, hiiriä ja rottia kohtaan. Haastattelu- ja havainnointiaineistoihin perustuneissa tutkimuksissa työntekijöiden turvallisuudentunteeseen ovat vaikuttaneet myös lattioiden ja portaiden kunto sekä tilojen epäjärjestys, ahtaus, sokkelisuus ja hämäryys (Ferguson, 2018, s. 69, s. 73; Raitakari ym., 2022, s. 266; Wise ym., 2023, s. 41).

Myös erilaiset vaaralliset esineet kuten asiakkaiden tai heidän läheistensä hallussa olevat aseet (Raitakari ym., 2022, s. 268; Wise ym., 2023, s. 42) sekä kotikäynnin sijoittuminen syrjäseudulle heikkojen puhelin- ja tietoliikenneyhteyksien alueelle (Cook, 2020, s. 22; Raitakari ym., 2022, s. 269–270) ovat saaneet tutkimuksiin osallistuneet työntekijät tuntemaan olonsa turvattomaksi.

Fyysiseen ympäristöön liittyvien kuvausten tai havaintojen runsaus kotikäyntien turvallisuutta käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa saattaa johtua siitä, että asiakkaan koti jäsentyy paikaksi, johon työntekijä ei juuri voi vaikuttaa omalla toiminnallaan. Toisaalta kyse voi olla siitä, että aistihavaintojen kautta välittyvinä kokemuksina fyysiseen ympäristöön liittyviä tekijöitä on helpompi muistella ja arvioida kuin omaan toimintaan tai työkäytäntöihin liittyviä kokemuksia. Fyysisen ympäristön lisäksi myös kotikäyntien toteuttamiseen liittyvien tekijöiden on kuitenkin tunnistettu vaikuttavan sosiaalityöntekijöiden turvallisuudentunteeseen kotikäynneillä.

Kotikäyntien toteuttamiseen liittyvistä tekijöistä erityisesti yksin työskentelemiseen liittyy tutkimusten perusteella turvattomuuden ja haavoittuvuuden kokemuksia sekä kokemuksia omillaan olemisesta (Cook, 2020, s. 22; Ferguson ym., 2021, s. 25; Raitakari ym., 2022, s. 276; Wise ym., 2023, s. 38). Yksin työskentelemiseen liittyvää huolta omasta turvallisuudesta voidaan pyrkiä lievittämään esimerkiksi pyytämällä työtoveri tai esihenkilö mukaan kotikäynnille (Ferguson ym., 2021, s. 25; Kim & Hopkins, 2017, s. 5). Työparityöskentelyyn ei kuitenkaan aina ole mahdollisuutta. Esimerkiksi Laura L. Cookin (2020) tutkimuksessa suurin osa osallistujien kuvaamista kotikäynneistä oli tehty yksin. Mahdollisuus välttää yksin työskentelyä voi riippua myös työn reunaehdoista: esimerkiksi harvaan asutuilla seuduilla kotikäyntejä tehdään Suomessakin tavallisesti yksin (Raitakari ym., 2022, s. 263).

Yksin työskentelemisen lisäksi sosiaalityöntekijät ovat kertoneet tuntevansa pelkoa tai huolta lastensuojelun arviointiin liittyvistä iltakäynneistä (Kim & Hopkins, 2017, s. 5). Myös ensimmäiset kotikäynnit asiakkaan luona saattavat herättää sosiaalityöntekijässä ahdistusta tai pelkoa, vaikka kyse olisi ennakoon sovitusta käynnistä: Haastattelu- ja havainnointiaineistolla toteutetussa tutkimuksessa (Ferguson, 2018, s. 71) eräs sosiaalityöntekijä kuvasi edessä olevaa sovittua ensikäyntiä tuntemattomaan menemisenä ja tietämättömyytenä suhteessa siihen, mitä tulee tapahtumaan

ja miten ihmiset suhtautuvat häneen. Lastensuojelun ensikäyntejä käsitelleessä haastattelututkimuksessa (Cook, 2020, s. 20) osallistujat puolestaan kuvasivat tuntemattomaan astumisen herättävän pelkoa ja levottomuutta. Tieto näyttää siis vaikuttavan turvallisuudentunteeseen myös sosiaalityön kotikäyntien kontekstissa (vrt. Lynch, 2021, s. 91).

3.2.2 Henkilöihin ja vuorovaikutukseen liittyvät tekijät

Paikkaan ja tilanteeseen liittyvien tekijöiden lisäksi turvallisuudentunteen on havaittu rakentuvan suhteessa muihin ihmisiin. Muihin ihmisiin liittyvinä tekijöinä turvallisuudentunteeseen vaikuttavat toisaalta tietoisuus muiden ihmisten saatavilla olosta ja läsnäolosta ja toisaalta itsen ja muiden välisen yhteyden arviointi. Turvallisuudentunne rakentuu myös muiden luonnetta kuten luotettavuutta koskevan arvioinnin sekä muiden käyttäytymistä koskevien subjektiivisten havaintojen, tulkintojen ja käsitysten varaan. (Lynch, 2021, s. 90.) Sosiaalityön kotikäyntejä koskevissa tutkimuksissa muihin ihmisiin liittyvinä tekijöinä mainitaan muun muassa kotikäynnillä läsnä olevat asiakkaan perheenjäsenet tai muut henkilöt, vuorovaikutuksen ennakoitavuutta haastava päihteidenkäyttö tai sairaudet sekä työntekijän vuorovaikutustaidot (Cook, 2020; Ferguson, 2018; Ferguson ym., 2021; Juhila, 2022; Raitakari ym., 2022; Wise ym., 2023).

Henkilöihin ja vuorovaikutukseen liittyvinä tekijöinä kotikäyntejä koskevissa tutkimuksissa mainitaan muun muassa asiakkaan perheenjäsenet tai muut työntekijälle entuudestaan tuntemattomat henkilöt, joiden käytös voi olla aggressiivista tai työntekijän näkökulmasta arvaamatonta ja joiden läsnäolo saattaa lisätä työntekijän turvattomuuden tunnetta (Cook, 2020, s. 20–23; Ferguson, 2018, s. 69–72; Juhila, 2022, s. 67–68; Raitakari ym., 2022, s. 271; Wise ym., 2023, s. 38–42). Esimerkiksi Cookin (2020, s. 20) tutkimuksessa lastensuojelun sosiaalityöntekijät kokivat huolta siitä, keitä he kohtaavat kotikäynnillä ja miten perhe suhtautuu työntekijöihin. Karlissa Wisen ja kollegoiden (2023, s. 38) tutkimuksessa eräs osallistuja puolestaan kertoo tilanteesta, jossa asiakkaan perheenjäsenet yllättäen saartoivat hänen autonsa, koska yrittivät estää häntä poistumasta lasten kanssa. Asiakkaan perheenjäsenten ja muiden henkilöiden läsnäolo kotikäynneillä näyttää siis vaikuttavan työntekijöiden turvallisuudentunteeseen etenkin tuntemattomien henkilöiden käytökseen ja vuorovaikutukseen liittyvän ennakoimattomuuden vuoksi.

Käytöksen ja vuorovaikutuksen ennakoimattomuuden lisäksi asiakkaan perheenjäsenten ja muiden henkilöiden läsnäoloon voi liittyä ihmissuhdekonflikteja kuten huoltoriitoja tai lähisuhdeväkivaltaa (Ferguson, 2018, s. 75–76; Wise ym., 2023, s. 42–43), jotka saattavat etenkin kärjistyessään vaikuttaa myös työntekijän turvallisuudentunteeseen. Vuorovaikutuksen ennakoitavuutta ja työntekijän turvallisuudentunnetta voivat heikentää myös asiakkaiden ja muiden kotikäynnillä paikalla olevien henkilöiden sairaudet ja riippuvuudet kuten mielenterveysongelmat ja päihteidenkäyttö. Yhdysvaltalais tutkimuksessa (Wise ym., 2023, s. 39–40) kaksi sosiaalityöntekijää kertoo kohdanneensa kotikäynneillä psyykkisiin sairauksiin liittyneitä harhaista ja aggressiivista käytöstä, ja toinen heistä kertoo tunteneensa olonsa tällöin pelokkaaksi ja järkyttyneeksi. Suomalaistutkimuksessa (Raitakari ym., 2022, s. 270–271) sosiaalityöntekijä puolestaan kertoo saaneensa tietää asiakkaan päihdetaustasta ja psyykkisestä sairastumisesta yllättäen kesken kotikäynnin. Tiedon yllättävyys on todennäköisesti vaikuttanut myös turvallisuudentunteeseen käynnin aikana.

Henkilöihin ja vuorovaikutukseen liittyvinä tekijöinä kotikäyntejä käsittelevissä tutkimuksissa viitataan myös työntekijän vuorovaikutustaitoihin (Cook, 2020; Ferguson ym., 2021). Ferguson ja tutkimusryhmä (2021) kuvailevat kotikäyntiä, jolla asiakkaan kanssa on aloittanut uusi sosiaalityöntekijä. Asiakas yrittää kysyä työntekijältä tämän edeltäjästä, mutta työntekijä välttelee aihetta. Työntekijä pitää myös fyysistä etäisyyttä asiakkaaseen ja tämän vauvaan sekä kertoo asiakkaalle, miten tämän tulisi pidellä vauvaansa. Asiakas vastaa vihaisesti osaavansa kyllä huolehtia lapsista. Vauva on asiakkaan kolmas lapsi, mutta työntekijä ei vaikuta huomioivan tai tietävän sitä. (Ferguson ym., 2021, s. 24–28.) Tilanteessa vuorovaikutus vaikuttaa epäonnistuvan ensinnäkin siksi, että asiakas ei ehkä koe tulleen kohdatuksi. Toisaalta asiakas on suhtautunut työntekijöihin alusta alkaen torjuvasti (Ferguson ym., 2021, s. 31–32), mikä vaikuttaa hankaloittaneen yrityksiä rakentaa luottamussuhdetta hänen kanssaan. Tutkijoille asiakas kertoo, ettei hänellä ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa siihen, miten hänet ymmärretään (Ferguson ym., 2021, s. 31–32).

Sosiaalityön kotikäyntejä käsittelevät tutkimukset ovat tuottaneet keskenään osittain ristiriitaista tietoa työntekijöiden vuorovaikutustaidoista. Suoraan havainnointiin ja haastatteluihin pohjautuneen tutkimuksen (Ferguson ym., 2021, s. 26) perusteella työntekijät saattavat omalla käytöksellään vahvistaa toistensa käsityksiä asiakkaan tai kotikäynnin vaarallisuudesta. Tutkimuksessa ha-

vaittiin, että asiakkaan aggression kohteeksi joutuneen työntekijän oli tunnetasolla vaikea irrottautua tapauksesta ja reflektoida sitä kriittisesti. Ferguson ja tutkimusryhmä (2021, s. 35) toteavat, että työntekijät tarvitsevat koulutusta, jotta he voisivat oppia tunnistamaan oman roolinsa asiakassuhteen muodostumisessa sekä vuorovaikuttamaan lasten ja vanhempien kanssa kunnioittavasti ja vastavuoroisesti. Haastattelututkimuksen (Cook, 2020, s. 22) perusteella sosiaalityöntekijät sen sijaan tarkkailevat kotikäyntien aikana huolellisesti keskustelukumppanin äänensävyä, kehonkieltä ja ilmeitä ja pyrkivät havainnoinnin avulla saamaan tietoa keskustelukumppaninsa tunnetiloista, arvioimaan itseensä kohdistuvaa riskiä ja säätelemään omaa vuorovaikutustaan.

Vuorovaikutustaitoihin liittyvät ristiriitaisuudet tutkimustuloksissa saattavat viitata siihen, että vuorovaikutuksen haasteet eivät liity ainoastaan vuorovaikutustaitojen rajoitteisiin vaan myös vuorovaikutuksen tilannesidonnaisuuteen. Koska asiakastyön vuorovaikutus tuotetaan tilannekohtaisesti yhdessä asiakkaan kanssa (Raitakari ym., 2022, s. 274), myöskään vuorovaikutukseen liittyviä riskejä ei voi typistää työntekijän vuorovaikutustaitoihin liittyviin rajoitteisiin. Kuten Fergusonin ja kollegoiden (2021, s. 24–28) esimerkki asiakkaasta, tämän vauvasta ja uudesta työntekijästä osoittaa, vuorovaikutukseen voivat vaikuttaa myös yksityisen ja julkisen välinen jännite sekä asiakassuhteissa ilmenevät valta-asetelmat.

3.2.3 Sosiaalityöntekijän kokemukset, käsitykset ja tunteet

Kotikäynneillä sosiaalityöntekijä toimii viranomaisen ja ammatillisen instituution edustajana, mutta kohtaa asiakkaan ja tämän kodin lähtökohtaisesti kokevana ja tuntevana yksilönä ilman organisaation suojaa (Ferguson, 2010, s. 1104; Muzicant & Peled, 2018, s. 827; Pink ym., 2015, s. 457). Kun institutionaalista työtä tehdään asiakkaan kodissa, sosiaalityöntekijän toiminnan ja arvioinnin kannalta merkittäviksi nousevat yksilölliset kokemukset eli se, mitä hän kokee eli aistii, ymmärtää ja tuntee. Yksilölliset kokemukset saattavat myös ohjata toimimaan toisin kuin institutionaalinen rooli edellyttäisi. Sosiaalityöntekijä voikin kokea ristiriitaa institutionaalisen roolin ja yksilöllisten kokemustensa välillä. (Muzicant & Peled, 2018, s. 827.) Kotikäynneillä instituution suoja ei tyypillisesti ulotu myöskään turvallisuuteen, vaan turvallisuuden arvioinnissa ja säätelyssä työntekijän on

luotettava aistinvaraiseen tietoon, omaan arvioonsa ja improvisointiin (Pink ym., 2015, s. 462). Kotikäynnit voivatkin saada sosiaalityöntekijän tuntemaan olonsa fyysisesti, ammatillisesti ja psyykkisesti haavoittuvaksi etenkin silloin, kun niitä tehdään yksin (Cook, 2020, s. 22).

Kuten luvussa 3.1 totesin, turvallisuudentunteen voidaan katsoa muodostuvan tietoisuudesta suhteessa itseen, muihin ja kontekstiin (Lynch, 2021, s. 89–91). Turvallisuudentunteen itseen liittyvä ulottuvuus rakentuu yksilön käsitykselle omista valmiuksistaan kohdata uhkia, mutta turvallisuudentunteeseen vaikuttavat myös suhteissa rakentuvat kokemukset sekä vapaus olla ja omistaa itsensä (mts. 90). Turvallisuudentunne ei kuitenkaan rakennu pelkästään itsen tai ulkomaailman varaan, vaan se on subjektiivinen kokemus, joka syntyy itsen ja ulkomaailman rajapinnalla: turvallisuudentunteeseen vaikuttavat yksilön havainnot ja tulkinta omista kyvyistään ja keinoistaan hallita maailmaa ja ulkoisia haasteita (Lahikainen, 2000, s. 70). Kokemuksiin turvallisuudesta voivat vaikuttaa myös yksilölliset ominaisuudet kuten työntekijän ikä, kokeneisuus ja sukupuoli sekä asenne asiakasta kohtaan (Kim & Hopkins, 2017). Turvallisuuden tai turvattomuuden kokemukset riippuvat siis myös yksilön hallinnantunteesta suhteessa ympäröivään todellisuuteen.

Subjektiivisten kokemusten ja turvallisuuden yhteyttä on tutkittu muun muassa tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kokemuksia välittömästi uusille asiakkaille tehtyjen ensimmäisten kotikäyntien jälkeen (Cook, 2020). Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, miten sosiaalityöntekijät refleктоivat kotikäynneillä kokemiaan emootioita eli tunnereaktioita. Tutkimuksessa tunnistettiin seitsemän avainkokemusta: 1) tuntemattomaan meneminen, 2) oma tungettelevuus, 3) kokemus siitä, että itsestä ei pidetä, 4) pelko itseen kohdistuvasta haitasta tai vahingosta, 5) pelko muiden vahingoittamisesta tai sen sallimisesta, 6) kipu, inho ja ahdistus sekä 7) tunnereaktioiden imeminen. Tutkimuksen perusteella tunnereaktiot voidaan tulkita sekä voimavaraksi että riskiksi: tunnereaktiot tukevat arviointia ja auttavat osoittamaan empatiaa asiakkaita kohtaan, mutta toisaalta pyrkimys torjua tai vältellä pelkoa, kipua, ahdistusta ja surua voi myös vaarantaa asiakasturvallisuuden ja aiheuttaa emotionaalista stressiä. (Cook, 2020, s. 22–25.)

Cookin (2020) tutkimuksessa osallistujat kuvasivat kokemuksia, jotka tulkittiin peloksi, kivuksi, inhoksi ja ahdistukseksi. Tutkimuksessa käsiteltiin myös yksilöiden pyrkimystä torjua tai vältellä han-

kalaksi koettuja tunteita tai tunnereaktioita. Pyrkimys vältellä hankalaksi koettuja tunteita tai tunnereaktioita nousi esiin myös sosiaalityön kotikäyntien luovuutta ja kehollisuutta tarkastelleessa tutkimuksessa (Ferguson, 2018), jossa lastensuojelun sosiaalityöntekijä totesi erään kotikäynnin jälkeen epäonnistuneensa sekä yhteyden muodostamisessa lapsiin että laiminlyöntiepäilyjen puheeksi ottamisessa perheen isän kanssa. Työntekijän mukaan tämä johtui siitä, että kodin likaisuus sai hänet tuntemaan olonsa epämukavaksi. (Ferguson, 2018, s. 74–75.) Pyrkimys välttää tai torjua epämukavuuden tunnetta vaikuttaa siis vieneen työntekijän huomion pois vuorovaikutuksesta ja kotikäynnin tarkoituksesta. Sosiaalityöntekijän kuvailemassa tilanteessa tunteisiin tai tunnereaktioihin liittyvät riskit (Cook, 2020, s. 25) vaikuttavat siis toteutuneen.

Pyrkimys välttää tai torjua epämiellyttäväksi koettuja tunteita tai kokemuksia tunnistettiin myös etnografisessa tutkimuksessa, jossa havainnoitiin sosiaalityöntekijöiden ja asiakkaiden toimintaa ja vuorovaikutusta lastensuojelun kotikäynneillä (Ferguson ym., 2021). Tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijät tarvitsisivat tukea oppiakseen tunnistamaan ja sietämään kohtaamaansa vastustusta ja vihaa sekä kyetäkseen osoittamaan myötätuntoa ja huolenpitoa asiakkaita kohtaan. Tutkimusryhmä ehdotti myös, että sosiaalityöntekijät tarvitsisivat lisäkoulutusta oppiakseen tunnistamaan oman roolinsa vihamielisten suhteiden muodostumisessa sekä oppiakseen vuorovaikuttamaan lasten ja vanhempien kanssa kunnioittavasti ja vastavuoroisesti. (Mts. 19 & 34.)

Tunteiden lisäksi kotikäynneillä merkittäväksi kokemuslajiksi on tunnistettu intuitio eli tiedostamaton päättely, joka mahdollistaa nopeiden arvioiden tekemisen tilanteesta tai henkilöstä (Cook, 2017, s. 431). Sosiaalityön arvioinnin ja päätöksenteon näkökulmasta intuitio voidaan nähdä voimavarana, joka antaa mahdollisuuden arvostaa käytännön kokemuksen kautta karttunutta tietoa. Intuition merkitys kasvaa tyypillisesti kokemuksen karttumisen myötä, mutta samalla kasvavat myös intuition hyödyntämiseen liittyvät riskit. Parhaimmillaan intuitio voi johtaa oikeisiin päätöksiin ilman pitkällistä pohdintaa, mutta toisaalta intuitio voi voimistaa negatiivisten tunteiden, ennakkoluulojen ja aiempien kokemusten vaikutusta ja vaikuttaa sitä kautta negatiivisesti päätöksenteon tai arvioinnin laatuun. Intuition hyödyntäminen osana ammatillista toimintaa edellyttääkin tyypillisesti mahdollisuutta reflektoida omia arvioita esihenkilön tai kollegoiden kanssa. (Sicora ym., 2021, s. 775–776.)

Kokemusten tutkimuksen näkökulmasta intuitiota voidaan luonnehtia aiheeseen uppoutuneeksi ja nykyhetkeä merkityksellistäväksi kokemukseksi. Tunteisiin verrattuna intuition sisältyy itsetiedostuksen kyky, mikä tarkoittaa, että intuitio voidaan tunnistaa kehkeytyvänä kokemuksena myös sellaisenaan. Tunteiden tiedostaminen taas edellyttää tyypillisesti myös muita kokemuskokemuksia. Kokijalleen intuitio on todellinen, tosi ja elävä kokemus, joka itsetiedostuksen ansiosta ohjaa myös toteuttamaan sen osoittamia tekoja. (Ks. Perttula, 2005, s. 126–127.) Intuition ohjaava vaikutus havaittiin myös tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin sosiaalityöntekijöiden toimintaa ja ammatillista arviointia lapsi- ja perhesosiaalityön ensimmäisillä kotikäynneillä (Cook, 2017). Tutkimuksessa intuition havaittiin ohjaavan erityisesti lapsen kohdistuvan riskin arviointia (Cook, 2017, s. 435–436).

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella sosiaalityön kotikäyntejä sosiaalityöntekijöiden turvallisuuden kokemuksen näkökulmasta. Valitsin tämän näkökulman, koska sosiaalityön kotikäyntejä on tutkittu Suomessa verrattain vähän ja koska kotikäyntien turvallisuus vaikutti kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden (mm. Ferguson, 2018, s. 65) perusteella aiheelta, josta tarvittaisiin lisää tutkittua tietoa. Turvallisuuden ja turvattomuuden kokemukset vaikuttavat olennaisesti ihmisen hyvinvointiin (Lynch, 2021, s. 53) ja sitä kautta myös työssä viihtymiseen ja jaksamiseen. Aihevalintaan vaikutti myös tutkimuskirjallisuuden ja käytännön kokemuksen kautta syntynyt kiinnostus siihen, mistä koettu turvallisuus tai turvattomuus muodostuu ja miten sosiaalityön ammattilaiset jäsentävät turvallisuuteen liittyviä tekijöitä työssään.

Kokemuksia voidaan lähestyä useiden keskenään erilaisten tutkimusotteiden kautta (ks. Backman, 2018; Laine, 2018; Tökkäri, 2018). Tässä tutkimuksessa sovellan hermeneuttis-fenomenologista näkökulmaa, joka perustuu käsitykseen kokemuksen yksilöllisyydestä ja tajunnallisuudesta, mutta tunnustaa myös tutkijan roolin kokemusten tulkitsijana (Smith ym., 2022, s. 78–24; Tökkäri, 2018, s. 65). Fenomenologisen lähestymistavan mukaan ihminen ja ympäröivä maailma ovat yhteydessä toisiinsa, ja ihminen nähdään suhteessa ympäristöönsä, johon kuuluvat toiset ihmiset, sosiaaliset tapahtumat ja fyysinen ympäristö (Laine, 2018, s. 30). Hermeneuttisesti painottuneessa fenomenologiassa kokemus puolestaan ymmärretään merkityssuhteeksi, jonka syntyminen edellyttää yksilön tajunnan suuntautumista kohteeseen, kohteen ilmenemistä tajunnalle sekä kokemuksesta tehtyä tulkintaa (Tökkäri, 2018, s. 65).

Tarkastelen kokemuksia kuvattuina kokemuksina eli käsitteellistettyinä elämyksinä, tunteina ja olotiloina, joita voidaan jakaa ja pohtia kielellisessä muodossa (Bruner, 1986, s. 5–7; Tökkäri, 2018, s. 67). Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, miten sosiaalityöntekijät jäsentävät sosiaalityön kotikäynteihin liittyviä turvallisuuden tai turvattomuuden kokemuksiaan. Tutkimuskysymykset ovat: 1) *Millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat turvallisuudelle kotikäynneillä?* ja 2) *Miten kotikäyntejä tehneet sosiaalityöntekijät ymmärtävät asiakkaan kotiin menemisen?* Tutkimuksen tavoitteena on

siis tarkastella sosiaalityöntekijöiden subjektiivisia kokemuksia sekä sitä, mistä ne muodostuvat ja millaiset tekijät niihin ovat vaikuttaneet.

Valitsemani lähestymistapa perustuu hermeneuttiseen kokemuskäsitykseen, jossa kokemukset nähdään tilannesidonnaisina, ainutlaatuisina ja muuntuvina ilmiöinä ja jossa kokemuksia koskeva tieto ymmärretään yksilölliseksi ja muuttuvaksi (Backman, 2018, s. 28; Tökkäri, 2018, s. 66). Hermeneuttisen kokemuskäsityksen mukaan kokemukset välittyvät kielen, kuvien ja vaikutelmien kautta. Pelkän havainnoinnin avulla voidaan kuitenkin tehdä päätelmiä vain toisen ihmisen käyttäytymisestä tai toiminnasta. Toisen ihmisen henkilökohtaiseen kokemukseen tutustuminen sen sijaan edellyttää kielellisesti välitettyä tietoa siitä, miten hän on toiminut ja tuntenut ja miten hän reflektoi toimintaansa ja tunteitaan. Kokemusten tutkiminen edellyttää siis dialogisuutta ja osallistujan halua kertoa kokemuksestaan. Hermeneuttisen kokemuskäsityksen mukaan kielellinen kuvaus kokemuksesta on parhaimmillaankin vain representaatio eli kielellinen esitys tai kokijan tulkinta kokemuksesta. Ensimmäinen tulkinta kokemuksesta syntyy, kun kokija tuottaa kielellisen kuvauksen kokemuksestaan eli kertoo siitä. Kun tutkija tulkitsee kerrottua kokemusta, syntyy kaksoistulkinta eli tulkinta tulkinnasta. (Bruner, 1986, s. 5; Smith ym., 2022, s. 3.)

Kokemusta koskevien käsitysten lisäksi fenomenologisen tutkimuksen perusta rakentuu tutkimuksen taustalla vaikuttavalle ihmiskäsitykselle (Laine, 2018, s. 29). Tämä tutkimus perustuu holistiselle ihmiskäsitykselle, jonka mukaan ihminen muodostuu tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden eli tilanteisuuden muodostamasta kokonaisuudesta. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan kokonaisuuden osat eivät koskaan ole olemassa toisistaan irrallaan, vaikka niitä voidaan tarkastella erillisinä osa-alueina. (Tökkäri, 2015, s. 23–28.) Tutkimusasetelman kannalta olennaista on, että aineistonkeruu on tapahtunut ajallisesti erillään ja etäällä koetuista kotikäynneistä, joten kokemuksista kertominen on vaatinut osallistujilta mieleen palauttamista. Koettuihin tilanteisiin liittyvä toiminta, koetut tunteet ja tilanteessa tapahtunut reflektointi eivät myöskään välity haastatteluissa sellaisenaan, koska ihmiset eivät välttämättä pysty tai edes halua ilmaista kokemuksiaan sellaisina kuin ovat kokeneet (Bruner, 1986, s. 5–7; Tökkäri, 2018, s. 68).

Tieteenfilosofiselta taustaltaan käsillä oleva tutkimus kiinnittyy fenomenologian ja hermeneutiikan tutkimusperinteisiin sekä idiografiseen lähestymistapaan. Tutkimuksen fenomenologiset juuret ulottuvat Edmund Husserlin deskriptiiviseen fenomenologiaan, jossa painotettiin kokemuksen ja sen havaitsemisen tärkeyttä (Larkin, Watts & Clifton, 2006, s. 103; Smith ym., 2022, s. 8–17). Husserlin positivistiseen fenomenologiaan verrattuna tutkimus kiinnittyy kuitenkin tiiviimmin hermeneuttisesti suuntautuneeseen fenomenologiaan. Tutkimus liittyy ensinnäkin Martin Heideggerin fenomenologiseen filosofiaan, jossa ihminen nähtiin osana elettyä maailmaa eli esineiden, suhteiden ja kielen muodostamaa kokonaisuutta ja jossa tietämisen ymmärrettiin olevan mahdollista vain tulkinnan kautta. Toiseksi tutkimus liittyy Maurice Merleau-Pontyn teoriaan kehollisesta tietämisestä eli kokemusten kehollisuudesta sekä Jean-Paul Sartren ajatteluun, joka korosti ihmisenä olemisen prosessiluonnetta. (Smith ym., 2022, s. 13–16.) Sosiaalityön kotikäynneillä erityisesti kokemusten kehollisuuden merkitys on liikkumisen ja aistihavaintojen kautta korostunut (Ferguson, 2010; Muzicant & Peled, 2018).

Fenomenologian lisäksi tutkimus kiinnittyy Friedrich Schleiermacherin, Heideggerin ja Hans-Georg Gadamerin hermeneuttiseen filosofiaan. Sovellan tutkimuksessa hermeneutiikan perinteen mukaista hermeneuttista kehää, jossa tutkijan ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä lähtee liikkeelle esiymmärryksestä ja täsmentyy tutkimusprosessin edetessä spiraalimaisen kehän tavoin. Hermeneuttinen kehä perustuu ajatukselle siitä, että tutkijan ymmärrys tutkimuskohteesta täsmentyy sitä mukaa, kun tutkija vertaa havaintojaan ja tulkintaansa esiymmärryksen kautta hankkimaansa tietoon (Backman, 2018, s. 35–36; Smith ym., 2022, s. 17–23). Tässä tutkimuksessa esiymmärrykseni perustuu käytännön kokemukseen sekä tutkimuskirjallisuuteen, johon olen perehtynyt huolellisesti ennen aineistonkeruuta ja analyysin aloittamista. Analyysivaiheessa tutkimuksen hermeneuttinen kehä on edennyt toisaalta vertaamalla yksittäisistä haastatteluista tehtyjä tulkintoja koko aineistoon eli vertaamalla osia kokonaisuuteen (Smith ym., 2022, s. 22–23) ja toisaalta vertaamalla aineistosta tehtyjä havaintoja ja tulkintoja tutkimuskirjallisuuteen.

Tutkimuksen kolmas filosofinen juuri eli idiografinen lähestymistapa tarkoittaa huomion kiinnittämistä erityiseen tai yksilökohtaiseen. Idiografisuus voidaan siis ymmärtää sekä erityisen tilanteen tai tapahtuman että yksilöllisen kokemuksen yksityiskohtiin liittyväksi lähestymistavaksi. (Lar-

kin ym., 2006, s. 103; Smith ym., 2022, s. 24–28.) Tässä tutkimuksessa idiografisuus ilmenee pyrkimyksenä ymmärtää, miten osallistujat tulkitsevat ja ymmärtävät yksilöllisiä kokemuksiaan kotikäynneistä yleisesti sekä asiakkaan kotiin menemisestä erityisenä tilanteena.

4.2 Aineistonkeruu ja aineisto

Tutkimuksen aineisto koostuu kahdestatoista (n=12) puolistrukturoidusta yksilöhaastattelusta. Rekrytoin osallistujat sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityöntekijäksi opiskelevien suljetusta Facebook-ryhmästä haastattelukutsulla, joka on esitetty liitteessä 1. Osoitin kutsun sosiaalityöntekijöille ja sosiaalityöntekijän sijaisille, jotka olivat kutsun julkaisua edeltäneiden kahden vuoden aikana tehneet sosiaalityön kotikäyntejä. Alun perin osoitin kutsun lastensuojelun suunnitelmallisen sosiaalityön, lapsi- ja perhesosiaalityön, aikuissosiaalityön ja gerontologisen sosiaalityön kotikäyntejä tehneille sosiaalityöntekijöille ja sijaisille. Kutsun julkaisemisen jälkeen kävin rajauksesta keskustelua Facebook-ryhmän jäsenten kanssa ja laajensin kutsun koskemaan myös vammaissosiaalityön kotikäyntejä. Rajauksen tarkoituksena oli tavoittaa osallistujia, joilla olisi kokemusta kotikäynneistä osana pitkäkestoista suunnitelmallista työtä tai arviointityötä. Tarkoituksena oli siis tavoittaa osallistujia, joille tutkimusaihe olisi merkityksellinen ja joiden kokemusten kontekstit olisivat keskenään riittävän samankaltaisia kokoavien johtopäätösten tekemiseksi (ks. Smith & Osborn, 2008, s. 56; Tökkäri, 2018, s. 66).

Keräsin haastattelut huhtikuun 2024 aikana Teams-videoneuvottelusovelluksen välityksellä. Osallistujiksi valikoitui ilmoittautumisjärjestyksessä kaksitoista ensimmäistä haastattelukutsuun vastannutta. Osallistujat olivat suunnitelmallisen sosiaalityön ja palvelutarpeen arvioinnin tehtävissä toimineita laillistettuja sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityöntekijän sijaisia eri puolilta Suomea. En tuntenut ketään osallistujista etukäteen, joten haastattelutilanteiden ja analyysin lähtökohtana oli jokaisen osallistujan kohdalla samankaltainen tietämättömyyden tila suhteessa osallistujan taustaan ja elämäkokemukseen. Tunnistin haastattelutilanteissa yhteneväisyyksiä asiakastyössä kohtaamiini haastattelutilanteisiin ja pyrin suhtautumaan osallistujien kertomuksiin samalla avoimuudella, jota pyrin noudattamaan asiakkaita haastatellessani. Avoimuus ja vastaanottavaisuus osallistujien esiin tuomille asioille ovat kokemusten tutkimisen kannalta keskeisiä lähtökohtia (Ea-

tough & Smith, 2017, s. 205), mutta kyse oli myös inhimillisestä valinnasta eli siitä, että haastattelijana halusin olla ihminen ihmiselle.

Aineistonkeruumenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, koska se on suhteellisen joustava haastattelumenetelmä, jonka avulla voidaan päästä syvälle käsiteltäviin teemoihin (Eskola & Vastamäki, 2015, s. 30). Puolistrukturoituja yksilöteemahaastatteluja pidetään joustavuutensa vuoksi yleisesti soveltuvana aineistonkeruumenetelmänä hermeneuttis-fenomenologisiin tutkimuksiin etenkin aloitteleville tutkijoille (Liimakka, 2012, s. 103; Smith & Osborn, 2008, s. 57; Smith ym., 2022, s. 54–66). Jälkikäteen arvioituna haastattelutilanteista muodostui luontevia ja ajoittain hyvinkin vapaasti eteneviä keskusteluja. Haastattelut etenivät ajoittain avoimien haastattelujen tapaan, mikä oli tutkimuksen tarkoituksen kannalta toivottavaakin. Teemahaastattelun ja avoimen haastattelun raja voi olla häilyvä (Eskola & Vastamäki, 2015, s. 30), joten tilanteinen vaihtelu ei arvioni mukaan vaikuttanut tutkimuksen luotettavuuteen, vaan lähinnä mahdollisti kokemusten kuvaamisen siinä laajuudessa, kuin osallistujat halusivat kokemuksiaan kuvata.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka perustuu tutkijan koostamiin keskusteluteemoihin. Teemahaastattelun aihepiirit eli teemat ovat kaikille haastateltaville samoja, mutta teemojen järjestys ja niistä käytävän keskustelun laajuus voivat vaihdella haastattelusta toiseen. Muodoltaan teemahaastattelu on vapaampi kuin muut puolistrukturoidut haastattelumenetelmät, ja siinä voidaan edetä määrämuotoisten kysymysten sijaan myös vapaammin teemojen sisällä. (Eskola & Vastamäki, 2015, s. 29; Palonen & Kylmä, 2022, s. 285–286.) Teemahaastattelu ei kuitenkaan ole muodoltaan täysin vapaa menetelmä, vaan se edellyttää kaikkien teemojen jonkinasteista käsittelyä haastattelun aikana (Eskola & Vastamäki, 2015, s. 29). Teemahaastattelu edellyttää tutkijalta myös kirjallisuuteen perustuvaa esiyymmärrystä ja ”vankkaa perehtyneisyyttä” tutkimusaiheen (Palonen & Kylmä, 2022, s. 286–288).

Menetelmänä teemahaastattelu edellyttää etukäteissuunnittelun lisäksi myös tietoa siitä, että haastateltavat ovat kokeneet puheena olevan tilanteen eli että heillä on kokemustietoa tutkittavasta aiheesta (Hirsjärvi & Hurme, 2022, s. 47). Aineistonkeruuvaiheessa pyrin varmistamaan kokemustietoa koskevan edellytyksen täyttymisen rajaamalla osallistujajoukkoa haastattelukutsussa

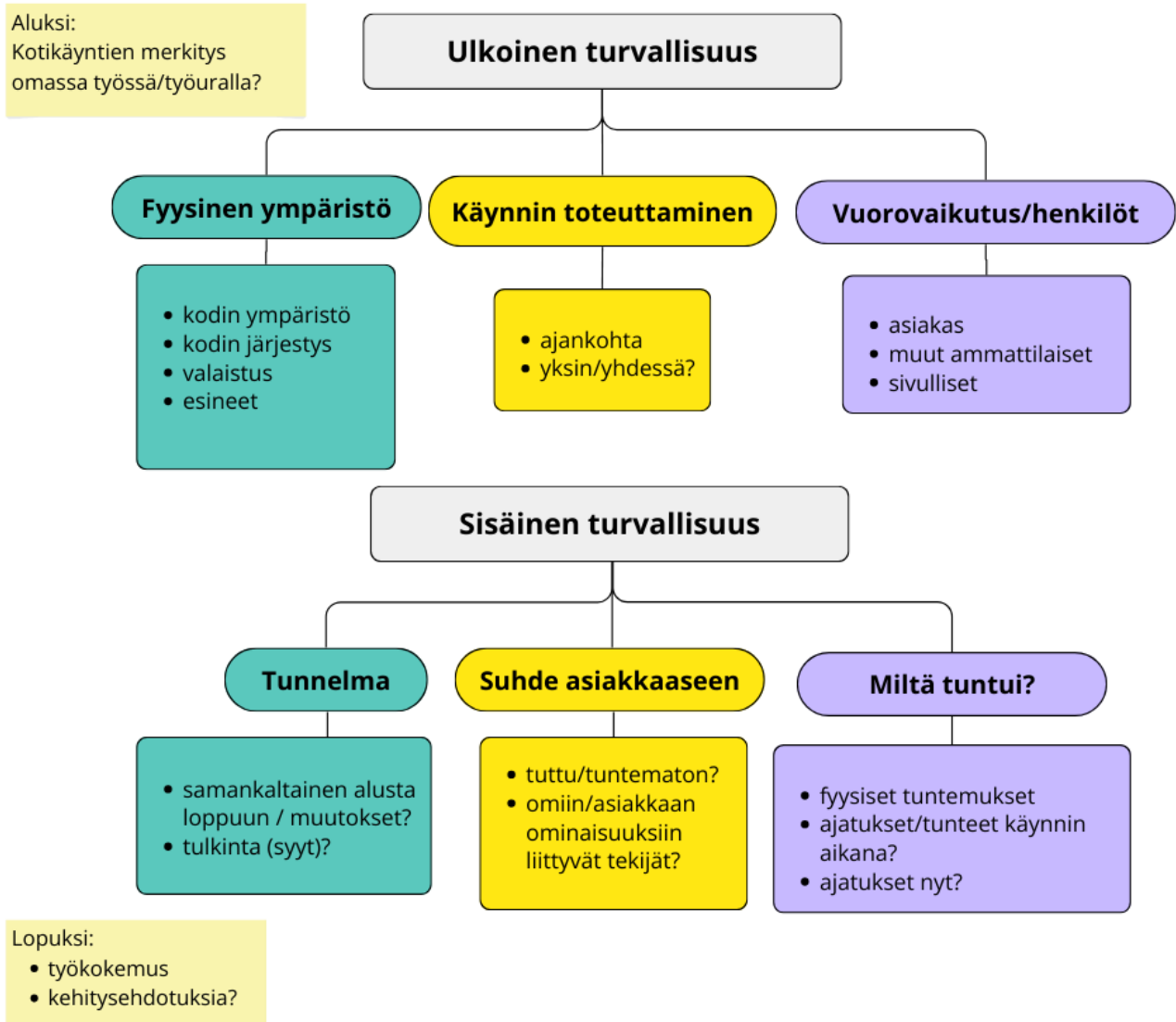
(liite 1). Kutsuin osallistujiksi nimenomaan sosiaalityöntekijöitä tai sosiaalityöntekijän sijaisena toimineita, jotka olivat kutsun julkaisua edeltäneiden kahden vuoden aikana tehneet sosiaalityön kotikäyntejä. Aikarajaukseen päädyin siksi, että halusin varmistaa, että osallistujilla olisi suhteellisen tuoreita kokemuksia kotikäynneistä, joihin he voisivat halutessaan palata haastatteluissa. Mitä pidempi aika koetusta tapahtumasta tai tilanteesta kuluu, sitä hankalampi sitä todennäköisesti on muistaa ja kuvata.

Aloitin haastatteluihin valmistautumisen perehtymällä turvallisuutta ja kotikäyntejä käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Kirjallisuuteen perehtyessäni hahmottelin haastattelurunkoa, jonka tarkoituksena oli tukea teemojen käsittelyä haastattelutilanteissa. Haastattelurungon (kuva 1) laatimisessa hyödynsin kirjallisuudesta löytyvien teemojen yhdistelyä, teorialähtöistä teemojen johtamista sekä luovaa ideointia (ks. Eskola & Vastamäki, 2015, s. 35). Aluksi hahmottelin haastatteluteemoja listaksi, mutta haastatteluihin valmistautuessani havaitsin, että listan muotoon laadittu haastattelurunko saattaisi rajoittaa keskustelun etenemistä. Menetelmäkirjallisuuteen (Eskola & Vastamäki, 2015) tutustuttuani päädyin muokkaamaan haastattelurungon (kuva 1) miellekartan muotoon, jotta se tukisi vapaata keskustelua.

Kuvassa 1 esitelty haastattelurunko perustuu turvallisuuden käsitettä koskevaan kirjallisuuteen, jossa turvallisuus jaotellaan ulkoiseen tilaan eli pyrkimykseen suojella itseään vaaroilta ja sisäiseen tilaan eli olotilaan, jossa ihminen ei tunne ahdistusta tai pelkoa (Kaufmann, 1970, s. 10–11; Niemelä, 2000, s. 21). Haastattelurungon alatasot puolestaan perustuvat kotikäyntien turvallisuutta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen, jota olen esitellyt luvussa 3.2.

Aloitin haastattelut tutkimustiedotteen (liite 2) esittelyn ja informoidun suostumuksen pyytämisen jälkeen kertomalla lyhyesti omasta taustastani suhteessa kotikäynteihin. Lyhyen esittelyn jälkeen aloitin lämmittelykysymyksillä, jotka koskivat osallistujan suhdetta kotikäynteihin. Tyypillisimmin aloitin kysymyksellä *”Millainen merkitys kotikäynneillä on ollut sinulle työssäsi?”* Lämmittelykysymysten jälkeen haastattelutilanteet etenivät haastattelurungon teemoja seuraten mutta vapaamassa järjestyksessä kuin kuvassa 1. Koska tutkimuksen tavoite oli tuottaa tietoa osallistujien kokemuksista ja heille tärkeistä näkökulmista, käytin avoimia kysymyksiä ja annoin osallistujien halutessaan ottaa tarinankertojan roolin haastattelutilanteissa (Eatough & Smith, 2017, s. 205).

Haastattelurunko: kotikäynnit

Kuva 1. Haastattelurunko.

Äänitin haastattelut kannettavalla digitalentimella. Analyysia varten tilasin äänitteistä tekoälyllä tuotetut litteraatit suomalaiselta yritykseltä, joka on erikoistunut litterointipalveluihin ja joka on ilmoittanut sitoutuneensa tutkimustiedotteessa (liite 2) esitettyihin henkilötietojen käsittelyn periaatteisiin. Myöhemmin muokkasin ja korjasin litteraatteja haastatteluäänitteitä kuunnellen. Noudatin litteroinnissa semanttista tasoa, jossa periaatteena on litteroida kaikki puhutut sanat, väärät aloitukset, merkitykselliset tauot, nauru ja vastaavat merkitykselliset piirteet mutta ei prosodiaa

kuten intonaatiota (Smith & Osborn, 2008, s. 65). Poikkesin periaatteista siltä osin, että jätin litteroimatta täyteilmauksen *niinku* sellaisissa kohdissa, joissa se ei tulkintani mukaan selkeästi liittynyt epäröintiin tai taukoon. Litteroinnin kirjoitusasussa mukailin yleiskielen sanoja, koska yleiskielinen kirjoitusasu on katsottu valitsemani analyysimenetelmän kannalta riittäväksi tarkkuudeksi muiden kuin epäkonventionaalisten sanojen kohdalla (Smith ym., 2022, s. 69). Jätin aineistoon kuitenkin lyhyitä puhekielisiä sanoja kuten *just* ja *toi* säilyttääkseni puheen vaikutelman.

4.3 Tulkitseva fenomenologinen analyysi (IPA)

Aineiston analysoimiseksi käytin tulkitsevaa fenomenologista analyysia, johon viitataan myös lyhenteellä IPA (engl. *interpretative phenomenological analysis*) (Eatough & Smith, 2017; Smith & Osborn, 2008; Smith ym., 2022). Tulkitseva fenomenologinen analyysi on kokemusten tutkimiseen kehitetty laadullinen tutkimusmenetelmä, joka perustuu fenomenologiaan, hermeneutiikkaan ja idiografiaan eli huomion kiinnittämiseen yksityiskohtiin ja yksilöön (Liimakka, 2012, s. 103; Smith ym., 2022, s. 7–32). Valitsin tulkitsevan fenomenologisen analyysin alun perin siksi, että se soveltuu kielellisiin aineistoihin perustuvien fenomenologisesti suuntautuneiden tutkimusten analyysimenetelmäksi (Eatough & Smith, 2017, s. 198; Liimakka, 2012, s. 103–104; Tökkäri, 2018, s. 67–77). Sitouduin menetelmän valintaan jo tutkimussuunnitelmavaiheessa, ja valinta vaikutti lopulta keskeisesti myös tutkimusasetelman muotoutumiseen ja tutkimusprosessin vaiheisiin.

Analyysimenetelmän lisäksi tulkitseva fenomenologinen analyysi voidaan ymmärtää kokonaisvaltaiseksi lähestymistavaksi (Larkin ym., 2006, s. 104), ja sellaisena olen soveltanut sitä myös tässä tutkimuksessa tutkimusasetelman suunnittelusta lähtien. Tutkimusprosessin aikana harkitsin analyysimenetelmän vaihtamista temaattiseen analyysiin, mutta havaitsin melko pian, että temaattinen analyysi ei olisi tuottanut vastauksia tutkimuskysymyksiin eikä myöskään soveltunut parhaalla mahdollisella tavalla tutkimusasetelmaan ja tutkimuksen tieteenfilosofisiin lähtökohtiin. Tulkitseva fenomenologinen analyysi sen sijaan on kehitetty tutkimusasetelmiin, joissa tutkimuskysymykset ovat muotoa ”Miten ihmiset tilanteessa *y* ymmärtävät prosessin *x*?” (Smith ym., 2022, s. 42) tai ”Mitä *x* merkitsee osallistujille tässä tilanteessa?” (Larkin ym., 2006, s. 104). Tulkitseva fenomenologinen analyysi vaikutti siis sopivalta menetelmältä suhteessa tutkimuskysymyksiin.

Tulkitsevaa fenomenologista analyysia sovelletaan tavallisesti verrattain pienillä osallistuja- tai haastattelumäärillä toteutettuihin laadullisiin tutkimuksiin, joiden aineisto on kerätty esimerkiksi puolistrukturoiduilla haastatteluilla (Larkin ym., 2006, s. 103–104). Aineiston laajuus voi vaihdella tutkimuksen tarkoituksesta riippuen yhdestä tai kolmesta noin kymmeneen tapaukseen. Aineiston laajuuteen vaikuttaa muun muassa se, kuinka yksityiskohtaisesti tutkija sitoutuu tapauskohtaiseen analyysiin ja raportointiin ja kuinka runsaita yksittäiset tapaukset ovat. (Smith ym., 2022, s. 46.) Nykyisin maasteritason opinnäytteisiin suositellaan haastattelemaan noin viittä osallistujaa ja tohtoriopintojen tutkimuksiin ja väitöskirjan jälkeisiin jatko-opintoihin 10–12 osallistujaa (Smith & Nizza, 2022, s. 16). Tutkimuksen aineisto on siis verrattain laaja, mikä on tunnistettu riskiksi analyysin laadulle etenkin silloin, kun tutkimuksen tekijällä on vasta vähän kokemusta tulkitsevan fenomenologisen analyysin soveltamisesta (Smith & Nizza, 2022, s. 16; Smith ym., 2022, s. 47). Tavoitteena on kuitenkin ollut kerätä aineisto, joka olisi sisällöllisesti riittävän runsas. Analyysin laadun varmistamiseksi olen perehtynyt huolellisesti menetelmäkirjallisuuteen.

Tulkitseva fenomenologinen analyysi alkaa tyypillisesti huolellisella tutustumisella aineistoon ja alustavalla kommentoinnilla (1), ja etenee sitten teemoitteluun (2), teemojen välisten yhteyksien etsimiseen (3) ja teemataulukoiden muodostamiseen (4). Analyysin neljä ensimmäistä vaihetta suoritetaan jokaisen tapauksen tai haastattelun kohdalla erikseen. (Smith & Nizza, 2022, s. 32–50; Smith ym., 2022, s. 78–100; Tökkäri, 2018, s. 75.) Analyysia aloittaessani aineisto oli minulle jo jossain määrin tuttu, koska olin haastatellut kaikkia osallistujia itse. Aloitin aineistoon tutustumisen kuuntelemalla haastatteluäänitteitä ja muokkaamalla tekoälyn tuottamia litteraatteja. Litteraattien muokkauksen jälkeen tulostin litteroidut haastattelut ja aloin lukea niitä haastattelu kerrallaan kirjoittaen samalla alustavia kommentteja tulosteiden marginaaleihin. Kommentointivaiheessa luin aineiston läpi useita kertoja ja kuuntelin äänitteitä vielä uudestaan kohdissa, jotka vaikuttivat kokonaisuuden kannalta merkityksellisiltä. Aineistoon perehtyminen lukemalla ja kuuntelemalla (Smith ym., 2022, s. 78) muodostui siis keskeiseksi vaiheeksi analyysin aloittamiselle.

Kommenttien luonnostelun jälkeen luin aineiston vielä kaksi kertaa läpi haastattelu kerrallaan niin, että hahmottelin kommenttien perusteella teemoja tulosteiden marginaaleihin. Alustavan teemoittelun jälkeen listasin kunkin haastattelun teemat käsin erilliselle paperille ja yhdistelin niitä lopullisiksi haastattelukohtaisiksi teemoiksi. Muodostin haastattelukohtaisista teemoista myös

teemataulukkoita. Esimerkki haastattelukohtaisen teemataulukon muodostamisesta on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Esimerkki haastattelukohtaisten teemojen muodostamisesta.

kommentit	alkuperäinen aineisto	teemat
kokemuksista jutteleminen työparin kanssa	<i>Niin me monesti juteltiin jo pelkästään automaattilla sen jälkeen tai monesti sen jälkeen. Yleensäkin niin meillä oli sellainen aika, että käytiin läpi, että miten meni ja mitä sinä huomioit ja mitä minä huomioin ja... Että oli sellainen niinku... Se ei ollut ehkä tietoinen juttu. Sitä vaan tuli sellainen käytäntö, että jäikö vaivaamaan mikään ja, mikä meni hyvin ja, tällainen, niin siinä käytiin ne läpi. [–] minä tein paljon kotikäyntejä yksin, melkein kaikki, niin siinä ei ollut. Mutta sitten jos oli työpari, niin kyllä me ne käytiin sitten jollain lailla läpi. Lyhyesti, jos ne meni hyvin, mutta sitten jos oli jotain, niin sitten, että hei, että säikähditkö tai miltä toi sinusta tuntui, jotenkin tällä tavalla.</i>	työpari reflektointikumppanina
reflektoinnista tuli käytäntö		työpari reflektointikumppanina
tottunut työskentelemään yksin		yksin työskentely
tunteiden ja tunteusten läpikäyminen		tunteet ja tunteukset

Haastattelukohtaisten teemojen määrittelyn jälkeen siirryin tarkastelemaan aineistoa kokonaisuutena. Kokonaisuuden hahmottamista helpottaakseni merkitsin haastattelukohtaisia teemoja aineistoon värikoodilla (Smith ym., 2022, s. 99). Värikoodien avulla hahmottelin kokonaisuuden kannalta merkittäviä teemoja erilliseksi listaksi. Värikoodit autoivat havaitsemaan myös sellaisia haastattelukohtaisia teemoja, jotka olin tulkinut vain yhdestä tai muutamasta haastattelusta.

Haastatteluaineistoja hyödyntävissä IPA-tutkimuksissa analyysi etenee haastattelukohtaisten teemojen määrittelyn jälkeen tyypillisesti yhteisen teemataulukon muodostamiseen (5) ja analyysin kirjoittamiseen (6). Yhteisen teemataulukon muodostamisessa yksittäisiä haastattelukohtaisia

teemoja voi jäädä myös pois, jos ne eivät tutkijan tulkinnan mukaan ole kokonaisuuden kannalta merkittäviä. (Smith & Nizza, 2022, s. 51–63; Smith ym., 2022, s. 100–110; Tökkäri, 2018, s. 75.) Noudatin mainittua periaatetta myös tässä tutkimuksessa. Muodostin värikoodien ja muistiinpanojen pohjalta yhteisen teemataulukon, jota muokkasin analyysin kirjoittamisen aikana raportissa esitettyyn muotoon (taulukko 2). Aloitin analyysin kirjoittamisen limittäin yhteisten teemojen määrittelyn kanssa, koska havaitsin kirjoittamisen tukevan aineiston jäsentelyä. Analyysin ja tulosten raportoinnin limittyminen on tulkitsevalle fenomenologiselle analyysille tyypillinen piirre (Smith & Nizza, 2022, s. 62; Smith ym., 2022, s. 109), ja se toteutui myös tässä tutkimuksessa.

Taulukko 2. Yhteinen teemataulukko.

1. Työpari – tuki, turha ja riski?

- työpari tukena ja turvana
  - työpari fyysisen turvallisuuden varmistajana
  - työpari psyykkisen turvallisuuden tukena
    - *työpari reflektointikumppanina*
    - *työpari oikeusturvan varmistajana*
- työparityöskentelyn tarpeettomuus ja käytännön hankaluudet
- työpari turvallisuusriskinä
  - arvaamaton, tuntematon tai kokematon työpari
  - työparin vuorovaikutustaidot

2. Tuntemattomaan astuminen

- tietämättömydestä kumpuava turvattomuus tai jännitys
  - tuntematon paikka
  - ennakoimattomat ympäristötekijät
  - tuntemattomat ihmiset
- yllätetyksi tuleminen
  - tutun ihmisen yllättävä käytös
  - ennakoimattomat tilanteet tai ulkopuolisten henkilöiden toiminta
- tuntemattoman säätely ja pyrkimys lisätä ennakoitavuutta
  - intuitio: tunne tai aavistus, että pitäisi varautua
  - suunnitelmallinen varautuminen omalla toiminnalla
  - organisaatiotason käytännöt ja ohjeet sekä perehdytys

3. Vieraan rooliin asettuminen ja siinä pitäytyminen

- kunnioitus
- vierailuetiketin ja vierailukäytäntöjen noudattaminen
  - vierailuetiketistä poikkeaminen ammattiroolin vuoksi
    - *ruuasta ja juomasta kieltäytyminen*
    - *palveluiden kannalta olennaisten havaintojen sanoittaminen*
  - luvan kysyminen, vastavuoroisuus & vallankäytön välttäminen

4. Luottamus itseen, muihin ihmisiin ja elämään

- luottamussuhteen arviointi
  - luottamus asiakkaaseen
  - arvio asiakkaan luottamuksesta työntekijää kohtaan
- itseluottamus
- tunnesäätelykyky
- perusturvallisuus / luottamus elämää ja ihmisiä kohtaan yleisesti

Tutkimuksen tulososa rakentuu taulukossa 2 esitettyjen aineiston yhteisten teemojen varaan. Tulosten raportoinnissa olen kuitenkin huomionnut tulkitsevaan fenomenologiseen analyysiin olennaisesti kuuluvan idiografisuuden (Eatough & Smith, 2017, s. 197–198; Smith ym., 2022, s. 24–26) nostamalla käsittelyyn yksilökohtaisia kokemuksia ja aineistossa esiintyvää yksilökohtaista vaihtelua. Hermeneuttisen kehän periaatetta noudattaen olen tuloksia raportoidessani pyrkinyt yhdistämään yksilökohtaiset ja kokonaisuudesta tekemäni tulkinnat koherentiksi kertomukseksi (Nizza, Farr & Smith, 2021, s. 371). Tulkitseva fenomenologinen analyysi mahdollistaa tulosten vertailun tutkimuskirjallisuuteen joko teemojen käsittelyn rinnalla eli analyysiosassa tai vasta sen jälkeen eli johtopäätösten yhteydessä (Smith ym., 2022, s. 117). Vertaan yksittäisistä haastatteluista ja koko aineistosta tulkitsemieni teemoja tutkimuskirjallisuuteen pääsääntöisesti vasta johtopäätösten yhteydessä, koska se on menetelmän käyttöön harjaantumattomille suositeltavampi tapa (Smith ym., 2022, s. 117) ja koska halusin idiografisuuden periaatetta noudattaen antaa analyysissa tilaa osallistujien äänelle (Larkin ym., 2006, s. 113).

4.4 Tutkimuseettiset kysymykset ja tutkijapositio

Tieteellisen tutkimuksen tekemiseen liittyvät olennaisena osana eettiset kysymykset ja hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen. Suomessa hyvää tieteellistä käytäntöä edistää opetus- ja kulttuuriministeriön asettama Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK), jonka tehtäviin kuuluu muun muassa edistää tutkimuseettistä keskustelua ja tiedotusta (asetus tutkimuseettisestä neuvottelukunnasta 1347/1991, 2 §). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2023, s. 11) ohjeen ja eurooppalaisen tutkimuseettisen ohjeistuksen mukaan hyvän tieteellisen käytännön keskeisimpiä osatekijöitä ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Olen sitoutunut noudattamaan näitä periaatteita parhaan kykyni ja taitoni mukaan.

Arvostuksen ja vastuunkannon periaatteiden (TENK, 2023, s. 12–13) mukaisesti tutkimuksessa tulee noudattaa ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta, eikä tutkimuksella saa aiheuttaa vahinkoa tai loukata osallistujia (Eskola & Suoranta, 2008, s. 56; Mäkelä, 2006, s. 368). Arvostukseen kuuluu myös osallistujien itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen kuten tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus (Kuula, 2006, s. 125; Mäkelä, 2006, s. 364). Arvostuksen ja vastuunkannon periaatteiden mukaisesti tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista, ja osallistujilla on ollut mahdollisuus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä tahansa vaiheessa. Osallistujia on informoitu tutkimuksen tarkoituksesta, vapaaehtoisuudesta ja keskeyttämismahdollisuudesta sekä henkilötietojen käsittelystä ja aineiston säilytyksestä tutkimustiedotteessa (liite 2), jonka lähetin haastattelukutsuun vastanneille sähköpostilla hyvissä ajoin ennen sovittua haastatteluajankohdtaa. Osallistujille on myös tarjottu mahdollisuus kysyä lisätietoja tutkimuksesta haastattelukutsussa (liite 1) ja uudestaan haastattelun alussa ennen informoidun suostumuksen pyytämistä.

Haastattelutilanteissa ja tutkimuksen raportoinnissa keskeinen eettinen lähtökohta on ollut kunnioittava suhtautuminen osallistujiin ja asiakkaisiin. Haastattelutilanteissa olin varautunut ehdottamaan haastattelun keskeyttämistä, jos olisi vaikuttanut siltä, että haastattelu vaikuttaisi negatiivisesti osallistujan vointiin tai jos osallistuminen ei arvioni mukaan olisi ollut osallistujan edun mukaista. Sovituista haastatteluista kaikki toteutuivat kuitenkin suunnitellusti. Käytin haastattelujen toteuttamiseen videoneuvottelusovellusta, koska kokemuksen mukaan puhelumppuanin kasvo-

jen näkeminen tukee vuorovaikutuksen onnistumista. Tallensin haastatteluista kuitenkin vain äänen, koska kuvan tallentaminen ei ollut tutkimusasetelman kannalta välttämätöntä eikä se olisi tuonut merkittävää lisäinformaatiota äänitallenteeseen verrattuna (ks. Eskola & Suoranta, 2008, s. 56). Ihmisen ääni ja kuva mahdollistavat henkilön suoran tunnistamisen, joten ne katsotaan henkilötiedoiksi (Kuula, 2006, s. 128–129). Tutkimuksen tarkoituksen kannalta tarpeettomien henkilötietojen kerääminen puolestaan olisi ollut tutkimuseettisten periaatteiden vastaista.

Ihmisarvon kunnioittamisen lisäksi tutkimuseettisiin periaatteisiin kuuluu osallistujien anonymiteetin turvaaminen (Kuula, 2006, s. 124). Tutkimusraportissa olen pyrkinyt varmistamaan anonymiteetin viittaamalla osallistujiin koodeilla (H1–H12). Haastattelijaan eli itseäni olen selvytyden vuoksi viitannut nimikirjaimilla (HN). Lisäksi olen pyrkinyt varmistamaan osallistujien ja heidän asiakkaidensa anonymiteetin poistamalla ja muuntelemalla tunnistamisen mahdollistavia yksityiskohtia (Tökkäri, 2018, s. 70): Olen jättänyt raportissa esitetyistä aineisto-otteista pois yksityiskohtia, jotka voisivat johtaa osallistujan tai asiakkaan tunnistamiseen. Puhekielisen tai murteellisen litteroinnin sijaan olen myös mukaillut litteroinnissa yleiskielen sanoja, jotta aineisto-otteiden kielivariantit eivät johtaisi osallistujien tunnistamiseen. Yleiskielen sanoja mukaileva kirjoitusasu on katsottu tutkimusmenetelmän eli tulkitsevan fenomenologisen analyysin kannalta riittäväksi tarkkuudeksi (Smith ym., 2022, s. 69), vaikka toisaalta se myös häivyttää osallistujien yksilöllisiä piirteitä ja heikentää aineisto-otteista välittyvää idiografisuutta (Smith ym., 2022, s. 24–26). Aineiston raportoinnissa olen kuitenkin ensisijaisesti halunnut kunnioittaa osallistujien anonymiteettia.

Tutkimuseettisiin kysymyksiin kuuluvat aineiston hankinnan ja käytön lisäksi myös aineiston säilytystä ja hävittämistä koskevat kysymykset (Kuula, 2006, s. 130–131). Tunnisteellinen aineisto eli esimerkiksi haastatteluäänitteet on hävitettävä tutkimuksen valmistuttua, kun tutkimuksen tulosten oikeellisuus on todistettu (Mäkelä, 2006, s. 128–129). Olen sitoutunut hävittämään kerätyn aineiston 31.12.2025 mennessä. Aineiston säilytysaikaa määritellessäni olen huomioinut tutkimuksen arvioidun valmistumisajankohdan lisäksi vuoden validointiajan. Analyysivaiheessa käyttämäni tulostetut litteraatit toimitin analyysin valmistuttua tietosuojapaperina lukolliseen tietoturvasäiliöön, eli tulostettu aineisto on toimitettu tietoturvallisesti tuhottavaksi välittömästi tutkimusraportin valmistuttua. Osallistujien anonymiteetin kunnioittamiseksi haastatteluja ei missään tutkimuksen vaiheessa ole yhdistetty osallistujien nimiin tai muihin tunnistetietoihin, eikä osallistujista ole

kerätty tutkimuksen kannalta tarpeettomia henkilötietoja. Aineiston käsittelyä ja säilytystä on kuvattu tarkemmin tutkimustiedotteessa (liite 2).

Kokemuksia käsittelevässä tutkimuksessa tutkimuseettisiin kysymyksiin liittyy aineistonkeruun ja aineiston käsittelyn lisäksi kysymys kokemuksen omistajuudesta tai tarkemmin siitä, kuka tietää kokemuksesta parhaiten ja kuka omistaa kokemuksen (Tökkäri, 2018, s. 70). Haastattelututkimuksissa osallistujat kuvaavat omia henkilökohtaisia kokemuksiaan, ja tutkijan eettiseksi velvollisuudeksi on katsottu säilyttää osallistujien kokemukset mahdollisimman autenttisina (Palonen & Kylmä, 2022, s. 289). Tällainen eettinen velvollisuus on osittain ristiriidassa hermeneuttis-fenomenologisen lähestymistavan kanssa, jonka mukaan toisen ihmisen kokemuksia ei voida tajuta suoraviivaisesti ilman tutkijan tulkintaa. Hermeneuttis-fenomenologisessa tutkimuksessakin osallistujia voidaan kuitenkin osallistaa tulkintaan esimerkiksi luetuttamalla analyysin tuloksia osallistujilla (Tökkäri, 2018, s. 68–70). Tässä tutkimuksessa olen keskustellut alustavista tulkinnoistani osallistujien kanssa haastatteluhetkellä. Lisäksi olen pyrkinyt analyysissa tarkkuuteen ja perusteellisuuteen ja sitä kautta osallistujien äänen säilyttämiseen (Larkin ym., 2006, s. 113).

Kokemusten tutkimisen ja haastattelumenetelmän lisäksi myös turvallisuudesta ja työn riskeistä kirjoittamiseen liittyy eettinen ulottuvuus: Riskejä koskeva keskustelu voidaan nähdä osana uusliberaalia retoriikkaa, johon kuuluu pelon politisoiminen (Stanford, 2010, s. 1066). Toisaalta riskeihin liittyy myös pelon tunnustaminen, jota saatetaan pitää negatiivisena alan maineen, eheyden ja ihanteiden kannalta (ks. Lyter & Abbott, 2007, s. 22; Stanford, 2010, s. 1065). Tässä tutkimuksessa olen halunnut tarkastella riskejä, koska riskin käsite liittyy läheisesti käsitepariin turvallisuus–turvattomuus (Niemelä, 2000, s. 23). Riskien käsittelemistä puoltaa myös havainto siitä, että sosiaalityön kotikäyntien turvallisuutta koskevassa tutkimuksessa riskin käsitteellä vaikuttaa olevan keskeinen asema. Tässä tutkimuksessa riskin käsite on yksi tapa käsitteellistää ja jäsentää turvallisuutta, joka on käsitteenä monitahoinen ja siksi hankalasti määriteltävä. Tarkoituksena ei siis ole arvottaa riskin käsitettä, vaan ennemminkin käyttää riskin käsitettä apuna turvallisuuden käsitteen jäsentämisessä.

Laadullisen tutkimuksen eettisiin periaatteisiin kuuluu, että tutkijan tulee tunnistaa oma asemansa tutkijana sekä kyetä arvioimaan sitä kriittisesti. Tutkijan asemaan eli tutkijapositioniin kuuluvat muun muassa tutkijan ennako-oletukset tutkittavasta aiheesta. Haastattelututkimusten erityispiirre on, että tutkija osallistuu myös itse aineiston tuottamiseen. (Eskola & Suoranta, 2008, s. 19–20, s. 214.) Tutkimusprosessin alkaessa lähestyin tutkimusaihetta sosiaalityön opiskelijan asemasta. Aineistonkeruun alkaessa kokemukseni kotikäynneistä rajautui sosiaalityön opintoihin kuuluneisiin käytännön jaksoihin. Kerroin osallistujille taustastani haastattelujen alussa, koska koin sen helpottavan vuorovaikutukseen asettumista. Haastattelutilanteissa ohjasin osallistujia kuitenkin kertomaan omista kokemuksistaan avointen kysymysten (Smith ym., 2022, s. 56–63) avulla. Lähestyin siis aihetta jossain määrin ulkopuolisen tutkijan näkökulmasta.

Tutkimusprosessin edetessä kokemukseni sosiaalityön kotikäynneistä karttui tutkimuksen etene-
misen rinnalla. Analyysia aloittaessani olin kartuttanut muutaman kuukauden ajan kokemusta pit-
käkestoiseen suunnitelmalliseen sosiaalityöhön ja palvelutarpeen arviointeihin liittyneistä koti-
käynneistä. Analyysivaiheessa pyrin kuitenkin tietoisesti keskittymään osallistujien kokemuksiin ja
esittämään tulokset osallistujien kokemusten perusteella (ks. Tökkäri, 2018, s. 70–71). Tavoitteen-
seen päästäkseni reflektoin kriittisesti erityisesti esittämieni kysymysten ja osallistujien vastausten
suhdetta. Jos osallistuja vastasi kysymykseen runsaasti ja kertoi runsaasti myös muusta kuin kysy-
tystä asiasta, niin tulkitsin, että kerrottu asia oli osallistujalle erityisen merkityksellinen.

Omat kokemukseni vaikuttivat tulkintoihin todennäköisesti ainakin siten, että ne saattoivat ohjata
sosiaalityön toimintaympäristöjen ja käytäntöjen merkityksen tulkintaa. Tulkintaani ja aineistosta
tekemieni havaintojen suuntautumiseen vaikutti väistämättä myös tutkimuskirjallisuus, vaikka
analyysia ohjasi aineistolähtöinen ja yksilökohtaisuutta painottava tutkimus- ja analyysimenet-
elmä (Smith ym., 2022). Kun tutkimusaiheena ovat kokemukset, niin tutkijan kokemusten ja en-
nako-oletusten vaikutusta ei voi täysin sulkea pois. Hermeneuttis-fenomenologisessa lähestymis-
tavassa tutkijalta ei kuitenkaan edellytetä aiemmista kokemuksista ja ennako-oletuksista vapau-
tumista, vaan sen sijaan aiemmat kokemukset ja ennako-oletukset tulee tiedostaa ja niitä tulee
hyödyntää tutkimuksessa (Tökkäri, 2018, s. 65). Tutkimusprosessin aikana ja aineistoa analy-
soidessani olen pyrkinyt huomioimaan oman tutkijapositioni vaikutuksen ja samalla ymmärtä-
mään osallistujia heidän omista lähtökohdistaan käsin.

5 Sosiaalityöntekijöiden kokemukset

5.1 Työpari – tuki, turha ja riski?

Kokonaisvaltaisessa tarkastelussa aineistosta muodostui analyysissä neljä yhteistä teemaa. Selkeimpänä yhteisenä teemana aineistosta erottuivat työpariin liittyvät kokemukset. Osallistujien kuvaukset työparin merkityksestä vaihtelivat kuitenkin tuen ja turvan lähteestä työpariin tarpeettomana tai turhana ja työpariin riskitekijänä, joka voi vaarantaa oman turvallisuuden. Suurin osa osallistujista toi ilmi työparityöskentelyn positiivisia puolia suhteessa omaan turvallisuudentunteeseensa. Osallistuja H3 kuvasi työparityöskentelyn olevan *”mukavampaa”* kuin yksin työskentely. Osallistuja H5 puolestaan oli tunnistanut työyhteisössään ajattelumallin, jonka mukaan työpari *”tasapainottaa ja tukee”*. H5 ei esittänyt ajatusta suoraan omana kokemuksenaan, vaan ennemminkin havaintona työtovereiden keskuudessa yleisestä ajattelutavasta.

Osallistuja H1 kuvasi työparin merkitystä turvallisuudelleen:

[--] se on hyvä, että ollaan siellä kahdestaan, tai että meitä on kaksi. Ja se, että välillä voi olla just niin, että toinen meistä on se hyvä sossu, toinen on se paha, siis tarkoitan, että... että kun toisen asiat käy ärsyttämään asiakasta, toisen tuottamat asiat, ja sitten se toinen voi jotenkin pelastaa sitä tilannetta. [H1]

Kysyin, voisiko vastauksen tulkita niin, että työparin mukanaolo lisää mahdollisuutta yhteisymmärryksen syntyymiseen asiakkaan kanssa. Osallistuja H1 vahvisti tulkinnan, mutta täsmensi myös roolien merkitystä vuorovaikutuksessa:

Ihan ehdottomasti näin. Ja minun mielestä siinä ollaan ehkä meidän alan ytimessäkin jollain tavalla, että vaikei nyt ehkä just saada sitä... Päästä ihan yhteiseen ymmärrykseen siitä, mut että jollain tavalla se toinen pystyy luovimaan, kun se toinen joutuu vaikka nyt suoltamaan sitä lastensuojeluilmoituksen sisältöä tai jotakin- [H1]

Osallistuja H3 kuvasi työparin merkitystä tunnetilan rauhoittajana. Hän kertoi kotikäynnistä, jonka aikana asiakkaan kodin kunto oli saanut hänessä aikaan epämukavuuden tunteen: *”Se on nimenomaan epämukavuuden tunne, sellainen, että minä en niinku rauhoitu ja rentoudu siihen tilanteeseen, siihen vuorovaikutukseen sen [asiakkaan] kanssa.”* Osallistuja kuvasi olonsa helpottuneen, kun hän huomasi, että käynnillä mukana ollut toisen organisaation työntekijä *”oli tosi rentona siinä asunnossa”*. Työparin rentouden havaittuaan H3 kuvasi pohtineensa: *”Niin sitten minä jotenkin, että okei, tämä toinen, tämä niinku kollega on ollut täällä, vaikka se on toisesta organisaatiosta, ja se on täällä paljon käynyt, niin okei, ehkä minäkin voin tässä niin, että hänkään ei ehkä saanut tässä mitään päähänsä hyppimään.”*

Työparin rauhoittavan vaikutuksen lisäksi moni osallistujista kertoi reflektioivista keskusteluista työparin kanssa esimerkiksi automatkoilla kotikäynnin jälkeen. Osallistajat kertoivat keskusteluvansa työparin kanssa tyypillisesti ammatillisista arvioista, mutta myös kotikäynnin tunnelmasta ja kotikäynnin herättämistä tunteista. Kun kysyin osallistujalta H2, tuleeko hänelle mieleen sellaista kotikäyntiä, joka olisi ollut hänelle turvallisuuden kannalta merkityksellinen, H2 vastasi:

Minä just mietin, että onko sellaista yhtä... Minulla ei ole ollut turvatonta kotikäyntiä. Että jotenkin minulle tulisi sellainen turvaton olo. [--] Mutta minulla on tullut muutama sellainen turvallinen. Ja sitten minä mietin, että mikä niistä tekee turvallisen... niin on se, että me on keskusteltu ne kotikäynnit etukäteen. [H2]

Osallistujalle H2 turvallinen olo on siis syntynyt siitä, että hänellä on ollut mahdollisuus keskustella kotikäynnistä etukäteen työparin kanssa. Osallistajat H3 ja H6 kertoivat oma-aloitteisesti myös työparin merkityksestä omalle oikeusturvallleen:

Totta kai siinä on se turvallisuus, mutta sitten se, että on ne toiset silmät. [--] Ja sitten jos sinne tulee jotain, että joku... Vaikka tulee valitus tai joku loukkaantuu jostain, niin on se oma oikeusturvakin siinä. [H3]

[--] tiettyihin paikkoihin, että jos on syytä olettaa, että joku vaikka hermostuu tai hikeentyy tai on jotain sellaista oikeusturvaan liittyvää, että myöhemmin mennään sanomaan, että se sanoi sitä ja sanoi tätä, niin silloin tietysti yleensä varustaudutaan kahdella [--]. [H6]

Tulkintani mukaan työparityöskentelyn suosiminen voi kertoa pyrkimyksestä varmistaa fyysinen turvallisuus. Oikeusturvaa ja reflektointia koskevien mainintojen kautta osallistujien kertomuksista välittyy myös pyrkimys varmistaa oma psyykinen turvallisuus.

Osallistujista osa mainitsi, ettei lähtökohtaisesti koskaan tee kotikäyntejä yksin. Toisaalta moni kertoi, että käytännössä työparityöskentelyyn on harvoin mahdollisuutta etenkin harvaan asutuilla seuduilla, joilla välimatkat ovat pitkiä. Yksin työskentely saattaa siis olla työn reunaehtojen sanelemaa. Osallistujille H4 ja H5 yksin tehtävät kotikäynnit näyttäytyivät kuitenkin myös tietoisena valintana:

[--] että minä en niinkään ajattele sitä sellaisena niinku sillä lailla henkisesti kuormittavana, että minua jotenkin jännittäisi tai pelottaisi tai muuta tällaista, vaan enemmänkin siinä on tällaiset käytännön asiat, jotka on ohjanneet sitä minun päätöksentekoa, että minä teen niitä pääasiassa itsekseni, et se on yksikertaisempaa minulle. [H4]

Joo, jos minä saan valita, niin minä menen yksin. [NAURAA] Minä olen sellainen yksinäisen työn tekijä, että tuota, minulle aina vähän on kaikki työparit rasitteita, mutta minä olen yrittänyt siinäkin kasvaa [--]. [H5]

Yksin työskentely saattaa siis tuntua siihen tottuneista helpommalta tai käytännöllisemmältä kuin työparityöskentely.

Kotikäyntejä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa kollegoiden tuki kotikäynnin aikana tai sen jälkeen (Cook, 2020, s. 22–24; Wise ym., 2023, s. 23) on osoittautunut turvallisuutta tai turvallisuus-

dentunnetta tukevaksi tekijäksi. Hyvinvointityön organisaatioilla voi olla myös työn riskeihin liittyviä linjauksia siitä, milloin kotikäyntejä tehdään yksin ja milloin työparin kanssa (Raitakari ym., 2022, s. 253). Tätä taustaa vasten oletin, että osallistujat saattaisivat kokea työparityöskentelyn turvallisuudentunnetta vahvistavaksi tekijäksi. Vastoin ennakko-oletuksiani työparityöskentely ei kuitenkaan näyttäytynyt kaikille osallistujille turvallisuudentunnetta vahvistavana tai tukevana tekijänä, vaan osa tunnisti työparin läsnäolon myös riskitekijäksi tai uhkaksi omalle turvallisuudelleen:

Kun sinne mennään sinne kotiin... ja jos siinä on mitään epäilystä siitä, että tässä voisi olla turvallisuusriskiä, niin jos sinulla on tuntematon työpari, niin se ei auta mitään, jos se työpari ei osaa lukea sinua ja sinä et osaa lukea sitä työparia. Kun sitten kun on tehnyt pitkään, että on työparin kanssa tehty pitkään töitä, niin pystyy kulmakarvan asennosta näkemään, että mitä toi ajattelee tästä tilanteesta ja sitten osaa toimia sen tiedon pohjalta. Ja sitten se turvallisuus. Erityisen tärkeää sen turvallisuuden näkökulmasta, jos pitää poistua sieltä asunnosta vaikka nopeasti. [H2]

HN: *Eli eleestä tai jostain pienestä mikroilmeestä molemmat tietää?*

Niin, kun se on tuttu se työpari. Se voi olla joskus jopa haitallista, että sinulla on tuntematon työpari. Jos et sinä tunne sitä sinun työparia ja sen tapaa työskennellä, niin sehän saattaa vaikka provosoida ne tilanteet. Niinku turvallisuusuhaksi. Että en minä halua sellaista työparia, että minä en tee sellaisella työparilla kotikäynnillä mitään, jonka minä tiedän vaikka provosoivan tietynlaisia asiakkaita, tai joka ei osaa vaikka toimia vaikeassa vuorovaikutustilanteessa, tai joka on aivan alalla uusi, jota minun täytyy myös kannatella sitten, sitä työparia siinä kotikäynnillä, niin sellainen, siitä ei ole minulle mitään hyötyä. Ja siihen tilanteeseen. [H2]

Työparityöskentelyn koettu haitallisuus tai tarpeettomuus suhteessa omaan turvallisuuteen liittyi osallistujien kertomuksissa yleisimmin työparin kokemattomuuteen tai ennalta-arvaamattomaan

käytökseen. Osallistuja H2 korosti myös työparin tuttuuden merkitystä, mikä liittyy tulkintani mukaan siihen, että entuudestaan tuntemattoman työparin sanattoman viestinnän tulkitseminen ja toiminnan ennakoiminen on haastavampaa kuin tutun. Toisaalta osallistujat kuvasivat myös vuorovaikutustaitojen ja tilannetajun merkitystä:

[--] Että valitettavasti on tullut huomattua sellaistaikin, että... vaikka sosiaalialan ammattilaisia kaikki ovat, niin... kaikilla ei ehkä ole ihan sellainen vuorovaikutus kuitenkaan samalla tasolla. On tullut välillä jopa sellaisia tilanteita, joissa olen ajatellut, että yrittääkö tämä toinen, niinku työpari joutenkin tahallaan kärjittää tilannetta. [H11]

Osallistuja H8 kertoi turvallisuuspoikkeamaksi tulkitsemastaan tilanteesta, johon hän oli joutunut asiakkaan kanssa kotikäynnillä, jolla oli mukana entuudestaan tuntematon työpari:

Ja siinä ei montaa minuuttia tarvinnut sisällä olla, kun oltiin siinä vaiheessa, kun... Minä en koe, että hän olisi sitä aggressiota välttämättä justiinsa minuun osoittanut, mutta se sitten minulle huusi siinä naaman edessä räkä roiskuen naamalle ja uhkasi vetää turpaan ja... muuta. [--] kyllä se tietysti vähän sellainen kuumotteleva tilanne oli, mutta ajattelin kuitenkin, että ollaan sen verran jutuissa oltu aikaisemmin, että josko tämän nyt puhumalla saisi selvitettyä. [--] Se siinä vähän aikaa vaahtosi minulle lähinnä siitä paholaismaisesta [--] sosiaalityöntekijästä, joka oli hänen elämästään tehnyt helvettiä ja käynyt haukkumassa häntä ympäri kyliä ja muuta, mikä nyt ei tietystikään ollut totta sekään, mutta oli kovasti suivaantunut ja juovuksissa siinä. Muutaman kerran siellä pihalla oli vielä vähän sen oloinen, että nouseeko nyrkit pystyyn, mutta siinä kun... Poltteli sitten vähän tupakkaa ja muuta, niin pikkuhiljaa rauhoittui [--]. [H8]

Tapahtuma-aikaan osallistujalle H8 oli kertynyt vain vähän kokemusta sosiaalityöntekijän tehtävistä. Kokemattomuudestaan huolimatta hän joutui rauhoittelemaan asiakasta yksin tilanteessa,

jossa tämä käyttäytyi aggressiivisesti. H8 arvioi kuitenkin, että kyseisessä tapauksessa *”se oli sinänsä ihan ookoo ratkaisu”*, koska asiakkaan ja toisen sosiaalityöntekijän vuorovaikutus ei enää toiminut – *”oli ne sukset menneet jo niin pahasti ristiin”*. Tilanteen yllättävyydestä ja poikkeuksellisuudesta huolimatta osallistujan kuvauksesta välittyy kokemus siitä, että hän on itse kyennyt pysymään rauhallisena tilanteessa. Vaikka osallistuja arvioi ratkaisun olleen *”sinänsä ihan ookoo”*, niin hän ei tilanteessa myöskään saanut tukea työpariltaan, vaan tilanne oli osallistujan kuvauksen perusteella ennemminkin kärjistynyt työparin toiminnan seurauksena.

Useimmille osallistujista työpari näyttäytyi tulkintani mukaan tukena ja turvana. Osa osallistujista puolestaan kertoi suosivansa yksin työskentelyä tavalla, joka tulkintani mukaan kuvasti ajatusta työparista turhana tai tarpeettomana. Lisäksi muutama osallistuja kertoi tilanteista, joissa työparin toiminta oli näyttäytynyt uhkana tai riskinä omalle turvallisuudelle. Kun kysyin osallistujilta kehitysehdotuksia kotikäyntien turvallisuuden edistämiseksi, niin osallistujat H4 ja H6 toivat omaaloitteisesti esiin tarpeen tarkastella työparityöskentelyä kriittisesti:

Minun mielestä kotikäyntien turvallisuutta olisi tosi... yksinkertaista parantaa. Automaattinen ratkaisu ei ole minun mielestä aina se, että mennään työparin kanssa. Se on vähän sellainen helppo ratkaisu, että *”voi että, minulla on työpari matkassa”*. Mutta ei siitä työparista mitään hyötyä ole sellaisessa tilanteessa, jos se jäätyy vaikka aivan täysin. Sitten sinulla on vielä yksi tyyppi, joka pitää suurin piirtein kantaa sieltä kämpästä pihalle... [NAURAHTAA]. [H4]

Kyllä se minun mielestä olisi hirveän tärkeä että määriteltäisiin, että tästä asiasta olisi joku materiaali tai joku koulutus. Että meillä tehdään asiat näin. Minun mielestä koskee myöskin sitä, että, että... kun se on vähän kaksipiippuinen... että jotkut on sellaisia sankareita, että ne ei koskaan huoli ketään sinne työpariksi ja sitten ne on vähän siellä, saattaa joutua sitten liriin sen takia. Ja sitten on näitä, jotka sitten, aina tehdään kaikki työparina, vaikka siihen ei olisi mitään ilmeistä tarvetta [--]. [H6]

Työpariin liittyvien kuvausten runsaus aineistossa johtui todennäköisesti ainakin osittain haastattelurungon (kuva 1) ohjaavasta vaikutuksesta eli siitä, että käynnin toteuttaminen yksin tai yhdessä työparin kanssa oli yksi nimetyistä haastatteluteemoista. Toisaalta työpariin liittyvien kuvausten runsaus voi liittyä siihen, että kyse on konkreettisesta asiasta, jonka merkitystä on haastattelutilanteissa ehkä ollut helpompi reflektoida kuin esimerkiksi tunteiden merkitystä (Perttula, 2005, s. 126–127). Työpariin liittyvien kuvausten runsaus voi kuitenkin liittyä myös siihen, että turvallisuudentunne on relationaalinen eli suhteissa rakentuva kokemus (Lynch, 2021, s. 53–61). Työparityöskentelyn korostunut merkitys aineistossa vahvistaa siis tutkimuskirjallisuudessa esitettyä näkemystä siitä, että turvallisuudentunne rakentuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa.

5.2 Tuntemattomaan astuminen

Työparityöskentelyyn liittyvien kokemusten lisäksi osallistujat kuvasivat runsaasti tilanteita, joita tulkintani mukaan yhdisti konkreettinen tai symbolinen tuntemattomaan astuminen tai sen odottaminen. Tulkitsin tuntemattomaan astumiseksi ensinnäkin kokemukset tietämättömydestä. Työparityöskentelystä keskusteltaessa moni osallistujista kertoi suoraan, ettei tyypillisesti lähde ensimmäiselle kotikäynnille uuteen paikkaan tai uuden asiakkaan luo yksin. Osallistuja H5 pohti, että ensikäyntejä tehdään hänen työyhteisössään *”aika pitkälti yksin, mikä on suuri turvallisuusriski myös. Siinä mielessä, että me ei tiedetä, mihin me ollaan menossa ja kenen luo. Ei tunneta asiakkaita aina etukäteen.”* Hän siis yhdisti riskin tietämättömyyteen. Osallistuja H11 puolestaan kuvasi ensimmäisen kotikäynnin uuden asiakkaan luo olevan *”aina vähän sellainen hyppy tuntemattomaan”*. Ilmaus voi liittyä konkreettisesti tuntemattomaan paikkaan, mutta se voi kuvata myös tietämättömyyden kokemusta ja siihen liittyvää pelon tai jännityksen tunnetta elettyinä kokemuksena. Mennessään kotikäynnille uuteen paikkaan tai uuden asiakkaan luo sosiaalityöntekijän on hypättävä tuntemattomaan eli voitettava tietämättömyydestä kumpuava jännityksen tai pelon tunne.

Osallistujien kertomuksissa tietämättömyyttä ilmensivät kuvaukset tuntemattomista paikoista, ennakoimattomista ympäristötekijöistä ja tuntemattomista ihmisistä. Kysyin osallistujalta H11, onko joitakin tiettyjä kotikäyntejä, jotka olisivat jääneet hänelle mieleen turvallisuuden tai turvallisuuden kokemuksen kannalta. Osallistujan kuvattua erästä käyntiä jatkoimme keskustelua:

HN: *Mainitsit, että ehkä parikin käyntiä tai kaksi, niin haluatko kertoa ehkä siitä toisesta vielä?*

Joo. Se toinen, mikä nyt tuli mieleen, oli sellainen, missä enemmänkin se tavallaan sijainti itsessään, nosti sellaista turvattomuuden tunnetta, että kyseessä oli sellainen vanha... vanhempi omakotitalo, joka oli kaksikerroksinen [--] ja sinne johti hyvin sellaiset, hyvin jyrkät ja sellaiset kapeaportaiset portaat ilman tukikaidetta. Ja sitten se porraskäytävä oli itsessään pimeä. Ja se oli vielä siis sellainen talo, että sen alaoven sai auki. Ja sitten pystyi lähteä nousemaan niitä portaita ylös [--]. Ja siinä sitten lähettiin nousemaan tietämättä, että onko asiakas siellä paikalla ja mitä siellä yläkerrassa on. Että se oli vähän sellainen kauhuelokuvamainen tunnelma jopa, kun nousi niitä portaita ylös ja mietti, että mitähän siellä on. [H11]

Osallistuja H11 jäsentää tilannetta kodin sijainnin kautta, mutta kuvaa toisaalta tarkasti myös tunnelmaa, tilojen järjestystä ja valaistusta. Tilanteen kuvauksessa kodin fyysinen ympäristö yhdistyy kokemukseen tietämättömydestä sen suhteen, mitä ja keitä asiakkaan kodissa odottaa. Osallistuja kuvaa portaiden nousemista ja portaikkoa hyvin yksityiskohtaisesti, mikä kuvastaa myös tietämättömyyden kestoa ja sen merkitystä kokemuksen muodostumiselle. Osallistujalle kyse on ollut tuntemattomasta paikasta ja ennakoimattomista ympäristötekijöistä, mutta myös tietämättömyydestä sen suhteen, mitä tai keitä perillä odottaa. Tilanteessa H11 kuvaa kokeneensa *”sellaista turvattomuuden tunnetta”*.

Tietämättömyyden lisäksi osallistujien kertomuksissa merkityksellisiltä vaikuttivat myös kokemukset yllätetyksi tulemisesta. Osallistuja H7 kertoi kotikäynnistä, jonka tunnelma oli jäänyt mieleen:

[--] että tuota siis siinä ei tavallaan, siinä tapahtunut mitään muuta kuin että se [--] löi nyrkillä pöytää ja lähti siitä pois. Mutta siis se tunnelma oli niin sellainen, että tässä tulee tapahtumaan jotain. Onneksi oli vaan se nyrkinisku siihen pöytään, että ei mitään muuta. Mutta minä ajattelin, että se oli niin kireä se ilmapiiri siellä, että tuli vähän mieleen, että olisi ehkä

voinut jotain kauheampaakin tapahtua. [--] Ehkä se voimakkuus tai se sellainen kireys tuli ehkä itselle vähän yllätyksenä [H7]

Alun perin keskustelu koski tunnelman merkitystä, mutta lisäksi H7 toi esiin, että tilanne oli edennyt jossain määrin yllättäen. Kertomuksesta kuvastuu toisaalta painostava tai kireä tunnelma, *”sellainen, että tässä tulee tapahtumaan jotain”*, ja toisaalta tilanteen yllätyksellisyys ja jännitys.

Osallistujien kertomuksissa yllätetyksi tuleminen liittyi useimmiten tutun ihmisen yllättävään käytökseen, ennakoimattomiin tilanteisiin tai ulkopuolisten henkilöiden toimintaan. Osallistuja H5 kertoi ulkopuolisiin henkilöihin liittyneestä tilanteesta tutun asiakkaan luona:

Sitten selvisi siinä, kun minä olin [--] työskentelemässä siellä toisessa huoneessa, niin [--] huutaa puhelimeen, että sinä et voi tulla tänne nyt, että eikö sinulla eilen mennyt perille, kun täällä oli poliisit ja sinä kävit täällä uhkailemassa, että sinulla ei ole tänne mitään asiaa. [--] Niin silloin minulla hieman kanssa oli sellainen olo, että nyt varmaan tarvitsisi ottaa jalat alle ja mietin siinä, että voi voi. Tämä on se klassinen virhe, että minulla oli puhelimet autossa, auto täysin väärinpäin. Minä en ollut yhtään, minä menen niin luottavaisin mielin, minä en ollut yhtään ajatellut, että mitään voi koskaan tulla. Minä olin siellä [--] käynyt useita, useita kertoja [--]. Siinä paikassa sitten vasta rupeaa miettimään, että jos tänne joku ulkoinen uhka tulee, niin miten minä täältä pääsen lähtemään. [H5]

H5 mainitsee käyneensä asiakkaan luona useita kertoja ja menneensä kerrotulle käynnille luottavaisin mielin. Kotikäynnin aikana hänelle kuitenkin selvisi, että paikalle saattaisi tulla tuntematon ulkopuolinen henkilö, jonka toiminta voisi vaarantaa paikalla olijoiden fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden. H5 muistelee tilannetta aluksi menneessä aikamuodossa nykyisyydestä käsin. Lopuksi hän vaihtaa aikamuotoa ja vaikuttaa palaavan elettyyn kokemukseen ja hetkeen: *”että jos tänne joku ulkoinen uhka tulee, niin miten minä täältä pääsen lähtemään”*. Aikamuodon vaihtumisen

myötä kokemus vaikuttaa kertojalle merkitykselliseltä. Hän kuvaa tarkasti itsekriittistä pohdintaansa puhelimen jättämisestä autoon ja auton pysäköintisuunnasta, mikä osoittaa, että hän on tilanteessa tiedostanut tämäntyyppisten asioiden merkityksen turvallisuudelleen.

Kun kysyin turvallisuuden kannalta merkityksellisistä tai mieleen painuneista kotikäynneistä, niin osallistuja H12 vastasi:

Yksi ainakin [--] ehkä opetti sillä tavalla, että monesti ne kotikäynnit, mistä vähiten odottaa, niin silloin on tavallaan ne vaaranpaikat eniten ehkä läsnä. Että muistan sellaisen kotikäynnin vanhemman miehen luota, jonne menin [--] oli se kotikäynti sovittu puhelimitse ja hän oli ollut hyvillä mielin ja sinne menin, ja se tavallaan aluksi se keskustelu käytiin hyvässä hengessä, mutta se yhtäkkiä otti sellaisen, sellaisen käänteen, että hän hermostui täysin ja sitten jopa sellaisella, pienellä hedelmäveitsellä osoitteli.

[H12]

Osallistujan H12 kuvaamassa tilanteessa yllätyksellisyys liittyy toisaalta osallistujan omaan varautumattomuuteen ja toisaalta asiakkaan ennakoimattomaan käytökseen. H12 mainitsee asemoituneensa asunnossa huonosti poistumista ajatellen. Hän ei kertomansa mukaan tuntenut tilanteessa *”sillä tavalla hätää”*, mutta pohti haastatteluhetkellä, että *”tavallaan ehkä se oli sellainen herätys itselle”*. Sekä osallistujan H5 että osallistujan H12 kertomissa tilanteissa yllätetyksi tuleminen tai yllättävä tilanne ovat saaneet sosiaalityöntekijän pohtimaan myös omaa toimintaansa ja varautumistaan.

Tietämättömyyden ja yllätetyksi tulemisen lisäksi osallistujat kuvasivat erilaisia tapoja varautua ja pyrkiä varmistamaan omaa turvallisuuttaan. Osallistuja H7 kertoi, että pyrkii välttämään vaikeiksi olettamiensa aiheiden käsittelyä kotikäynneillä. Hän pohti: *”jos siellä tulisi joku ikävä tilanne, niin minusta tuntuu, että minä olen jotenkin vähän altavastaajana, koska minä olen toisen kodissa”*. Alta vastaajana oleminen voi liittyä siihen, että asiakkaan koti on sosiaalityöntekijälle vieras ja tuntematon paikka, mutta myös siihen, että koti on lähtökohtaisesti asiakkaan hallitsema tila, jossa valta on enemmän asiakkaalla kuin kotiin saapuvalla työntekijällä. Osallistuja H7 vaikutti tiedostavan

valta-asetelman, koska hän kertoi käsittelevänsä *”sellaiset viralliset asiat”* asiakkaan kanssa mieluummin toimistolla. Toisaalta käsiteltävien aiheiden rajaaminen vaikutti olevan hänelle myös yksi keino ehkäistä yllätetyksi tulemista ja lisätä ennakoitavuutta. H7 kertoi käsittelevänsä viralliset tai vaikeat asiat mieluiten toimistolla muun muassa siksi, että *”siellä on muita ihmisiä”*.

Osallistujista suurin osa ilmaisi olevansa tietoinen varautumiseen käytettävissä olevista keinoista, mutta toisaalta moni kertoi, että oli havahtunut varautumisen merkitykseen vasta sitten, kun oli kokenut jonkin tilanteen, joka havahdutti pohtimaan kotikäyntien turvallisuutta. Osallistuja H9 kertoi kuitenkin aloittavansa varautumiseen tähtäävän arvioinnin *”ehkä jo sieltä kotikäyntiä sovittaessa”*. Kotikäynneillä H9 kertoi kiinnittävänsä huomiota muun muassa poistumisreittiin ja siihen, *”minkätyyppisiä huoneita siellä on [–] onko siellä muita henkilöitä paikalla, miten he sijoittuu siellä, tiedettiinkö me, että on tulossa muitakin henkilöitä”*. Myös osallistuja H10 kertoi varautuvansa etukäteen: *”kyllä tulee aina luettua, että jos oudolle ihmiselle menee ensimmäistä kertaa, niin tulee kyllä katsottua taustaa sen, mitä saa selville”*. Varautumisen merkitys yllätyksellisten ja ennakoimattomien tilanteiden säätelyssä nousi esiin osallistujan H10 kanssa jo aiemmin haastattelun aikana:

HN: *Miten koet työparin merkityksen?*

Silloin jos on tilanne, että minulla on ennakkotieto jostakin, tai vanhoista edellisistä käynneistä, että kaveri voi olla, asiakas voi olla aggressiivinen, yllättävä jostakin syystä tai [–] voi olla yllättäviä toiminnoissaan, niin siinä kohtaa se työpari on kyllä hyvä. [H10]

Kun haastattelujen loppuun kysyin osallistujilta kehitysehdotuksia kotikäyntien turvallisuuden parantamiseksi, suurin osa mainitsi, ettei ollut saanut opintojen eikä työuran aikana varsinaista perehdytystä kotikäynteihin. Osa kuitenkin mainitsi osallistuneensa työnantajan tarjoamaan turvallisuuskoulutukseen jossain vaiheessa työuraansa. Osallistuja H3 pohti:

Ne olisi hyvä käydä vielä maisterivaiheessa ja ennen harjoitteluita ne turvallisuusasiat läpi, [–] että ne ei ole sellaisia asioita, mitkä sitten säikäyt-

tää tai kuormittaa. Koska [--] tässä on sellaisia asioita, mitkä saattaa säikäyttää tai mennä ihon alle, että ne ei jää vaivaamaan tai ole pidemmän aikaa. Ja just niitä purkukeinoja, että jos ne pääsee ihon alle tai säikäyttää, että miten niistä pääsisi yli. [H3]

H3 kertoi opetelleensa kasvattamaan *"paksumpaa nahkaa"* työuran edetessä ja omaksuneensa kotikäyntityön käytäntöjä *"vanhemmilta kollegoilta"*. H3 kertoi osallistuneensa työuransa aikana myös työnantajan järjestämään turvallisuuskoulutukseen. Omasta ammatillisesta kokemuksestaan käsin hän tunnisti myös, että kotikäyntityöhön voi liittyä asioita, jotka saattavat säikäyttää tai *"mennä ihon alle"*. Osallistuja H6 puolestaan koki saaneensa *"suurimman opin"* kotikäynteihin entiseltä kollegaltaan, joka oli *"vähän tällainen wannabe-poliisi"*. Perehdytyksen osalta H6 pohti, että opintojen aikana on *"ehkä ollut jotain kotikäynteihin liittyvää"*, *"mutta ihan tosi pintapuolisesti"*. Työpaikan järjestämää perehdytystä kotikäynteihin hänkään ei ollut saanut. Osallistuja H9 sen sijaan kertoi saaneensa turvallisuuteen liittyvää opastusta osana työhön perehdytystä. Hän mainitsi halunneensa syventää turvallisuuteen liittyviä tietoja ja saaneensa lisäksi *"kollegoilta siirtyvää hiljaista tietoa"*.

Osallistujista H7 oli ainoa, joka mainitsi saaneensa työuransa aikana säännöllistä koulutusta kotikäynteihin. Hän totesi kuitenkin olleensa työuransa aikana *"kahdessa ääripäässä"*, joista toinen oli saanut hänet ihmettelemään, *"että mitään ei [--] sattunut"*. Toteamuksen perusteella vaikuttaa siltä, että vakiintuneiden käytäntöjen ja perehdytyksen puuttuminen voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta siitä huolimatta, että varsinaisia vaaratilanteita ei olisi sattunut. Pääsääntöisesti osallistujien perehtyminen kotikäyntejä koskeviin käytäntöihin oli kuitenkin tapahtunut hiljaisen tiedon kautta eli kokeneemmilta kollegoilta oppimilla tai yksittäisten turvallisuuskoulutusten avulla.

Osallistujien kertomuksissa tietämättömyys ja yllätetyksi tuleminen vaikuttivat turvallisuuden kannalta merkityksellisiltä kokemuksilta, mutta toisaalta aineistosta välittyivät myös sosiaalityöntekijöiden pyrkimykset vaikuttaa tuntemattomaan omalla toiminnalla ja omilla valinnoilla. Varautumiseen liittyvien keinojen ja ohjeiden yksityiskohtainen kuvaaminen sekä osallistujien tunnistamat perehdytystarpeet kertovat tulkintani mukaan pyrkimyksestä säädellä tuntematonta ja lisätä ennakoitavuutta. Suunnitelmallisen varautumisen lisäksi osallistujat H9 ja H12 kuvasivat intuition

merkitystä turvallisuudentunteelleen. Osallistujien kuvauksissa intuitio ilmeni viittauksina tunteeseen tai aavistukseen, että kotikäyntiin pitäisi varautua esimerkiksi työparilla.

Osallistuja H9 kertoi kohdanneensa kotikäynneillä muun muassa henkilöitä, joiden läsnäolo oli tullut hänelle yllätyksenä. Hän kuvasi käyntien sujuneen yllätyksistä huolimatta ”tyypillisesti kuitenkin ihan hyvässä hengessä”. Kysyin, mitkä asiat hänen mielestään olivat vaikuttaneet siihen.

Noo... kuulostan vähän papukaijalta, mutta se ennakoiti. Että... Ja sitten tällainen epä-, epätieteellinen intuition kuunteleminen... ehkä nyt just on sellainen, mikä nyt ajattelee muutenkin, että sosiaalityössä hyödyllinen työväline. Että jos yhtään tulee sellainen etukäteisolo, että jotenkin en halua mennä tuonne yksin, niin sitten kuuntelen sitä, sitä omaa sisäistä ääntäni ja pyydän sitten työparin [--]. [H9]

Intuition merkitys tuli esiin myös osallistujan H12 kanssa, kun hän kertoi suhtautumisestaan työparityöskentelyyn:

Mutta sitten tietenkin, jos on jo ehkä soittaessa tai sitten ennakkotietona jotenkin ollut, niin sitten on voinut pyytää jonkun ihan vaan silläkin kaveriksi sinne, että on ehkä herännyt jotenkin, joku ei tässä nyt täsmää tai mätsää jotenkin, että parempi, että joku lähtee vaan kaveriksi. [--] Kun joskus ne on sellaisia, että tulee vaan sellainen tunne, että nyt on ehkä hyvä, että joku lähtee kaveriksi, mutta ei osaa ihan sanoa tasan, että mistä se johtuu. [H12]

H12 ei nimennyt puhuvansa intuitiosta, mutta ilmaukset ”*tulee vaan sellainen tunne*” ja ”*ei osaa ihan sanoa tasan, että mistä se johtuu*” viittaavat tulkintani mukaan intuitioon. Osallistajat H9 ja H12 vaikuttivat siis tunnistavan intuition merkityksen tietoista varautumista ohjaavana tekijänä ja keinona säädellä tuntemattomaan astumista.

Osallistujien kuvaamien tilanteiden ja käsitysten perusteella tuntemattomaan astuminen on kokonaisvaltainen kokemus, joka läpäisee turvallisuudentunteen eri osa-alueet (Lynch, 2021). Osallistujien kuvausten perusteella tuntemattomaan astumiseksi tulkitsemassani teemassa ei ole kyse vain fyysisestä siirtymisestä tuntemattomaan, vaan myös abstraktimmasta siirtymisestä paikkaan tai tilaan, johon liittyy epävarmuustekijöitä ja tietämättömyyttä suhteessa siihen, mitä seuraavaksi tapahtuu, keitä tilanteessa on läsnä ja miten läsnä olevat henkilöt käyttäytyvät.

5.3 Vieraan rooliin asettuminen ja siinä pitäytyminen

Työparityöskentelyn ja tuntemattomaan astumisen lisäksi osallistujat kuvasivat runsaasti omaa toimintaansa ja käyttäytymistään asiakkaan kotona. Osallistujien kuvaamia käytäntöjä ja toimintatapoja yhdistivät vieraan rooli, siihen asettuminen ja pyrkimys pitäytyä siinä. Osallistujien kuvauksissa vieraan rooli ilmeni muun muassa kunnioituksena asiakasta ja tämän kotia kohtaan. Osallistuja H2 oli aikaisemmin haastattelun aikana kertonut tunteneensa olonsa turvalliseksi kotikäynneillä. Kun pyysin häntä myöhemmin kuvaamaan, miltä kotikäynneillä on tuntunut, hän vastasi: *”Se on... se on sellainen, että minulla on tosi, kiitol- minä en tiedä, onko kiitollinen ehkä oikea sana... Minä kyllä aika isolla kunnioituksella menen sinne toisen ihmisen kotiin”*.

Myös osallistuja H3 kertoi kodin kunnioituksen merkityksestä: *”muistaa se kunnioitus siinä, että to- sissaan mennään toisen kotiin. Ei arvostella sitä, vaikka se olisi minkänäköisessä kunnossa. Voidaan ottaa puheeksi vaikka sotkuisuus, jos se on [--] vaaraksi, mutta ei vähätellä tai syy-, siis tuoda epäkun- nioittavasti sitä esille”*. Asiakkaan ja asiakkaan kodin kunnioittamisen periaate nousi esiin useim- missa haastatteluissa. Se vaikutti osallistujille sisäistetyltä ja merkitykselliseltä kotikäyntityötä määrittelevältä periaatteelta: moni halusi kertoa siitä oma-aloitteisesti silloinkin, kun kysymys oli koskenut jotakin muuta.

Osallistuja H7 kertoi ensimmäisestä kotikäynnistä asiakkaan luona:

Minä olen [--] käynyt kotikäynnillä yhden [--] luona, jonka luona minä en ole koskaan käynyt, joka on siinä pihalla meitä vastassa. Niin minä ajattelin, et kyllä sitten kun sinä menet ihmisen kotiin, niin sitten minä kyllä jotenkin niinku... Minä niinku... Siis kesti tosi pitkään, ennen kuin meidät pyydettiin sisälle. Minä ajattelin, et minä odotan sen aikaa, et minä en itse tunge sinne. Ja kun se on heidän koti, niin minä annoin heidän itse määrittellä [--]. Ja me juteltiin siinä pihalla [--] sitten se tavallaan itse jotenkin... sitten sai päättää, että koska me menttiin sisälle. [H7]

H7 jatkoi määrittelemällä, että haluaa kunnioittaa asiakkaiden koteja. Hän muisteli myös käyntiä kodissa, jonka hän kuvasi olleen *"melkein purkukuntoinen talo"*. Hän kertoi: *"Minä jotenkin sielläkin, vaikka siellä oli [--] liikaista ja kaikkea, niin minä siis otin kengät pois."* Hän kertoi jo ehtineensä riisua kengät ja kävelläkin, kunnes asiakas *"oli ihan, että ei, ei, kun pistä kengät jalkaan, että hänkin käyttää täällä kenkiä"*. Tilanteessa H7 on siis pyrkinyt noudattamaan suomalaisen vierailuetiketin mukaista tapaa riisua kengät siitä huolimatta, että tilanne on saattanut tuntua hänestä epämukavalta.

Valinta vierailuetiketin mukaisesta kenkien riisumisesta ei ollut kaikille osallistujille yhteinen. Osallistuja H12 kertoi kotikäynteihin liittyvien käytäntöjensä lomassa, että hänellä on tapana *"käyttää kotikäynnillä vaikka siis kengänsuojia, että en ota kenkiä pois"*. Osallistujalle H6 kenkien riisuminen tai riisumatta jättäminen puolestaan näyttäytyi tilannekohtaisena valintana. Kun kysyin, millaisiin materiaaliin tai aistein havaittaviin asioihin H6 tyypillisesti kiinnittää kotikäynnillä huomion, hän vastasi: *"Ensinnäkin ihan siis se, että otatko kengät pois vai et, koska voi olla sellaisia paikkoja, missä en todellakaan ota. On niin liikaista, liikaista, ja kyllä tietysti asiakkaatkin yleensä sen ymmärtää."* H6 jatkoi toteamalla *"Sitten on ihan tällainen klassikko, että sitten sanotaan, että käy istumaan. No mihin minä istun? Voi olla niin liikaista ja jotenkin sellaista, että ei oikein tee mieli istua yhtään mihinkään."* Hän kertoi kuitenkin kehittäneensä keinoja noudattaa pyyntöä niin, ettei likaa vaatteitaan.

Kenkien riisuminen nousi esiin myös osallistujan H1 kanssa, kun kysyin häneltä haastattelun lopuksi ehdotuksia kotikäyntityön turvallisuuden kehittämiseksi. Hän nosti esiin työyhteisössä virinneen keskustelun siitä, *"että kun on välillä tosi siivottomia koteja ja jotenkin niin kuin... Ei meillä nyt ole mitään erillisiä työvaatteita, mutta joskus on niin, että pitää heittää vaatteet roskeen tai vähintään"*

sukat.” H1 pohti, että kotikäyntityössä tarvittaisiin myös toisinaan kengänsuojia, joita ehkä terveydenhuollossa käytetään yleisemminkin: *”Ehkä ne kengät menee pilalle, kun joudut kävelemään josain... eläinten virtsassa. Ja sitten sukat joudut laittamaan kenkiin talvella, on vähän vaikea lähteä ilman.”*

Kenkien riisuminen ja asettuminen kotona tapahtuvaan vuorovaikutukseen istuutumalla kuuluvat melko vakiintuneesti suomalaisiin vierailukäytäntöihin, mutta vierailukäytäntöjen noudattamiseen tai noudattamatta jättämiseen voivat siis vaikuttaa sosiaalityöntekijän havainnot ja kokemukset kodin turvallisuudesta, puhtaudesta ja siisteydestä. Pohjimmiltaan osallistujien valintoja vaikutti ohjaavan mukavuudentunne, joka kuuluu turvallisuudentunteen kokonaisuuteen. Kodin kunnioittamisen ja vierailukäytäntöjen merkitys välittyivät myös osallistujan H3 haastattelusta, kun pyysin häntä kuvaamaan asioita, joihin kiinnittää huomiota asiakkaan kotiin mennessään:

Ja täällä on vähän jännä se, että täällä monet tietää, että kun me tullaan, niin ne jättää oven raolleen. Niinku et me mennään suoraan sisälle. [H3]

HN: *Menettekö te kanssa silloin, jos se ovi on jätetty...?*

Minä koputan monesti, ”Terve, me tullaan!” Ja ne huutaa, et ”Hei tulkaa vaan!” Tai ”ootko kotona” tai jotain tällaista, että en minä kävele ihan suoraan. Mutta täällä on sellainen vähän erikoinen tapa, että ne jättää niitä auki, kerrostaloissakin niitä ovia raolleen... [H3]

H3 epäili, että jos ovi on auki sosiaalityöntekijän tullessa, niin asiakas on saattanut avata oven *”varmaan just ennen tasaa tai sitä aikaa”*. Hän pohti, että *”kohtaaminen siinä ovella”* voi olla *”jotenkin sellainen, mikä jännittää”*. Hän jatkoi asiakkaan monesti jo istuvan valmiiksi sohvalle tai muussa valitsemassaan paikassa odottamassa tapaamisen alkamista. Tulkitsen, että asiakkaiden totutusta tapakulttuurista poikkeavaan toimintaan voi liittyä myös pyrkimys välttää työntekijän kohtaamista kodin ovella tai kynnyksellä. Kotikäynti voi edustaa asiakkaalle vieraita käytäntöjä hänen omassa kodissaan ja tuntua siksi jännittävältä tai turvattomalta. Asiakkaan näkökulmasta kodin ovi tai kynnyksen edustaa myös konkreettista rajaa, jonka ylittämällä sosiaalityöntekijä saapuu asiakkaan

kotiin ja kotikäynti eli liminaalitila alkaa. H3 kertoi kuitenkin koputtaneensa ja tervehtineensä ovella myös silloin, kun se on ollut auki. Hän on siis valinnut noudattaa kotiin astumiseen liittyvää vierailuetikettiä mahdollisuuksien mukaan myös silloin, kun asiakas on poikennut siitä.

Osallistuja H6 kertoi kokemuksistaan seudulla, jolla välimatkat olivat pitkiä:

[--] ihmiset oli että juu juu, tervetuloa vaan, ja sitten kun soittelit ovikelloa siellä, niin ne tuli, "no miksi et tullut sisään", että "ovi on auki". Tavallaan ei ikinä tiennyt, että onko tämä nyt sellainen talo mihin voi vaan lampsia, vai onko tämä sellainen, missä kuuluu koputella täällä porstuassa. [--] se oli tuolla maalla jännä just, että osa oikeasti ihmettelee, että mitä sinä täällä, että ovi on auki. Ilmeisesti vielä sitten joidenkin, varsinkin vanhempien ihmisten mielestä on ihan ookoo, että sen kun vaan marssii ovesta sisään [--]. [H6]

Osallistuja H6 kuvaa hämmennystä, jota vierailuetiketistä poikkeaminen aiheutti: *"Tavallaan ei ikinä tiennyt, et onko tämä nyt sellainen talo mihin voi vaan lampsia, vai onko tämä sellainen, missä kuuluu koputella täällä porstuassa."* H6 ei kuitenkaan maininnut kokevansa, että oven auki jättäminen voisi liittyä asiakkaan pyrkimykseen välttää kohtaaminen ovella. Oven jättäminen auki vierasta varten voinee liittyä myös tapakulttuurin alueellisiin vaihteluihin, eli kyse ei välttämättä ole siitä, että asiakas tietoisesti pyrki välttämään sosiaalityöntekijän kohtaamista kodin ovella tai kynnyksellä.

Kenkien riisumista koskevat pohdinnat sekä osallistujan H6 pyrkimys noudattaa asiakkaan pyyntöä istumisesta samalla omaa epämukavuutta välttämällä kertovat tulkintani mukaan tasapainoilusta oman mukavuudentunteen ja vieraan rooliin kuuluvien etikettisääntöjen tai toimintamallien välillä. Osallistujien H3 ja H6 kuvaukset kokemuksistaan asiakkaiden ovilla kertovat tulkintani mukaan myös siitä, että sosiaalityöntekijöinä he saapuvat asiakkaan kotiin lähtökohtaisesti vieraan roolissa. Ovella tai kynnyksellä tapahtuvalla kohtaamisella on keskeinen merkitys sosiaalisten roolien ottamiselle: Ovelle vastaan tuleminen vahvistaa asiakkaan sosiaalista roolia kodin emäntänä

tai isäntänä, ja toisaalta luvan odottaminen sisään pääsemiseksi vahvistaa sosiaalityöntekijän sosiaalista roolia vieraana. Ovikellon soittaminen tai oveen koputtaminen, vastauksen odottaminen ja ovella tai kynnyksellä tapahtuva tervehtiminen eivät siis ole ainoastaan tavanomaisia vierailukäytäntöjä, vaan ne muodostavat sosiaalisen rituaalin, jonka noudattaminen kuuluu olennaisesti toisen ihmisen kotiin menemiseen sekä vieraan rooliin siirtymiseen.

Sosiaalityön kotikäynneillä kodin kynnystä voidaan pitää konkreettisena rajana, joka erottaa kotirauhan suojaava tilan ympäristöstään. Osallistajat H3 ja H6 eivät kuitenkaan korostaneet kynnykseen liittyvää juridista näkökulmaa, vaan ennemminkin ihmettelivät oven auki jättämistä ja kuvasivat siihen liittyvää hämmennystä tai epätietoisuutta. Tulkintani mukaan tämä kertoo siitä, että kynnyksen ylittämiseen liittyvä sosiaalinen rituaali eri vaiheineen on asiasta kertoneille sosiaalityöntekijöille sisäistetty käytäntö, josta poikkeaminen voi tuntua hämmentävältä tai oudolta. Vieraan rooli ja siihen liittyvät sosiaaliset rituaalit kuten tervehtiminen kodin ovella muodostavat toimintakehyksen, joka saattaa helpottaa vieraassa paikassa tai entuudestaan tuntemattoman ihmisen kanssa toimimista. Jos vieraan rooliin asettuminen häiriintyy tai estyy, niin kotiin saapuvan ammattilaisen on vakiintuneiden sosiaalisten käytäntöjen sijaan luotettava improvisointiin.

Kysyin osallistujilta, mitä asiakkaan kodissa voi tai ei voi tehdä. Osallistuja H12 kertoi vetävänsä *"rajan siihen, että kun on ammattilaisena tai viranomaisena"* kotikäynnillä, niin hän ei ota vastaan *"syötävää siellä"*. Hän totesi, että on joskus voinut tehdä poikkeuksia, mutta kertoi lähtökohtaisesti ajattelevansa, ettei häntä *"tarvitse mitenkään palvella"*. H12 vaikutti siis kokevan asiakkaan vieraanvaraisuuden viranomaisasemaan sopimattomaksi. Osallistuja H10 kertoi ohjeena olevan, että *"kahvin voi juoda, mutta ei mitään suurta tarjoilua"*. Hän jatkoi kertomalla kokemuksestaan: *"maahanmuuttajaperheessä oli kerran tehty kokonainen ateria, kun minä menin sinne. Ja minä olin ihan niinku, öö, tota, me ei niinku saataisi syödä. No maista edes vähän. Minä maistoin pikkuisen."* H10 oli siis joutunut kotikäynnillä tilanteeseen, jossa organisaation ohje oli ristiriidassa asiakasperheen sisäistämän vierailuetiketin kanssa. Hän tunnisti ruuan ja juoman merkityksen osana luottamuksen rakentamista: *"saatetaan loukkaantua, jos ei ota mitään. Ja sitten on melkein pakko, vähintään sitten, että voiko saada lasillisen vettä."*

Asiakkaan kodin kunnioittamisen ja vierailuetiketin noudattamisen lisäksi osallistujat kuvasivat luvan kysymisen käytäntöjä. Osallistuja H12 kertoi toimineensa asiakkaiden kodeissa *"sillä tavalla asiakkaan ehdoilla, että, että tavallaan aina myös kysynyt ja sanoittanut, että mihin haluat, että mennään istumaan, missä sinulla on helpoin ja kivoin olla"*. Hän tulkitsi, että toimimalla näin hänen toimintaansa kuuluu *"se sellainen luvan kysyminen ja sellainen vastavuoroisuus, että se asiakas saa kuitenkin sitten siihen vaikuttaa"*. Käytäntönä luvan kysyminen voi liittyä asiakkaan ja tämän kodin kunnioittamiseen, mutta myös vastavuoroisuuteen. Osallistuja H4 kuvasi luvan kysymisen merkitystä myös asiakkaan turvallisuudentunteen kannalta:

Minä ajattelen, että se on heidän-, kotihan on monelle sellainen turvapaikka, niin kuin kuuluisi ollakin. Sinne ei tule ihmisiä, jotka ei ole sinne kutsuttuja. Niin sitten, kun sinne mennään, niin minun mielestä se pitäisi mennä aika pitkälle sen perheen ehdoilla. Kysytään heiltä, että missä te haluatte, että me jutellaan. Ja minkälaisella kokoonpanolla. [H4]

HN: *Eli jätetään perheelle sitä päätösvaltaa myös koskien sitä heidän kodissa toimimista?*

Joo. Minun mielestä se on ihan välttämättömyys, että me ollaan vieraina siellä heidän kotona ja he päättää, tiettyyn pisteeseen asti, mitä siellä tapahtuu. [H4]

Haastattelutilanteessa tulkitsin luvan kysymisen pyrkimykseksi välttää vallankäyttöä tai antaa päätösvaltaa asiakkaalle. H4 vahvisti tulkinnan, mutta yhdisti luvan kysymisen myös vieraan rooliin. Analyysin edetessä yhdistin kenkien riisumisen osallistujien kertomuksissa yleisimmin vieraan rooliin, vierailuetikettiin ja asiakkaan kodin kunnioittamiseen. Osallistuja H1 kuitenkin tulkitsi kenkien liittyvän myös vallankäyttöön: *"Lähtökohtaisesti aina mennään ilman kenkiä. Että jotenkin se varmaan tulee kodin sellaisesta kunnioittavasta ilmapiiristä. Ja varmaan siinäkin tulee se sellainen vallankäytön asetelma, että nuo lamsii meille kengät, tai niinku kengät jalassa sisään."* Vierailuetiketin noudattaminen ja luvan kysyminen eivät siis merkinneet osallistujille ainoastaan totuttuja tai

sisäistettyjä käytäntöjä, vaan myös tietoisista pyrkimystä välttää vallankäyttöä ilmentäviä tekoja asiakkaan kotona.

5.4 Luottamus itseän, muihin ihmisiin ja elämään

Osallistujien kertomuksissa turvallisuus liittyi tiiviisti luottamukseen. Luottamuksen kohde kuitenkin vaihteli osallistujasta ja tilanteesta toiseen. Osallistujat kuvasivat tilanteita, joista kuvastui luottamus itseä kohtaan tai itseluottamus, mutta myös luottamus elämää ja muita ihmisiä kuten asiakkaita kohtaan. Kun kysyin osallistujalta H9, miten hänen kuvaamansa turvallisuutta tukevat työkäytännöt olivat syntyneet, hän pohti, että taustalla *”on sitä ihan perehdytystason tietoa, mutta sitten myös ehkä kollegoilta siirtyvää sellaista hiljaista tietoa”*. Hetkeä myöhemmin H9 jatkoi:

Mutta että se on mielenkiintoinen juttu on tuo ikään kuin, että voiko luo-, ehkäpä tämä liittyy myös siihen, voiko luottaa asiakkaaseen, jos se on aika-, aiempi. Että [---] esimerkiksi olen käynyt yhden [---]asiakkaan luona [---], ja itsekseni käyn siellä kotikäynneillä ja näin. Ja nyt minulle vasta jälkikäteen selvisi, että hän on ollut siis [---] vuotta ollut siis siellä [---] henkitoroksesta johtuen. [---] Mutta ei se silti jotenkin ole muuttanut miksiäkään sitä minun ajatusta siitä, että voisinko käydä siellä yksin siellä hänen luonaan kotona vai en. [---] [H9]

HN: *Ymmärsinkö oikein, että tavallaan se luottamus oli syntynyt jo, ennen kuin sait tietää?*

Niin. Joo, kyllä. Joo. Että ikään kuin hän käytöksellään on jo osoittanut, että hän on ystävällinen ja kohtelias ja... hankalissakin tilanteissa toimii ihan fiksusti. [H9]

H9 siis kuvasi asiakkaan luotettavuuden merkitystä omalle turvallisuudentunteelleen. Luottamus asiakkaaseen oli jo ehtinyt syntyä, kun H9 yllättäen sai tietää asiakkaan taustasta. Tieto asiakkaan

menneisyydestä ei kuitenkaan särkenyt luottamusta, koska luottamus oli rakentunut suorassa vuorovaikutuksessa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välillä. Sosiaalityöntekijä tulkitsee, että asiakas oli ollut häntä kohtaan ystävällinen ja kohtelias sekä toiminut *”fiksusti”* hankalissakin tilanteissa. H9 oli siis kokenut jo hankalaksi tulkitsemansa tilanteen, jossa asiakas oli osoittanut luotettavuutensa ja yhteistyökykynsä.

Osallistujan H9 kuvaamassa tilanteessa oli osallistujan tulkinnan mukaan kyse siitä, miten luotettavaksi hän koki asiakkaan. Kokemuksena luottamus asiakkaaseen oli aineistossa poikkeuksellinen. Moni osallistujista kuvasi asiakkaaseen kohdistuvan luottamuksen sijaan kokemuksiaan työparin luotettavuudesta (luku 5.1). Osallistujat kuvasivat runsaasti myös luottamuksen vastavuoroisuutta tai arvioita asiakkaan luottamuksesta työntekijää kohtaan. Osallistuja H2 pohti: *”Joku luottamus on joko järjestelmään tai minuun henkilökohtaisesti, että avataan se ovi.”* Hän jatkoi pohtimalla työparityöskentelyn ja työparin keskinäisen luottamuksen merkitystä turvallisuuden kannalta *”sellaisessa vähän häilyvässä”* ympäristössä:

ja sinun pitää saada se luottamus syntymään... siihen asiakkaaseen tai siihen perheeseen, koko perheeseen. Ja sitten jos otat kotikäynnille mukaan vaan jonkun työkaverin, niin tavallaan turvaamaan, tuomaan turvallisuutta, ja sitten se saattaa romuttaa sen koko luottamuksellisen suhteen synnyn. Jos siinä on jotain siinä, että se ei toimi se. [H2]

[--] Kyllä asiakaskin, kyllä se näkyy varmasti myös asiakkaalle, jos työntekijöillä ei ole syvää keskinäistä luottamusta. [H2]

Osallistuja H2 arvioi, että asiakkaan kotiin pääseminen edellyttää asiakkaalta luottamusta joko järjestelmään tai työntekijään henkilökohtaisesti. H10 kertoi kotikäynneillä toisinaan havainneensa, että asiakas tai hänen perheenjäsenensä *”jännittää”* tilannetta ja sosiaalityöntekijän läsnäoloa. Kysyin, miten hän yleensä on toiminut, jos on huomannut asiakkaan tai tämän läheisten jännittävän. H10 kertoi käyttävänsä *”pientä huumoria ehkä joissakin, sopivassa tilanteessa”*. Hän alkoi kertoa omakohtaisesta kokemuksestaan:

[--] kuulin, että hän oli päivällä hieman kiihtyneessä mielentilassa ollut. Ja tota... Hänestä oli tietoa aikaisemmasta, että sieltä oli kerran lähdetty niin sanotusti vauhdikkaasti pois siitä kodista, niin tota... Minä sitten pihalta soittelin tälle [asiakkaalle] ja kysyin, että saadaanko tulla. Hän antoi luvan. Ja minulle oli just viisi minuuttia aikaisemmin läheinen soittanut ja sanonut, että älkää tulko. Me kysytään, että saadaanko tulla. Ja tapaus meni aivan hyvin. Minä olin saanut sen luottamuksen tehtyä tämän [asiakkaan] kanssa aikaisemmin. [H10]

H10 koki siis asiakkaan luottaneen häneen tilanteessa henkilökohtaisesti. Aiemmin rakennettu luottamus säilyi, ja sosiaalityöntekijä myös vahvisti luottamuksen säilymistä pyytämällä asiakkaalta luvan vielä vähän ennen sovittua käyntiä. Sosiaalityön vuorovaikutustilanteissa luottamus voi kuitenkin olla hauras. Osallistuja H5 kuvasi kotikäynnillä tapahtunutta tilannetta, jossa *”asiakas alkoi riehua ja heitti pöytää”* häntä kohti hermostuessaan:

Siihen en osannut varautua. En osannut siihen varautua. Se tuli ihan yllättäen. Hän oli hieman sellainen kireän oloinen ja siinäkin tapauksessa oli päihteet mukana, että hän oli hieman humalassa, mutta minun mielestä arvioin sen silloin, että ei niin pahasti, että ettenkö minä voisi tätä asiaa hänen kanssaan jollain tasolla käydä läpi. [H5]

Tilanne tuli osallistujalle yllätyksenä, ja hän pysähtyy tähän kokemukseen kuvauksen alussa myös toistamalla ja muotoilemalla ajatusta toisin. H5 pohtii kuitenkin, ettei kyseistä asiakasta kohtaan *”kuitenkaan tullut jostain syystä semmoista pelkoa seuraavalla kertaa tavata”*. Hän kertoo, että pääsi poistumaan asiakkaan kodista ja käsitteli tilanteen asiakkaan kanssa myöhemmin toimistolla:

Ja sanoin, että ei tämä työskentely voi jatkua, ellet sinä pysty käyttäytymään meitä viranomaisia kohtaan, että mekin ollaan ihmisiä, ettei... En minäkään käy sinuun käsiksi, enkä minä, vaikka minua hermostuttaisi, niin en minä sinulle huuda eikä mitään muuta. Me koitetaan rauhallisesti käydä näitä asioita läpi ja minä toivon sitä myös sinulta. Se jotenkin meni

ymmärrykseen, kun siitä juteltiin ja meille oikeastaan kehkeytyi sitten loppuksi aika hyvä, [--] aika hyvä asiakassuhde. Ja hän koki, että on luottamus nyt saavutettu. Ja sitten pystyttiin, että hän aina soitti minulle, kun hänellä oli jotain asiaa, liittyi se sitten [--] tai [--], niin jostain syystä hän halusi sitten kuitenkin aina asioida minun kanssa. [H5]

Osallistujan H5 tulkinnan mukaan lopputuloksessa on siis ollut kyse henkilökohtaisesta luottamussuhteesta. Henkilökohtaisten, vuorovaikutuksessa rakentuneiden luottamussuhteiden lisäksi turvallisuudentunteeseen vaikuttavat aineiston perusteella myös yksilölliset erot, jotka eivät riipu asiakassuhteeseen liittyvistä tekijöistä tai tulkinnoista. Osallistuja H12 reflektoi tilannetta, jossa asiakas oli yllättäen alkanut osoitella häntä hedelmäveitsellä kotikäynnin aikana: *”en minä siinä hetkessä mitenkään pelännyt, pelännyt, tai tavallaan... Ehkä sitten yhtäkkiä rationaalisesti ajattelin, että tässä ei ole minulla [--], että pääsen täältä kuitenkin hyvin pois”*. H5 puolestaan pohti yleisellä tasolla: *”Minä olen sillä lailla rohkea, että minä en ehkä osaa pelätä itseni puolesta riittävästi.”* Koettu turvallisuus vaikuttaa siis riippuvan myös sosiaalityöntekijän itseluottamuksesta ja rohkeudesta. Jännittäminen tai pelon kokeminen ovat yksilöllisiä kokemuksia, eivätkä kaikki osallistujat välttämättä olleet halukkaita puhumaan niistä. Jännittäminen tuli puheeksi osallistujan H3 kanssa, joten kysyin, oliko hän koskaan jännittänyt kotikäynnille mennessään tai siellä ollessaan.

Olen, monta kertaa. Olen katsonutkin... naurattanut se, kun minulla on toi älykello, niin saattanut syke olla reilusti yli sata. Ei se onneksi minun naamasta tai ulkoisesta habituksesta näy, mutta... Olen, ja varsinkin sitten sen jälkeen tulee sellainen ”hu’uuh, siitäkkin selvittiin”. [H3]

H3 kertoi jännittämisestä kuitenkin hyväntuulisesti, eli ainakaan haastattelutilanteessa jännittämisestä kertominen ei vaikuttanut ahdistavan häntä. Tulkitsen, että jännittämisen hallinnassa voi olla kyse tunnesäätelykyvystä. Osallistuja H4 kertoi kokeneensa kotikäyneillä tilanteita, joissa *”Kotona on siis lennelleet tavarat ja on niin sanotusti remontoitu kämppää uuteen uskoon.”* Kysyin, miten hän on kokenut tällaiset tilanteet. H4 totesi: *”Sehän on vaan tunne, mikä sieltä tulee. Sitten vaan pysyy itse rauhallisena.”* Hän alkoi kertoa tilanteesta, jonka oli kokenut asiakkaan kodissa:

Ja samaan aikaan tämä teini-ikäinen lapsi siellä sitten remontoi sitä kämppää. [---] Niin minä istuin siinä pöydän ääressä ja katsoin, kun se lapsi siinä sitten heitteli niitä kamoja ja vähän rupesi lipastoakin repimään ja odottelin, että vanhempi sitten puuttuu tähän tilanteeseen, [---] kyllä se vanhempi siihen sitten puuttuikin, [---] se lapsi, kun hän oli ihan sellaisessa hulluudessa, että hänellä oli siis silmät ihan sellaiset isot ja hän tärisi ja koko keho oli jännittynyt. Sitten minä vaan rauhallisesti totesin, että nyt kun menet pakkaamaan, niin nyt sinä vielä ehdit. [H4]

H4 suhtautui kokemukseensa hyvin rauhallisesti. Hän pohti, että *”jos mietitään ihmistä, joka on sellaisessa tunnekuohussa”*, niin ammattilaisena hän pyrki tilanteessa ohjaamaan tunnekuohussa olevaa asiakasta rauhallisesti ja antamalla selkeitä vaihtoehtoja toiminnan ohjaamiseksi. Kun myöhemmin kysyin osallistujalta H4 kehitysehdotuksia kotikäyntien työturvallisuuden parantamiseksi, hän ehdotti: *”Minä kannattaisin sitä, että työnantaja myöntäisi lyhytterapiaa sosiaalityöntekijöille. Esimerkiksi sellaiset 5–10 kertaa siinä, kun ura alkaa. Voisi ne tunnesäätelyn taidotkin sitten olla vähän enemmän priimaa noissa tilanteissa.”*

Osallistujien kokemuksiin turvallisuudesta vaikuttivat siis ensinnäkin luottamus asiakkaaseen ja arvio asiakkaan luottamuksesta työntekijää kohtaan. Osallistujien kokemukset ja tulkinnat luottamuksesta rakentuivat myös henkilökohtaisten ominaisuuksien kuten itseluottamuksen, aiempien kokemusten ja vuorovaikutuksesta tehtyjen havaintojen varaan. Osallistujien tulkinnat vastavuoroisesta luottamuksesta liittyivät kokemuksiin vuorovaikutuksen onnistumisesta. Osallistuja H5 pohti kuitenkin myös yksilökohtaisia eroja: *”meillä on kaikilla oma turvareviiri. Toisille on helpompi lähestyä ihmisiä, toiset on luottavaisempia ja sitten toiset on arempia [---] ja ehkä pienemmät asiat luo sitä turvattomuutta. [---] minun turvallisuuden kokemus ei ole sama kuin se on jollakin muulla.”* Hän arvioi olevansa itse *”aika luottavainen ihmisten suhteen muutenkin”*. Turvallisuudentunne tai koettu turvallisuus liittyy siis myös perusturvallisuuteen. Tässä ymmärrän perusturvallisuuden yleiseksi luottamukseksi elämää tai ihmisiä kohtaan.

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella sosiaalityöntekijöiden kokemuksia turvallisuudesta sosiaalityön kotikäynneillä. Tutkimuksen tarkoituksena oli löytää vastauksia tutkimuskysymyksiin: 1) *Milaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat turvallisuudelle kotikäynneillä?* ja 2) *Miten kotikäyntejä tehneet sosiaalityöntekijät ymmärtävät asiakkaan kotiin menemisen?* Analyysissa tulkituin sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalityöntekijän sijaisina toimineiden kuvauksista neljä yhteistä teemaa: 1) työpariin liitetyt merkitykset, 2) tuntemattomaan astuminen, 3) vieraan rooliin asettuminen ja siinä pitäytyminen sekä 4) luottamus itseän, muihin ihmisiin ja elämään.

Analyysissa tulkituista yhteisistä teemoista ensimmäinen eli työpariin liitetyt merkitykset muodostui kolmesta alateemasta. Haastatteluissa osallistujat kuvasivat kokemuksiaan työparista ensinnäkin tuen ja turvan lähteenä. Tuen ja turvan lähteenä työparin merkitys liittyi fyysisen mutta myös psyykkisen turvallisuuden varmistamiseen: osallistujat kuvasivat työparia tärkeänä reflektointikumppanina sekä oman ja asiakkaan oikeusturvan varmistajana. Osa osallistujista toi kuitenkin esiin myös kokemuksia työparityöskentelyn tarpeettomuudesta ja työparityöskentelyyn liittyvistä käytännön hankaluuksista kuten aikataulujen sopimisesta.

Kollegoiden tuki kotikäynnin aikana tai sen jälkeen on tunnustettu turvallisuutta tai turvallisuudentunnetta tukevaksi tekijäksi myös tutkimuskirjallisuudessa (Cook, 2020, s. 22–24; Ferguson ym., 2021, s. 25; Kim & Hopkins, 2017, s. 5; Wise ym., 2023, s. 23). Tätä taustaa vasten oletin, että osallistujat saattaisivat kokea työparityöskentelyn turvallisuudentunnetta vahvistavaksi tekijäksi. Vastoin ennako-oletuksiani työparityöskentely ei kuitenkaan näyttäytynyt kaikille osallistujille turvallisuudentunnetta vahvistavana tekijänä, vaan osa tunnisti työparin läsnäolon myös uhkaksi omalle turvallisuudelleen. Lisäksi osa suhtautui epäilevästi etenkin kokemattomiin tai entuudestaan tuntemattomiin työpareihin. Tutkimuskirjallisuuteen verrattuna näkökulma oli uusi. Fergusonin ja kollegoiden (2021, s. 35–36) tutkimuksen perusteella sosiaalityöntekijät saattavat vahvistaa toistensa turvattomuuden tunnetta tai negatiivisia käsityksiä asiakkaasta, mutta työparityöskentelyyn liittyviä turvattomuuden kokemuksia kotikäyntejä käsittelevissä tutkimuksissa ei ole raportoitu.

Analyysissa muodostetuista yhteisistä teemoista toinen eli tuntemattomaan astuminen liittyi osallistujien kuvauksissa toisaalta tietämättömyydestä kumpuavaan turvattomuuden tai jännityksen tunteeseen ja toisaalta yllätetyksi tulemisen kokemukseen. Tietämättömyyden alateemaan kuului tulkituin osallistujien kuvaukset tuntemattomien paikkojen, ennakoimattomien ympäristötekijöiden ja tuntemattomien ihmisten aiheuttamasta jännityksestä tai pelosta. Yllätetyksi tulemisen kokemuksiksi puolestaan tulkituin osallistujien kuvaukset ennakoimattomista tilanteista ja ulkopuolisten henkilöiden toiminnasta sekä tuttujen ihmisten yllättäväksi koetusta käytöksestä. Tuntemattomaan meneminen tunnistettiin yhdeksi avainkokemukseksi myös lastensuojelun ensimmäisiä kotikäyntejä käsitelleessä tutkimuksessa (Cook, 2020). Kotikäyntien kehollisuutta käsitelleessä tutkimuksessa (Ferguson, 2018, s. 71) tuntemattomaan astumisen puolestaan todettiin herättävän jännityksen tunnetta, mutta myös ahdistusta ja pelkoa.

Haastatteluissa osallistujat kuvasivat runsaasti suunnitelmallisen varautumisen keinoja kuten turvallisuuskoulutuksissa tai hiljaisen tiedon kautta opittuja käytäntöjä siitä, miten auto tulisi pysäköidä, miten asiakkaan kodissa tulisi pyrkiä sijoittumaan ja mitä kotikäynnin suunnittelussa tulisi huomioida. Kaksi osallistujista kuvasi myös intuition merkitystä osana varautumista. Tulkituin, että varautumisella osallistujat pyrkivät säätelemään tuntemattomaksi miellettyä ympäristöä, mutta myös lisäämään ennakoitavuutta ympäristössä ja vuorovaikutustilanteissa, joihin tyypillisesti liittyy paljon ennakoimattomia tekijöitä.

Intuition merkitys on tunnistettu kotikäyntejä käsittelevissä tutkimuksissa myös aiemmin (Cook, 2017). Intuition merkitystä on kuitenkin tarkasteltu lähinnä ammatillisen arvioinnin, eikä niinkään sosiaalityöntekijän turvallisuudentunteen näkökulmasta. Lapsen kohdistuvan riskin arvioinnissa intuitio on tunnistettu voimavaraksi, mutta myös riskiksi, koska se voi ohjata huomiota pois arvioinnin kannalta olennaisista seikoista (Cook, 2017, s. 437–438). Käsillä olevan tutkimuksen osallistujille intuitio kuitenkin näyttäytyi ensisijaisesti voimavarana: intuition merkitystä kuvanneet osallistujat kuvasivat intuition ohjaavan varautumista, eivätkä pitäneet mahdollista turhaa varautumista haitallisena, vaan ennemminkin turvallisuudentunnetta tukevana tekijänä.

Analyysin kolmanneksi yhteiseksi teemaksi muotoutui vieraan rooliin asettuminen ja siinä pitäytyminen. Osallistujista suurin osa kuvasi vierailuetikettiin liittyviä seikkoja kuten kenkien riisumista

ja ulko-ovella tapahtuvaa asiakkaan ja työntekijän kohtaamista tai sen odottamista yksityiskohtaisesti ja runsaasti. Kohtaamiseen ja vierailuetikettiin liittyvät käytännöt vaikuttivat siis osallistujille merkityksellisiltä. Vaikka osallistujat kertoivat myös tilanteista, joissa he olivat poikenneet vierailuetiketistä esimerkiksi tuen tarpeen sanoittamisen vuoksi, niin osallistujien kuvauksia yhdistivät pyrkimys noudattaa kulttuurisidonnaista vierailuetikettiä ja kunnioitus asiakkaan kotia kohtaan. Kodin kunnioittamiseen liittyvät kuvaukset ja osallistujien reflektointi vierailuetikettiin liittyvistä käytännöistä viittaavat siihen, että vieraan rooli on sisäistetty sosiaalinen rooli, josta ei haluta poiketa kuin ammattirooliin tai omaan turvallisuuteen liittyvästä perustellusta syystä.

Neljänneksi ja viimeiseksi yhteiseksi teemaksi analyysissä muodostuivat osallistujien kokemukset luottamuksesta. Osallistujat kuvasivat runsaasti ja yksityiskohtaisesti luottamuksen rakentumista vuorovaikutustilanteissa asiakkaiden kanssa. Osallistujat kuvasivat esimerkiksi tilanteita, joissa heidän turvallisuudentunteensa oli perustunut arvioon asiakkaan luottamuksesta heitä itseään tai sosiaalityön instituutiota kohtaan. Moni osallistujista kuvasi myös työparityöskentelyä tavalla, jonka tulkitsin luottamukseksi työparia kohtaan. Luottamuksen merkitys turvallisuuden rakentumiselle on tunnistettu myös kotikäyntejä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa (Juhila, 2022, s. 65; Raitakari ym., 2022, s. 250–251). Kirjallisuudessa luottamusta on kuitenkin käsitelty kotikäyntien yhteydessä lähinnä asiakkaan ja työntekijän väliseen vuorovaikutuksen näkökulmasta. Kollegiaalisen vuorovaikutuksen näkökulma sen sijaan on kotikäyntien tutkimukselle uusi.

Vuorovaikutuksessa rakentuvan luottamuksen lisäksi osallistujat kuvasivat myös odottamattomia tilanteita, joissa he eivät olleet tunteneet pelkoa tai jännittäneet, vaikka olisivat kohdanneet esimerkiksi aggressiivista käytöstä. Tulkitsin, että osallistujien kuvaamissa tilanteissa oli kyse itseluottamuksesta eli luottamuksesta omia taitoja ja valmiuksia kohtaan sekä yleisestä luottamuksesta elämää ja muita ihmisiä kohtaan. Luottamusta elämää kohtaan voisi kuvata arkisesti luottamuksena siihen, että ”kaikki menee hyvin” tai että ”tästä selvitään”. Tällaista yleisen elämänkokemuksen ja henkilökohtaisten ominaisuuksien varaan rakentuvaa luottamuksen kokemusta ei ole kotikäyntejä käsittelevissä tutkimuksissa juuri tuotu esiin. Yksilölliseen turvallisuudentunteeseen vaikuttavina kokemuksina itseluottamus ja yleinen luottamus elämää kohtaan voivat kuitenkin olla merkittäviä. Kuten osallistuja H5 totesi: *”minun turvallisuuden kokemus ei ole sama kuin se on jollakin muulla”*.

Kokonaisuutena osallistujien kokemuksissa sekä analyysissa muodostetuissa yhteisissä teemoissa oli tulkintani mukaan kyse pyrkimyksistä lisätä vuorovaikutuksen ja ympäristön ennakoitavuutta ja vähentää niiden ennakoimattomuutta kotikäynneillä. Analyysin perusteella turvallisuudentunteen ja ennakoitavuuden säätelyssä voidaan turvautua työpariin, intuitioon ja tietoiseen varautumiseen sekä erityisen sosiaalisen roolin eli vieraan roolin omaksumiseen vuorovaikutuksen helpottamiseksi ja säätelemiseksi. Analyysin perusteella sosiaalityöntekijöiden kokemuksiin kotikäyntien ennakoitavuudesta ja turvallisuudesta vaikuttaa myös luottamus. Luottamuksella tarkoitan tässä toisaalta vuorovaikutuksessa syntyvää ennakoitavuuden kokemusta, mutta toisaalta myös itseluottamusta ja perustavanlaatuaista luottamusta ihmisiin ja elämään yleisesti.

Turvallisuuteen liittyvien merkitysten lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, miten kotikäyntejä tehneet sosiaalityöntekijät ymmärtävät asiakkaan kotiin menemisen. Haastattelutilanteissa pyrin selvittämään tätä kysymällä esimerkiksi *”Mitä [--] toisen kotona voi tai ei voi tehdä työntekijänä?”* ja *”Mitä siellä kodissa voi esimerkiksi tehdä?”* Haastattelun etenemisestä riippuen saatoinkin kysyä myös suoraan: *”miten sinä koet sen, että miten tämä raja, tämä yksityinen–julkinen, vaikuttaa siihen, että miten sinne kotiin ihan konkreettisesti mennään?”* Moni osallistuja kertoi asiakkaan kotiin menemiseen liittyvistä kokemuksistaan, käytännöistään ja ajatuksistaan myös muiden haastatteluteemojen yhteydessä. Jos aihe oli tullut puheeksi osallistujan aloitteesta jonkin muun haastatteluteeman yhteydessä, en yleensä kysynyt aiheesta enää erikseen.

Osallistujille asiakkaan kotiin meneminen näyttäytyi tulkintani mukaan tuntemattoman äärellä olemisena tai tuntemattomaan astumisena, johon liittyi kokemuksia tietämättömyydestä ja ennakoimattomuudesta sekä jännityksen ja pelon kaltaisia tunteita. Tämä jaetuksi tulkitsemani kokemus sai tutkimusraportin otsikossa mainitun nimensä osallistujan H11 haastattelusta, jossa hän kuvasi ensimmäistä kotikäyntiä uuden asiakkaan luo toteamalla *”sehän on aina vähän sellainen hyppy tuntemattomaan”*. Sosiaalityön kotikäynneillä työskentely tapahtuu ympäristössä, jossa ei käynnin toteuttamista ohjaavaa lainsäädäntöä lukuun ottamatta ole selkeitä alalle yhteisesti määriteltyjä käytäntöjä. Myös yksityisen ja julkisen rajojen limittyminen tuo kotikäynteihin epävarmuutta ja ennakoimattomuutta sekä asiakkaan että työntekijän näkökulmasta (Ferguson, 2010, s. 1115). Tätä taustaa vasten tulkitsin vieraan rooliin asettumisen ja siinä pitäytymisen keinoiksi

hallita kotikäynneillä tapahtuvaa vuorovaikutusta sekä kotikäynteihin liittyvää ennakoimattomuutta ja mahdollista epämukavuuden tunnetta.

Tuntemattoman äärellä olemisen tai tuntemattomaan astumisen kokemukset liittyvät tulkintani mukaan toisaalta tilannesidonnaiseen vaihteluun ja toisaalta yksityisen ja julkisen limittymiseen kotikäynneillä. Sosiaalityön työympäristönä asiakkaan koti jäsentyy tulkintani mukaan liminaalitulaksi eli välitulaksi, jossa ollaan kahden maailman tai tilan välissä (Kontinen ym., 2013, s. 253–254; Turner, 1977, s. 37). Ajatus asiakkaan kodista liminaalitulana on esitetty aiemmin sosiaalityön kotikäyntien kokemuksellisuutta tarkastelleessa tutkimuksessa (Ferguson, 2018, s. 70). Kahden maailman välissä olemisen teemaa on käsitelty myös tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin sosiaalityöntekijöiden kehollisia kokemuksia kotikäynneillä (Muzicant & Peled, 2018).

Sosiaalisesti tarkasteltuna liminaalitulassa olevan ihmisen voidaan tulkita olevan siirtymässä yhdestä sosiaalisesta tilasta toiseen olematta kuitenkaan osa kumpaakaan (Hytönen-Ng & Tarmio, 2018, s. 28). Liminaalitulaaan liittyy siis olennaisesti rajan ylittäminen. Tätä taustaa vasten osallistujien kuvaamat vierailuetikettiin liittyvät käytännöt kuten kenkien riisuminen tai ulko-ovella tapahtuvaksi odotettu kohtaaminen asiakkaan kanssa ovat osa sosiaalista rituaalia, jonka tarkoituksena on sosiaaliseen rooliin siirtyminen. Kotikäynnille mennessään sosiaalityöntekijä omaksuu tyypillisesti vieraan roolin, johon liittyy odotus siitä, että vuorovaikutuksen toinen osapuoli omaksuisi tilanteessa emännän tai isännän roolin. Sosiaalityöntekijän näkökulmasta vieraan rooli voidaan tulkita keinoksi hallita tilannetta, jossa ammattiroolin sekä tuntevan ja kokevan yksityisen minän rajat hämärtyvät. Kuten analyysistä käy ilmi, odotetuista rooleista poikkeaminen voi aiheuttaa hämmennystä ja epävarmuuden tunnetta. Emännän tai isännän roolista käsin käytännöistä poikkeaminen voidaan tulkita myös loukkaukseksi, mikä puolestaan voi hankaloittaa luottamuksen rakentamista asiakkaan kanssa.

Tutkimuksen ensisijaisena tavoitteena oli saada vastauksia tutkimustehtävän yhteydessä määriteltyihin tutkimuskysymyksiin. Kuten tutkimuksen tulososasta (luku 5) ja edellä esitetyistä johtopäätöksistä käy ilmi, tutkimuksessa saatiin vastauksia määriteltyihin tutkimuskysymyksiin. Tulosten merkityksen arvioimiseksi luon seuraavaksi katsauksen tutkimuksen luotettavuuteen. Laadul-

lisessa tutkimuksessa luotettavuuteen liittyy keskeisesti kysymys tutkimuksen validiteetista eli pätevydestä. Realistisen luotettavuusnäkemys mukaan validiteetti voidaan jakaa sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäisellä validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen teoreettisten lähtökohtien, käsitteiden ja menetelmällisten ratkaisujen yhteensopivuutta sekä tieteellisen otteen ja tieteenalan käytäntöjen hallintaa. Ulkoiseen validiteettiin puolestaan kuuluu tulkintojen ja päätelmien sekä aineiston välisen suhteen pätevyys. (Eskola & Suoranta, 2008, s. 152–154.)

Sisäisen validiteetin varmistamiseksi olen pyrkinyt huomioimaan tulkitsevan fenomenologisen analyysin lähtökohdat eli esimerkiksi hermeneuttis-fenomenologisen näkökulman teoreettisen viitekehyksen koostamisessa, aineistonkeruussa ja analyysimenetelmän valinnassa sekä tutkimuskysymysten muotoilemisessa. Perehdyin tulkitsevaan fenomenologiseen analyysiin alustavasti jo tutkimussuunnitelmaa laatiessani. Menetelmä oli minulle tutkimusta aloittaessani melko uusi, mikä näkyi aineistonkeruuvaiheessa siten, että keräsin opinnäytteen tasoon nähden epätyypillisen laajan aineiston (ks. Smith & Nizza, 2022, s. 16; Smith ym., 2022, s. 46). Tämä heijastui jossain määrin myös tulosten raportointiin: pienemmällä aineistolla yksittäisten osallistujien kokemuksia olisi ollut mahdollista kuvata tutkimusraportissa yksityiskohtaisemmin ja tarkemmin, mikä olisi ollut tutkimusraportin laadun kannalta toivottavaa (Nizza ym., 2021, s. 375–376). Aineiston laajuus ei arvioni mukaan kuitenkaan heikentänyt merkittävästi aineiston reflektointia ja analyysin dialogisuutta (vrt. Smith ym., 2022, s. 47), vaan ennemminkin idiografisuuteen liittyvän yksilökohtaisuuden huomioimista raportoinnissa (Nizza ym., 2021, s. 376–377).

Ulkoisen validiteetin ja aineiston analyysin kannalta merkittävää on, että hermeneuttis-fenomenologinen lähestymistapa lähtee oletuksesta, jonka mukaan ihmiset eivät esimerkiksi haastattelutilanteessa ilmaise kokemuksiaan täsmällisesti niin kuin ovat kokeneet, vaan ennemminkin valitsevat, mitä ja miten kokemuksestaan kertovat (Tökkäri, 2018, s. 68). Vaikka toinen ihminen olisi halukas jakamaan kokemuksensa, jokainen kuitenkin sensuroi tai korostaa kokemaansa kertoessaan siitä muille (Bruner, 1986, s. 5). Valinta voi tapahtua tiedostetusti, mutta myös tiedostamatta, koska ihmiset eivät useinkaan pysty sanallisesti ilmaisemaan kokemuksiaan täsmällisesti sellaisina, kuin ovat kokeneet (Tökkäri, 2018, s. 68). Haastattelutilanteissa valikoitumiseen on voinut vaikuttaa myös haastattelutilanteiden ajallinen etäisyys koetuista tilanteista. Olen pyrkinyt tukemaan muistamista rajaamalla osallistujien joukkoa haastattelukutsussa (liite 1) henkilöihin, jotka

olivat kutsun julkaisuajankohtaa edeltäneiden kahden vuoden aikana tehneet sosiaalityön kotikäyntejä. Rajaus ei kuitenkaan takaa sitä, että osallistujat olisivat kertoneet haastatteluissa kahden edellisvuoden aikaisista tapahtumista, vaan kuvatuista tilanteista on voinut kulua kauemminkin.

Haastattelutilanteissa osa osallistujista puhui kotikäynteihin liittyvistä tunteistaan ja tuntemuksistaan melko avoimesti. Toisaalta osa ei juurikaan reflektoinut omia tunteitaan tai fyysisiä tuntemuksiaan. Vaihtelu saattaa kertoa yksilöllisistä eroista siinä, miten helpoksi tai vaikeaksi osallistujat kokivat omista tunteista puhumisen entuudestaan vieraalle haastattelijalle ensikohtaamisella. Erot saattavat liittyä myös siihen, miten yksilöt tunnistavat omia tunteitaan. Haastatteluaineistossa kuvatut kokemukset ovat siis kuvauksia siitä, mitä osallistuja on muistanut kokemastaan sekä halunnut ja kyennyt kielellisesti ilmaista. Haastattelut toteutettiin videoneuvottelusovelluksen välityksellä, joten osallistujat saivat valita haastattelutilanteisiin parhaaksi katsomansa paikan. Aineistonkeruun toteuttamistapa on siis saattanut myös tukea osallistujien valmiutta kertoa henkilökohtaisista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan.

Validiteetin lisäksi tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida myös reliabiliteetin käsitteen avulla. Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetti riippuu olennaisesti siitä, miten eksplisiittisesti menetelmä on kuvattu. Toisaalta reliabiliteetti, aivan kuten validiteettikin, on aina suhteessa johonkin teoriaan. (Kirk & Miller, 1986, s. 41, s. 50.) Laadullisessa tutkimuksessa reliabiliteetin onkin ehdotettu tarkoittavan tutkimuksessa tuotettua yhteistä tapaa lähestyä tutkimuskohdetta taikka tutkijan tuottamaa teoreettisesti vahvaa tapaa kuvata aineistoa (Eskola & Suoranta, 2008, s. 154–155).

Tässä tutkimuksessa olen pyrkinyt huomioimaan reliabiliteetin perustelemalla tekemäni valinnat ja rajaukset sekä raportoimalla käytetyt menetelmät ja aineiston analyysin mahdollisimman tarkasti. Reliabiliteetin varmistamiseksi olen myös esitellyt käyttämäni haastattelurungon (kuva 1) tutkimusraportissa. Analyysin raportoinnissa olen pyrkinyt noudattamaan tulkitsevan fenomenologisen analyysin laatukriteerejä (Nizza ym., 2021, s. 371) muodostamalla analyysin tuloksista koherentin kertomuksen, jossa olen perustellut aineistosta tekemiäni havaintoja ja tulkintoja aineistokatkelmien avulla. Tulkitsevan fenomenologisen analyysin laatukriteerien (mts. 371) mukainen

systemaattinen vertailu osallistujien kuvausten välillä ei kuitenkaan välity tutkimusraportista parhaalla mahdollisella tavalla. Reliabiliteetin huomioimiseksi harkitsin haastattelukohtaisten teemataulukoiden liittämistä tutkimusraporttiin, mutta osallistujien anonymiteetin varmistamiseksi jätin haastattelukohtaiset teemataulukot raportoimatta. Haastattelukohtaisten teemojen yksityiskohtaisista kuvauksista olisi voinut paljastua osallistujien tehtäviin ja toimenkuvaan liittyviä seikkoja, jotka olisivat voineet johtaa osallistujien tunnistamiseen.

Tulosten yleistettävyyden kannalta merkittävää on, että tulkitsevaan fenomenologiseen analyysiin liittyvä idiografisuus rajoittaa myös tulosten yleistettävyyttä. Menetelmän avulla saavutettava tieto koskee lähtökohtaisesti yksilöitä tai yksittäistapauksia, eikä sitä voida yleistää laajasti (Tökkäri, 2018, s. 66). Jos osallistujien joukko on kuitenkin rajattu niin, että tutkimusaihe on osallistujille merkityksellinen ja että osallistujien kokemusten kontekstit ovat keskenään riittävän samankaltaisia, niin tulosten perusteella on kuitenkin mahdollista tehdä kokoavia johtopäätöksiä (ks. Smith & Osborn, 2008, s. 56). Olen huomionut osallistujien taustaa koskevat kriteerit rajaamalla osallistujien joukkoa haastattelukutsussa (liite 1) sosiaalityöntekijöihin ja sosiaalityöntekijän sijaisina toimineisiin, joilla olisi kokemusta kotikäynneistä osana pitkäkestoista suunnitelmallista työtä tai arviointityötä. Rajaus on arvioni mukaan ollut riittävän tarkka kokoavien johtopäätösten tekemiseksi.

Tutkimuksen toissijaisena tavoitteena oli tuottaa kokemuksia koskevaa tietoa, jota voitaisiin hyödyntää työhyvinvoinnin kehittämisessä. Haastatteluiden lopuksi kysyin osallistujilta ehdotuksia kotikäyntien turvallisuuden kehittämiseksi. Osallistujien ehdotukset vaihtelivat yksilöllisesti, mutta moni toi esiin turvallisuuteen ja kotikäyntien tekemiseen liittyvän perehdytyksen vähäisyyden opintojen sekä työuran aikana. Osallistuja H6 toi esiin kotikäyntityöhön liittyvän perehdytysmateriaalin tarpeen: *”että olisi selvää se, että mikä tämän kotikäyntimuotoisen työskentelyn tavallaan tavoite on ja miten sitä tehdään täällä meillä ja mitä asioita tulee ottaa huomioon ja milloin ei saa mennä kotikäynnille”*. Osallistujista suurin osa vaikutti kokevan tarvetta kotikäynteihin ja turvallisuuteen liittyville perehdytyksille ja koulutuksille. Yksi osallistuja ilmaisi suoraan toivovansa kotikäyntejä koskevaa perehdytystä jo sosiaalityön yliopisto-opintoihin ennen käytännön jaksoja. Toinen osallistuja nosti esiin myös tunnesäätelytaitojen vahvistamisen tarpeen ja ehdotti ratkaisuksi, että työnantaja myöntäisi uran alkuvaiheessa lyhytterapiaa sosiaalityöntekijöille. Hän siis tunnisti tunnetaitojen merkityksen osana sosiaalityön ammatillista toimintaa ja turvallisuuden säätelyä.

Tutkimuksen perusteella kotikäynnit ovat työmuoto, johon sisältyy nykyisellään paljon yksilöllistä harkintaa ja vaihtelua. Runsas yksilöllisen harkinnan määrä voi parhaimmillaan joustavoittaa työskentelyä ja parantaa palvelun saavutettavuutta. Kotikäyntityön käytäntöjen vakiintumattomuus voi kuitenkin muodostaa myös riskin sekä asiakkaan että työntekijän turvallisuudentunteelle ja oikeusturvalle. Työntekijän näkökulmasta vakiintumattomiin käytäntöihin ja yksityisessä ympäristössä tehtävään työhön liittyy tavanomaista suurempi eettisen kuormituksen riski etenkin silloin, kun työtä tehdään yksin ilman mahdollisuutta refleктоivaan keskusteluun toisen ammattilaisen kanssa. Kotikäyntityön käytäntöjen vakiintumattomuus voi heijastua myös vuorovaikutustilanteisiin ja asiakkaan kokemuksiin tiedon riittävydestä tai palvelun laadusta. Mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita voisivatkin olla kotikäyntityön käytäntöjen kehittäminen ja asiakkaiden kokemusten selvittäminen. Palvelun laadun ja työkäytäntöjen kehittämiseksi olisi olennaista tietää, miltä kotikäyntityön käytännöt ja kotona tapahtuva asioiden käsittely asiakkaista tuntuvat ja millaisia kokemuksia heillä on kotikäynneistä.

Lähteet

Asetus tutkimuseettisistä neuvottelukunnasta 1347/1991.

Autonen-Vaaraniemi, L. (2009). *Eronneiden miesten kodit ja kotikäytännöt*. (Acta Universitatis Tamperensis 1445). Tampere: Tampereen yliopisto.

Backman, J. (2018). Äärellisyyden kohtaaminen: kokemuksen filosofista käsitehistoriaa. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö* (s. 64–40). Rovaniemi: Lapland University Press.

Bruner, E. M. (1986). Experience and Its Expressions. Teoksessa V. W. Turner & E. M. Bruner (toim.), *The Anthropology of Experience* (s. 3–30). Urbana: University of Illinois Press.

Cook, L. L. (2017). Making Sense of the Initial Home visit: The Role of Intuition in Child and Family Social Workers' Assessments of Risk. *Journal of Social Work Practice* 31 (4), 431–444.
doi.org/10.1080/02650533.2017.1394826.

Cook, L. L. (2020). Home visit in child protection social work: Emotion as resource and risk for professional judgement and practice. *Child & Family Social Work* 25 (1), 18–26.
doi.org/10.1111/cfs.12647.

Eatough, V. & Smith, J. A. (2017). Interpretative Phenomenological Analysis. Teoksessa C. Willig & W. Stainton Rogers (toim.), *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology* (s. 193–209). Lontoo: SAGE Publications. doi.org/10.4135/9781526405555.

Eskola, J. & Suoranta, J. (2008). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen* (8. painos). Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. (2015). Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (4. painos, s. 27–44). Jyväskylä: PS-kustannus.

Ferguson, H. (2010). Walks, Home Visits and Atmospheres: Risk and the Everyday Practices and Mobilities of Social Work and Child Protection. *British Journal of Social Work* 40 (1), 1100–1117. doi.org/10.1093/bjsw/bcq015.

Ferguson, H. (2018). Making home visits: Creativity and the embodied practices of home visiting in social work and child protection. *Qualitative Social Work* 17 (1), 65–80. doi.org/10.1177/1473325016656751.

Ferguson, H., Disney, T., Warwick, L., Leigh, J., Cooner, T. S. & Beddoe, L. (2021). Hostile relationships in social work practice: anxiety, hate and conflict in long-term work with involuntary service users. *Journal of Social Work Practice* 35 (1), 19–37. doi.org/10.1080/02650533.2020.1834371.

Günther, K. (2022). Koti päihdetyön näyttämönä. Teoksessa S. Raitakari, K. Günther & J.-M. Räsänen (toim.), *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (s. 153–180). Tampere: Tampere University Press.

Hallintolaki 434/2003.

HE 309/1993 vp. *Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta*.

HE 151/2022 vp. *Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi poliisilain 9 luvun 1 ja 10 §:n muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi*.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö* (2. painos). Helsinki: Gaudeamus.

Holbrook, T. (1983). Going among Them: The Evolution of the Home Visit. *The Journal of Sociology & Social Welfare* 10 (1), 112–135. doi.org/10.15453/0191-5096.1575.

Hytönen-Ng, E. & Tarmio, N. (2018). Kuuluminen ja kuulumattomuus vastaanottokeskuksen äänimaisemassa. *Kulttuurintutkimus* 35 (1–2), 27–36.

Jokinen, A. (2016). Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välinen suhde. Teoksessa M. Törrönen, J. Hänninen, P. Jouttimäki, T. Lehto-Lundén, P. Salovaara & M. Veistilä (toim.), *Vastavuoroinen sosiaalityö* (s. 138–147). Helsinki: Gaudeamus.

Juhila, K. (2018). *Aika, paikka & sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. (2022). Koti asiakkaan ja työntekijän kohtaamispaikkana. Teoksessa S. Raitakari, K. Günther & J.-M. Räsänen (toim.), *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (s. 59–84). Tampere: Tampere University Press.

Juhila, K. & Raitakari, S. (2022). Kotikäyntityön rajat ja rajattomuus mielenterveys- ja päihdekuntoutuksessa. Teoksessa S. Raitakari, K. Günther & J.-M. Räsänen (toim.), *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (s. 123–152). Tampere: Tampere University Press.

Juhila, K., Ranta, J. & Holmberg, S. (2022). Kotiin paikantuvan tutkimuksen metodologisia lähtökohtia. Teoksessa S. Raitakari, K. Günther & J.-M. Räsänen (toim.), *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (s. 85–120). Tampere: Tampere University Press.

Kaufmann, F.-X. (1970) *Sicherheit als soziologisches und sozialpolitisches Problem*. Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.

Kim, H. & Hopkins, K. M. (2017). Child Welfare Workers' Home Visit Risks and Safety Experiences in the USA: A Qualitative Approach. *International Journal of Social Work and Human Services Practice* 5 (1), 1–8. doi.org/10.13189/ijrh.2017.050101.

Kirk, J. & Miller, M. L. (1986). *Reliability and Validity in Qualitative Research*. Beverly Hills: SAGE. doi.org/10.4135/9781412985659.

Kontinen, T., Houni, P., Karsten, H. & Toivanen, H. (2013). Liminaalitalan käsite työn muutosten jäsentäjänä. *Aikuiskasvatus* 33 (4), 252–264. doi.org/10.33336/aik.94057.

Kuula, A. (2006). Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa J. Hallamaa, V. Launis, S. Lötjönen & I. Sorvali (toim.), *Etiikkaa ihmistieteille* (s. 124–140). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lahikainen, A. R. (2000). Turvallisuus identiteettikysymyksenä. Teoksessa P. Niemelä & A. R. Lahikainen (toim.), *Inhimillinen turvallisuus* (s. 61–89). Tampere: Vastapaino.

Laine, T. (2018). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* (5. painos, s. 29–50). Jyväskylä: PS-kustannus.

Larkin, M., Watts, S. & Clifton, E. (2006). Giving voice and making sense in interpretative phenomenological analysis. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 102–120.
doi.org/10.1191/1478088706qp062oa.

Lastensuojelulaki 417/2007.

Liimakka, S. (2012). Kokemus, kieli ja kokemuksen mieli – metodologisia pohdintoja. Teoksessa L. Kiviniemi, K. Koivisto, T. Latomaa, M. Merilehto, P. Sandelin & T. Suorsa (toim.), *Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija* (s. 101–114). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Lynch, J. (2021). *A Whole Person Approach to Wellbeing. Building Sense of Safety*. Abingdon: Routledge.

Lyter, S. C. & Abbott, A. A. (2007). Home Visits in a Violent World. *Clinical Supervisor* 26 (1–2), 17–33. doi.org/10.1300/J001v26n01_03.

Marjala, P. (2009). *Työhyvinvoinnin kokemukset kertomuksellisina prosesseina – narratiivinen arviointitutkimus*. (Acta Universitatis Ouluensis, C Technica 315). Oulu: Oulun yliopisto.

Muzicant, A. & Peled, E. (2018). Home Visits in Social Work: From Disembodiment to Embodied Presence. *British Journal of Social Work* 48 (3), 826–842. doi.org/10.1093/bjsw/bcx033.

Mäkelä, K. (2006). Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Teoksessa J. Hallamaa, V. Launis, S. Lötjönen & I. Sorvali (toim.), *Etiikkaa ihmistieteille* (s. 360–378). Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Mönkkönen, K. (2018). *Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Helsinki: Gaudeamus.

Niemelä, P. (2000). Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa P. Niemelä & A. R. Lahikainen (toim.), *Inhimillinen turvallisuus* (s. 21–37). Tampere: Vastapaino.

Nizza, I. E., Farr, J. & Smith, J. A. (2021). Achieving excellence in interpretative phenomenological analysis (IPA): Four markers of high quality. *Qualitative Research in Psychology* 18 (3), 369–386. doi.org/10.1080/14780887.2020.1854404.

Palonen, M. & Kylmä, J. (2022). Avoin haastattelu ja teemahaastattelu aineistonkeruumenetelminä laadullisessa hoitotieteellisessä tutkimuksessa. *Hoitotiede* 34 (4), 281–294.

Perttula, J. (2005). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.), *Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen* (s. 116–162). Helsinki: Dialogia.

Perustuslaki 731/1999.

Pink, S., Morgan, J. & Dainty, A. (2015). Other people's homes as sites of uncertainty: ways of knowing and being safe. *Environment and Planning A* 47 (2), 450–464. doi.org/10.1068/a140074p.

Raitakari, S. & Juhila, K. (2022). Kotikäänne: Hyvinvointipalveluiden ja -työn muutos. Teoksessa S. Raitakari, K. Günther & J.-M. Räsänen (toim.), *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (s. 25–58). Tampere: Tampere University Press.

Raitakari, S., Takala, H. & Saario, S. (2022). Riskit ja luottamus syrjäseudun aikuissosiaalityön kotikäynneillä. Teoksessa S. Raitakari, K. Günther & J.-M. Räsänen (toim.), *Koti, hyvinvointityö ja haavoittuvuus* (s. 248–282). Tampere: Tampere University Press.

Sicora, A., Taylor, B. J., Alfandari, R., Enosh, G., Helm, D., Killick, C., Lyons, O., Mullineux, J., Przeperski, J., Rölver, M. & Whittaker, A. (2021). Using intuition in social work decision making. *European Journal of Social Work* 24 (5), 772–787. doi.org/10.1080/13691457.2021.1918066.

Smith, J. A., Flowers, P. & Larkin, M. (2022). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research* (2. painos). Lontoo: SAGE Publications.

Smith, J. A. & Nizza, I. E. (2022). *Essentials of Interpretative Phenomenological Analysis*. Washington: American Psychological Association.

Smith, J. A. & Osborn, M. (2008). Interpretative Phenomenological Analysis. Teoksessa J. A. Smith (toim.), *Qualitative Psychology. A Practical Guide to Research Methods* (2. painos, s. 53–80). Lontoo: SAGE Publications.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Stanford, S. (2010). 'Speaking Back' to Fear: Responding to the Moral Dilemmas of Risk in Social Work Practice. *British Journal of Social Work* 40 (4), 1065–1080. doi.org/10.1093/bjsw/bcp156.

Toikko, T. (2005). *Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan*. Tampere: Vastapaino.

Turner, E. (2008). Exploring the Work of Victor Turner: Liminality and Its Later Implications. *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society* 33 (4), 26–44.

Turner, V. (1977). Variations on a Theme of Liminality. Teoksessa S. F. Moore & B. G. Myerhoff (toim.), *Secular Ritual* (s. 36–52). Assen: Van Gorcum.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023.* (Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023). Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Haettu 27.9.2024 osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf.

Tökkäri, V. (2015). Lauri Rauhalan merkityksestä Juha Perttulan fenomenologiselle ajattelulle ja kokemuksen tutkimukselle. Teoksessa V. Tökkäri (toim.), *Kokemuksen tutkimus V. Lauri Rauhala 100 vuotta* (s. 15–38). Rovaniemi: Lapland University Press.

Tökkäri, V. (2018). Fenomenologisen, hermeneuttis-fenomenologisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen käytäntöjä. Teoksessa J. Toikkanen & I. A. Virtanen (toim.), *Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö* (s. 64–84). Rovaniemi: Lapland University Press.

Välimäki, S., Vornanen, R., Vanjusov, R. & Hämäläinen, J. (2021). Asiakasturvallisuus lastensuojelussa. Teoksessa T. Kurki, V. Jylhä & T. Kekoni (toim.), *Asiakasturvallisuus sosiaali- ja terveysalalla* (s. 161–187). Helsinki: Gaudeamus.

Winter, K. & Cree, V. E. (2016). Social Work Home Visits to Children and Families in the UK: A Foucauldian Perspective. *British Journal of Social Work* 46 (5), 1175–1190.
doi.org/10.1093/bjsw/bcv069.

Wise, K., Blakey, J., Dickey, A., Chancy, A., Dawson, D. & Beck, L. (2023). Child Protective Services Workers and Supervisor Responses to Unsafe Home Visit Experiences. *Child Welfare* 101 (1), 29–55.

Wood, A. (2001). 'The origins of family systems work: Social workers' contributions to the development of family theory and practice. *Australian Social Work* 54 (3), 15–29.

Woodford, M. S. (1999). Home-Based Family Therapy: Theory and Process from "Friendly Visitors" to Multisystemic Therapy. *The Family Journal* 7 (3), 265–269.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014.

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi SopS 19/1990.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukutsu.

5.4.2024

Hei sosiaalityöntekijä tai sosiaalityöntekijän sijainen!

Teetkö tai oletko tehnyt työssäsi **kotikäyntejä**? Haluaisitko kertoa kokemuksistasi?

Opiskelen sosiaalityötä Itä-Suomen yliopistossa ja etsin haastateltavia pro gradu -tutkielmaani, jossa tarkastelen **sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotikäyntien turvallisuudesta**.

Etsin haastateltavaksi lastensuojelun suunnitelmallisen sosiaalityön, lapsi- ja perhesosiaalityön, aikuissosiaalityön ja gerontologisen sosiaalityön **sosiaalityöntekijöitä tai sosiaalityöntekijän sijaisia**. Olet etsimäni henkilö, jos teet tai olet **kahden viime vuoden aikana** tehnyt edellä mainituissa tehtävissä **kotikäyntejä**. Voit olla alan kokenut ammattilainen tai hiljattain urasi aloittanut.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia merkityksiä sosiaalityöntekijät antavat turvallisuudelle kotikäynneillä ja millaiset tekijät vaikuttavat **turvallisuudentunteeseen** kotikäynneillä. Tarkoituksena on tuottaa kokemustietoa aiheesta, jota on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän. Tutkimuksessa tuotettua tietoa voidaan mahdollisesti hyödyntää myös **työturvallisuuden** ja **-hyvinvoinnin** kehittämisessä.

Haastattelut toteutetaan yksilöhaastatteluina etäyhteydellä Teamsin välityksellä. Haastattelu kestää **enintään 60 minuuttia**. Tutkimusprosessin aikana aineisto anonymisoidaan niin, ettei yksittäistä vastaajaa voi tunnistaa aineistosta. Käsitellen aineistoa luottamuksellisesti ja tietoturvalisesti, enkä luovuta sitä muille. Haastatteluihin osallistuminen on vapaaehtoista, ja halutessasi voit myös keskeyttää osallistumisen milloin tahansa.

Jos haluat osallistua tutkimukseeni, niin otathan yhteyttä sähköpostilla [Redacted] Sovitaan yhdessä sopiva haastatteluaika. Vastaan mielelläni myös mahdollisiin tutkimusta koskeviin kysymyksiin.

Ystävällisin terveisin

Heini Nyman, sosiaalityön opiskelija, Itä-Suomen yliopisto

Kuva: rawpixel.com / Freepik

Liite 2. Tutkimustiedote.

Tiedote tutkimuksesta

1 (3)

5.4.2024

TIEDOTE TUTKIMUKSESTA

Tutkimus: Sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotikäyntien turvallisuudesta

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Sinua pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan sosiaalityöntekijöiden kokemuksia kotikäyntien turvallisuudesta. Olen arvioinut, että sovellut tutkimukseen, koska työskentelet sosiaalityöntekijänä tai sosiaalityöntekijän sijaisena suunnitelmallisen sosiaalityön palveluissa ja teet tai olet kahden viime vuoden aikana tehnyt työssäsi kotikäyntejä. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja Sinun osuuttasi siinä. Perehdyttyäsi tähän tiedotteeseen Sinulla on mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen Sinulta pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja voit keskeyttää tutkimuksen koska tahansa. Mikäli keskeytät tutkimuksen tai peruutat osallistumissuostumuksesi, sinusta keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tieteellisen tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, millaisia turvallisuuden tai turvattomuuden kokemuksia sosiaalityöntekijöillä on sosiaalityön kotikäynneistä. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa sosiaalityöntekijöiden kokemuksista. Tutkimuksessa syntyvää tietoa voidaan mahdollisesti hyödyntää myös työturvallisuuden ja -hyvinvoinnin kehittämisessä.

Tutkimuksen kulku

Sinua pyydetään osallistumaan **yksilöhaastatteluun**, joka toteutetaan kevään 2024 aikana etäyhteyden välityksellä Teams-ohjelmalla. Haastattelu äänitetään digitaalisella tavalla ja litteroidaan analyysia varten. Litteroinnin yhteydessä aineisto anonymisoidaan niin, että Sinua tai muita henkilöitä ei voi tunnistaa tekstiaineistosta. **Haastattelu kestää enintään 60 minuuttia.**

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Tutkimuksen päätyttyä saat halutessasi tutustua tutkimustuloksiin tutkimusraportin muodossa. Tutkimusraportti on pro gradu -tutkielma.

Lisätiedot

Jos sinulla on tutkimukseen liittyviä kysymyksiä, niin otathan yhteyttä tutkijaan.

Tutkijan yhteystiedot

Sosiaalityön opiskelija Heini Nyman, Itä-Suomen yliopisto, [REDACTED]

5.4.2024

Tiedotteen liite: Henkilötietojen käsittely tutkimuksessa

Tässä tutkimuksessa käsitellään Sinua koskevia henkilötietoja voimassa olevan tietosuojalainsäädännön (EU:n yleinen tietosuoja-astus, 679/2016, ja voimassa oleva kansallinen lainsäädäntö) mukaisesti. Seuraavassa kuvataan henkilötietojen käsitteelyyn liittyvät asiat:

Tutkimuksen rekisterinpitäjä on:

Heini Nyman, sähköposti: [REDACTED]

Tutkimuksessa Sinusta kerätään seuraavia henkilötietoja:

Tutkimuksessa Sinulta kerätään haastattelun toteuttamista sekä tutkimustulosten raportointia varten nimi ja sähköpostiosoite. Tutkittavana Sinulla ei ole sopimukseen tai lakisääteiseen tehtävään perustuvaa velvollisuutta toimittaa henkilötietoja, vaan osallistuminen on täysin vapaaehtoista.

Henkilötietojen käsittelyn tarkoitus on:

Tieteellinen tutkimus, jossa selvitetään sosiaalityöntekijöiden kokemuksia haastattelujen avulla

Henkilötietojen käsittelyperuste on:

Yleisen edun mukainen tieteellinen tutkimus.

Henkilötietojen käsittelyaika tutkimustarkoituksessa on:

Tutkimus kestää 31.12.2025 saakka. Kestoajaan lasketaan aineiston keruu, analysointi, tutkimusraportin kirjoittaminen, julkaiseminen ja validointiaika (1 vuosi raportin valmistumisesta).

Mitä henkilötiedoille tapahtuu tutkimuksen päättyttyä:

Tutkimuksen päättyttyä henkilötiedot hävitetään.

Henkilötietojen siirrot

Henkilötietojasi ei luovuteta ulkopuolisille. Henkilötietojasi ei siirretä EU:n tai ETA-alueen ulkopuolelle.

5.4.2024

Koska henkilötietojasi käsitellään tässä tutkimuksessa, niin olet rekisteröity tutkimuksen aikana muodostuvassa henkilörekisterissä.

Rekisteröitynä Sinulla on oikeus:

- saada tietoa henkilötietojen käsittelystä
- tarkastaa itseäsi koskevat tiedot
- oikaista tietojasi
- rajoittaa tietojesi käsittelyä
- rekisterinpitäjän ilmoitusvelvollisuus henkilötietojen oikaisusta tai käsittelyn rajoittamisesta
- oikeus vastustaa tietojen käsittelyä
- oikeus olla johtumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi ilman lainmukaista perustetta
- ottaa yhteyttä tietosuojavaltuutetun toimistoon, jos katsot, että henkilötietojasi on käsitelty tietosuojalainsäädännön vastaisesti. Jos henkilötietojen käsittely tutkimuksessa ei edellytä rekisteröidyn tunnistamista ilman lisätietoja eikä rekisterinpitäjä pysty tunnistamaan rekisteröityä, niin oikeutta tietojen tarkastamiseen, oikaisuun, poistoon, käsittelyn rajoittamiseen, ilmoitusvelvollisuuteen ja siirtämiseen ei sovelleta.

Voit käyttää oikeuksiasi ottamalla yhteyttä rekisterinpitäjään.

Tutkimuksessa kerätyjä henkilötietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon.

Tutkimuksesta on laadittu tietosuojaseloste. Sinulla on mahdollisuus tutustua tietosuojaselosteeseen ottamalla yhteyttä rekisterinpitäjään.

Henkilötietoja käsitellään luottamuksellisesti tietosuojalainsäädännön edellyttämällä tavalla. Suorat henkilötunnisteet poistetaan aineistosta ennen sen analysointia. Haastattelujen äänitiedostot tuhotaan, kun tiedot on siirretty kirjalliseen muotoon eli litteroitu. Aineisto analysoidaan koodattuna ja tulokset raportoidaan niin, ettei yksittäinen henkilö ole tunnistettavissa.